

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eski Kent Mek. Sos. Dön. ve
Beyoğlu Örneği

Yüksek Lisans Tezi

Seyit Ali Tekin

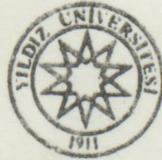
T.C.
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ESKİ KENT MEKANLARINDA SOSYAL DÖNÜŞÜM VE
BEYOĞLU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Plancısı Seyit Ali TEKİN

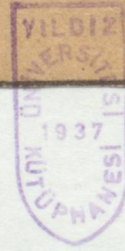
Tez Yürütücüsü: Doç.Dr. Ayşenur ÖKTEN

İSTANBUL, 1990

YILDIZ UNIVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : 398
Alındığı Yer : Fen Bilimleri Enst.
Tarih : 20/12/1990
Fatura :
Fiatı : 30.000 TL
Ayniyat No : 1/38
Kayıt No : 47488
UDC : 72 378.242
Ek : 1 Adet Harita

U

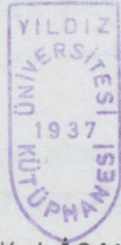
T.C.
YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ

D.B. No 45205

45205

ESKİ KENT MEKANLARINDA SOSYAL DÖNÜŞÜM VE
BEYOĞLU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Plancısı Seyit Ali TEKİN

Tez Yürütücüsü: Doç.Dr. Ayşenur ÖKTEN

İSTANBUL, 1990

İÇİNDEKİLER

ÖZET	-----	
SUMMARY	-----	
1. BÖLÜM - GİRİŞ	-----	1
2. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARI	-----	6
2.1. ESKİ KENT MEKANLARININ TANIMLANMASI VE İÇERİĞİ	--	6
2.2. ESKİ KENT MEKANLARINDA SORUNLAR, EĞİLİMLER VE ÇIKMAZLAR	-----	8
2.3. ESKİ KENT MEKANLARININ SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	-----	11
2.4. ESKİ KENT MEKANLARININ KENTSEL BÜYÜME İÇİNDEKİ İŞLEVİ	-----	12
3. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARININ KORUNMASI VE DÜZENLENMESİNDE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE MODELLERİ	-----	14
3.1. KORUMA	-----	14
3.2. SİHLİLEŞTİRME VE YENİLEME	-----	17
3.3. PLANLAMA İLKELERİ VE ESKİ KENT MEKANLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	-----	22
4. BÖLÜM - BEYOĞLU	-----	24
4.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BEYOĞLU'NUN MEKANSAL GELİŞİM SÜRECİ VE TARİHÇESİ	-----	24
4.1.1. İlk Çağ	-----	24
4.1.2. Bizans Devri	-----	26
4.1.3. Osmanlı Devri	-----	28
4.1.4. Cumhuriyet Devri	-----	50
4.2. TOPOĞRAFİK YAPI	-----	56
4.3. DEMOGRAFİK VE İDARİ YAPI	-----	58

II

4.4. XIX. YÜZYIL ÖNCESİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL GELİŞİM VE DEĞİŞİM BOYUTLARI-----	102
4.4.1. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Gelişimi -----	62
4.4.2. Ekonomik Yapının Özellikleri, İstanbul İçindeki Yeri ve Değişimi -----	69
4.4.3. Bizans'tan Osmanlıya Yönetim Özellikleri ve Değişimi -----	730
4.5. XIX YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDEKİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL YAPISI VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ -----	78
4.5.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri ve Değişim Boyutları -----	78
4.5.2. Ekonomik Yapının Sosyal Yapı İle İlişkileri, Batılılaşıma Sürecinde Gelen Gelişimin Günümüze Uzanışı -----	81
4.5.3. Batılılaşıma İle Gelen Yerel Yönetim Özellikleri ve Günümüze Uzantısı -----	85
4.5.4. XIX. Yüzyıl Sonu ve XX. Yüzyıl İçinde Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Mekansal Gelişim ve Değişim Süreçleri -----	87
4.5.5. Sosyo-Ekonomik ve Mekansal ilişkilere Bağlı Kültürel Ortamın Yapısı	91
4.6. 1984-1989 ARASI BEYOĞLU -----	90
4.6.1. Beyoğlu'nun Değişiminin Sebepleri -----	90
4.6.2. Değişimin Boyutları ve Amaçları -----	93
4.6.3. Tarlabası'nın Mekansal Yapısı	95
4.6.4. Tarlabası Bulvarının Boyutları ve Beyoğlu'na Etkileri -----	95

5. SONUÇ

5.1. BEYOĞLU'NUN TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ -----	102
5.2. 19. ve 20. YÜZYIL BEYOĞLU FONKSİYONEL İLİŞKİLERİNİN KARŞILAŞTIRILARAK GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER -----	121
DİPNOTLAR -----	140
KAYNAKÇA -----	144
ÖZGEÇMİŞ -----	150

HARİTALAR

Harita 1.	Türk Çağından Önce İstanbul -----	25
Harita 2.	15-16. Yüzyıllarda İstanbul -----	25
Harita 3.	Galata Beyoğlu, 17.Yüzyılın İkinci Yarasında	36
Harita 4.	18. Yüzyıl Sonları -----	40
Harita 5.	Jeolojik Durum -----	57
Harita 6.	Metropolitan Alan Şehirleşme Kesimi Bucaklarında Konut Alanı Yoğunlukları (1965)	61 62
Harita 7.	Metropolitan Alan Şehirleşme Kesimi İlçelerinde Nüfus Hareketleri, (1955-60)	
Harita 8.	(1960-1965)----- İstanbul'da Gayri Müslüm Nüfusun Dağılışı (17. yy.) -----	66
Harita 9.	Başlıca Dolaşım Eksenleri Ticari Alanlar..... İstanbul'da, (17.yy.) -----	70
Harita 10.	İmalatçı ve Zenaatkâr Esnafın Yerleri, İstanbul'da, (17. yy.) -----	71
Harita 11.	Tüccar ve Toptancı Esnafın Yeri, İstanbul'da (17.yy.) -----	72
Harita 12.	Belediyelerin Gelişim Süreci, (1984 Öncesi), (1984 Sonrası)-----	86
Harita 13.	17. yy. Sonu Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Fiziksel Yapısı, Kentsel İlişkiler -----	108
Harita 14.	18. - 19. yy. Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Fiziksel Yapısı, Kentsel İlişkiler -----	111
Harita 15.	19. - 20. yy. Beyoğlu'nun Sosyo-Ekonomik ve Fiziksel Yapısı, Kentsel İlişkiler -----	116
Harita 16.		

RESİMLER

Resim 1.	1479 'da İstanbul Gravürü, -----	29
Resim 2.	1493'te İstanbul, -----	30
Resim 3.	16. yy.da Galta'dan Haliç'in Görünümü -----	37
Resim 4.	17.yy.da İstanbul'un Anadolu Yakasından Görünümü -----	38
Resim 5.	(1835-36), Unkapan Köprüsünden G.Kulesi,-----	40
Resim 6.	(1836-37), Gümrük Binası ve Kurşunlu Camisi --	44
Resim 7.	19.yy. Başlarında Tophane Kırıları -----	45
Resim 8.	19.yy. Başlarında Tophane Sırtları -----	45
Resim 9.	19.yy. Ortalarında Tophane: Nusretiye Camisi	46
	ve Sırtlarındaki Yerleşmeler -----	46
Resim 10.	19. yy. Ortalarında Pera -----	47
Resim 11.	19. yy. Ortalarında İstiklâl Caddesi-----	48
Resim 12.	19.yy. Başlarında Taksim -----	48
Resim 13.	19.yy. Başlarında Sötlüce ve Halıcıoğlu ve Ötesi -----	49
Resim 14.	1950'lerde Galatasaray Kavşağı -----	51
Resim 15.	1960 Başları Galatasaray -----	51
Resim 16.	1958 Beyoğlu İstiklâl Caddesine Bakış -----	52
Resim 17.	20.yy. Ortalarında Taksim Meydanının Görünüm---	53
Resim 18.	1970, Eminönü'nden Beyoğlu'na Bakış -----	54
Resim 19.	1977, İstiklâl Caddesinden Taksim'e Bakış-----	55

ÖZET

Tarihsel süreç içinde, Galata ve Beyoğlu kıyı ilişkilerine bağlı bir gelişme göstermiştir. Deniz ticaretine bağlı olarak bünyesinde bir çok farklı topluluğun yaşadığı Beyoğlu-Galata kesimi, kozmopolit bir nüfus yapısına sahip olagelmıştır. Burada yaşayan toplulukların sahip oldukları imtiyazlar sonucu, Osmanlı kent sisteminden farklı, değişik bir sosyo-ekonomik ve fiziksel çevre oluşmuştur. Bu oluşum, Osmanlıların gerileme döneminde (19.yüzyılda) doruk noktasına ulaşmıştır.

Ancak Osmanlı İmparatorluğunun yıkılması ve azınlıklara verilen imtiyazların geri alınması gibi politik ve idari nedenlerle, Beyoğlu yeniden sosyal ve fiziksel bir dönüşüm içine girmiştir. Bu çalışma ile, bahsedilen sosyal ve fiziksel dönüşümün nedenlerinin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Birinci bölümde, konuya giriş olarak tezin amacı belirlenmiş ve değişimin tarihsel perspektif içinde değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, eski kent mekanlarının tanımlanması ve içeriği ele alınmıştır. Eski kent mekanlarındaki sorunlar değerlendirilerek, kentsel büyüme içindeki işlevleri ortaya konmuştur.

Üçüncü bölüm, bir önceki bölümde sorunları ile ortaya konan eski kent mekanlarının korunması ve düzenlenmesine ilişkin yaklaşım ve modelleri içermektedir.

Dördüncü bölümde, Beyoğlu'nun 19.yüzyıl öncesinden 20.yüzyıla dek uzanan perspektif içinde sosyo-ekonomik ve fiziksel yapı değişiminin analizleri yapılmıştır.

Son bölümde ise, Beyoğlu'nun tarihsel süreç içindeki sosyo-ekonomik ve fiziksel dönüşümünün nedenleri ortaya konarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu aşamada Kültür ve Turizm Bakanlığınca gerçekleştirilen Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi'nden de yararlanılarak bölgelemeler yapılmıştır. Yapılan bölgelemelere göre, süreç içindeki işlevlerle günümüzdeki işlevler değerlendirilerek Beyoğlu-Galata için geleceğe yönelik yaklaşımlar getirilmiştir.

SUMMARY

In a historical period, Galata and Beyoğlu have shown a development depend on the coast relations. Because of maritime trade Beyoğlu-Galata have involved different communities and had a cosmopolit demograpy. The result of privileges of the communities which have lived there socio-economic and phsical environment have been created different from the Ottoman city system. This formation has achieved to the top-point in 19th century.

But politic and administrative reasons such as being demolished of the Ottoman Empire and being taken back the privileges, Beyoğlu went into social and phsical transformation again. In this study, the main goal is to put forward the reasons of social and phsical transformation which is mentioned above.

In the first chapter, as entering to the subject, the objective of thesis is being determined and transformation is being evaluated in historical perspective.

In the second chapter, determination and implicit of the historical city site is being accepted. The problems of historical city site are being evaluated and the functions in city growth are being put forward.

Chapter Three implicate models and approaches for conservation and arrangement of the historical city site that was put forward with their problems in the second chapter.

In the fourth chapter, the evolution of socio-economic and phsical structure in Beyoğlu is analysed in a perspective begining from before 19th century till 20th century.

In the final chapter, the reasons of socio-economic and physical transformation of Beyoğlu in a historical period is evaluated. At this stage, making use of Beyoğlu-Galata Tourism Development Plan that was made by Culture and Tourism Ministry, is made zoning. According to this zoning, the functions of Beyoğlu-Galata in the history and now are evaluated and taken new approaches to the future.

I. BÖLÜM - GİRİŞ

Ülkemiz topraklarında dörtbin yıllık bir uygarlık birikimi vardır. Birçok eski devletin gelişme yeri olan ülkemizde; bu süreç içinde değişik uygarlıklar doğmuştur. Birbirinden değişik yaşam tarzları ve bunların mekânsal biçimlenmeleri; farklı kültür birikimleri bırakmıştır. Tarihsel süreç içinde bu değişimin izleri birbirine eklenerek günümüze kadar gelmiştir. Eski kent mekânlarında, sanayileşme ve kentleşmenin etkisi ile yerleşim sistemi bozulmuş sosyo-ekonomik ve fiziksel değerlerde bir değişim süreci başlamıştır. İstanbul, tarihsel niteliği dolayısıyla fiziksel ve sosyal dönüşümün en yoğun olduğu alanlardan biridir.

İstanbul'da 1950 - 1970 yılları arasında kentleşme ile şehir hayatındaki sosyo-ekonomik dengeler bozulmaya başlamıştır. Bu süreç içinde M.İ.A. büyümüş, konut alanlarının oranı azalmış, kentsel işlevler değişikliğe uğramıştır. Bunun sonucu olarak eski kentsel mekânda görsel, fiziksel, sosyo-ekonomik problemleri getirmiştir. Problemler sonucunda, kent içinde nüfus ve işlevsel dengeler dönüşüm süreci içine girmiştir. Örnek olarak incelenen Beyoğlu bu değişim ve dönüşümün tüm boyutlarını içermektedir.

Beyoğlu ilk önceleri Bizans'ın bazı tarımsal gereksinimlerini karşılayan bir köy yerleşmesiydi. Akdeniz ve Karadeniz arasında geçiş noktasında bulunduğu için zamanla liman hizmetlerini bünyesinde toplayarak, etkin bir ticari liman şehrine dönüşmüştür. Cenevizliler'in kolonisi ve ticaret merkezi olması; ticaret işlevine paralel konut, eğlence, depolama fonksiyonlarını bünyesinde toplamasına neden olmuştur.

Osmanlılar döneminde de Beyoğlu bu karakterini korumuştur. Osmanlı imparatorluğunun batılılaşıma sürecinde işlevlerini arttırmış, Osmanlı kent sisteminden farklı olarak Batı Avrupa şehirlerinin görünüm ve özelliklerine bürünmüştür. Sanayi devriminin etkisiyle mal çeşitliliğinin artışı Osmanlıların dış ülkelerle ticari ve sanayi ilişkilerinin kopuk olması, Avrupa ile Osmanlılar arasında aracı görevini üstlenen azınlık ve yabancı toplumun imtiyazları ile birlikte Beyoğlu'ndaki değişimin artmasına neden olmuştur.

Batılılaşıma ile Osmanlı yönetiminin yeniliklere kapı açması azınlık ve yabancılardan oluşan kesimin Beyoğlu'nda yoğunlaşmasını etkilemiştir. Batılılaşımanın etkisi ile mekân, tek yapı ölçeğinden fiziksel çevre ölçeğine dek değişmiş, fonksiyonların artması yeni bir örgütlenmeye, yeni kanın ve nizamnamelere, sosyo-ekonomik dengelerin ve kent yönetiminin değişmesine yol açmıştır. Bu yeniliklerin oluşmasında azınlıklar, yabancılar ve Osmanlı saray kesiminden oluşan bir seçkinler grubu etkili rol oynamıştır. Bu oluşumların odaklandığı ana merkez, Beyoğludur. Mekâna yansıyan bu oluşumlar ile İstanbul'da iki farklı kent meydana gelmiştir. Beyoğlu'nun sosyo-ekonomik yapısı ve bunun yansımaları sonucu gelişen fiziksel çevre; Tarihi Yarımada'daki Savısal ve mekansal yapı ile birbirine zıt kutupları oluşturmaktaydı.

19. yüzyıl Beyolu'sunun sosyo-ekonomik ve fiziksel yapısı, 20. yüzyılda başlayan yapısal değişikliklerle süreç içinde çöküntü alanına dönüşmektedir.

19. yüzyılda Beyoğlu'nda yaşayan toplumun büyük bir kesimi azınlık ve levantenlerden oluşmaktadır. Yaşam biçimleri, toplumsal yapıları farklı olan bu kesim; İstanbul'un sanayi ve ticari hizmetlerinin büyük bir kesimini elinde tutmaktadır. Her türlü imtiyazlardan faydalananarak gelişimi sürdüren bu topluluklar, Beyoğlu içinde bir bütünlük oluşturmalarına rağmen ayrı mekanlarda konumlanmışlardır. Rumların, Ermenilerin, Türklerin ayrı mahalleleri bulunmaktadır. Her ülke elçiliğinin gereksinmelerine yönelik fonksiyonel birimleri bulunmaktadır. Bu farklı kültür grupları ile birlikte.

Osmanlı toplumunun belirli bir kesimi de aynı potada kaynaşmıştır. Böylece, liman kentlerine özgü kozmopoliten bir yapı kazanan Beyoğlu'nun kendine özgü bir yaşamı olmuştur. Beyoğlu İstanbul'un kapalı yaşamının dışa açılan penceresi olma niteliğine bürünmüştür. Batılılaşıma, Osmanlı elit kesimini de etkisi altına alarak, ticari, kültürel işlevlerin çeşitlenmesini sağlamıştır.

Batılılaşımanın etkisi fizik mekânların ve şehircilik kavramlarının gelişmesini sağlamış, yabancı mimari üslupların Beyoğlu'nda uygulanmasına başlanılmıştır. Bu süreç içinde konaklar, yollar, pasajlar, kiliseler, tiyatrolar, apartmanlar, bankalar, değişik mimari üsluplara ve işlevsel özelliklere göre şekillenmeye başlamıştır. Özellikle yeni yapılan apartmanlarda Almanya ve Avusturya'da sevilen, Art Nouveau üslubu binaların cephelerine uygulanmıştır.

Günün koşullarına göre çağdaş mağaza ve pasajların sayısı ve niteliği artmıştır.

İstiklâl caddesi üzerinde yoğunlaşan bu pasajlarda günlük işlevler ve sarayın ihtiyaçlarını karşılayan mamüller üretilmekte ve satılmaktadır. Bu pasajların Avrupa'dakilerden farkı yoktur.

Kent yaşamında ve yönetiminde Paris kenti örnek alınarak taklit edilmeye başlanmıştır. Kentin fiziksel bütününde batılı anlamda imar işlerine girilmiştir. Örneğin Paris'te sergilenen bir tiyatro aynı zamanda Beyoğlu'nda sergilenmekte, Fransa'daki yeni basılan kitapların tümü, Beyoğlu'ndaki kitapçılarda bulunmaktadır. Kabare ve tiyatro oyuncularını Avrupa'dan gelmektedir. Bu süreç içinde Beyoğlu-Avrupa-Saray arasında üçlü bir etkileşim sonucu kültürel işlevler de yoğunlaşmıştır. Beyoğlu, Osmanlı geleneksel kent ve toplum yapısından tamamen farklı, batıya özenen bir biçimde oluşmuştur.

Bu koşullarda oluşan ve gelişen Beyoğlu'da Cumhuriyet ile birlikte "Payitaht" olmaktan çıkması, azınlık ve levantenlerin İstanbul dışına göç etmesi, bu kent parçasının dn ile bugünü arasındaki kültürel kopukluk açısından önemli bir etken oluşturmaktadır.

Cumhuriyet ile birlikte yeni sermaye çevreleri Beyoğlu'na gelmeye başlamıştır. Artan talepler Galata ve Karaköy evresinde M.İ.A.nın büyümesini sağlamıştır. Karaköy ve çevresi, iş alanları olma özelliğini korurken, süreç içinde yoğunlaşarak, İstanbul'un birinci dereceden merkezi konumuna gelmiştir. 50-70-li yıllarda hızla şehirleşme kentsel problemleri de beraberinde getirmiştir. Sanayi alanları liman hizmetlerine paralel olarak Haliç kıyısında yoğunlaşmıştır. Haliç ve çevresindeki alanlar (gecekondulu alanları) kendi yerleşme düzeninde yapılaşmıştır. Bu süreç içinde Beyoğlu'ndaki toplumsal yapı değişmiş, azınlıklar ve yabancılar buradan ayrılmışlardır.

Beyoğlu içinde yüksek gelir grubu ise yeni modern mahallelere taşınmaya başlamıştır. Beyoğlu yavaş yavaş sosyal dönüşüm süreci içine girmiştir. Süreç içinde kırsal kökenli nüfus oranı artmaya başlamıştır. Yeni gelenler bambaşka kültürel ortamlarda yetişmişlerdir. İstanbul'a gelmek olan için yabancı ülkeye gelmek kadar etkili bir kültürel çok niteliğindedir.

Sosyal yapısı değişen Beyoğlu'nun kültürel ve ticari işlevlerinde değişiklikler olmaya başlamıştır. İstiklâl caddesi ile Tarlabası Caddesi arasında konut ve ticari işlevini sürdüren binalar, pavyon ve gece kulüplerine dnşmştir. İstiklâl Caddesi üzerinde yoğunlaşan pasajlar işlevlerini kaybetmiş, binaların st katlarındaki konutlar fonksiyonlarını değiştirmiştir. Bu konutlar bekar odaları, depolar, atölyeler ve üçüncü sınıf bürolara dnşmştir.

Ayazpaşa, 20. yüzyılın başında konut işlevini ve prestij alanı olma konumunu sürdürürken, günümüz işlevler bu kesimde de yer almaya başlamıştır. İsmet Paşa Gezi Parkı'nın karşısındaki

apartmanlar, konut yerlerini üst katlarda bürolara, alt katlarda otomobil yedek parçası satan ticarethanelere bırakmıştır.

19. yüzyıl kültürünün özelliklerini taşıyan otellerin yerini üçüncü sınıf, sağlıksız oteller almıştır. Tarlabası'nın arka sokaklarındaki evler yeni bölümler ve eklentilerle sefalet mahallelerine dönüşmüştür.

Tüm Beyoğlu işlevsel ve sosyo-ekonomik açıdan dönüşüm süreci içine girmiştir. 19.yüzyıl özellikleri, 20.yüzyıl gelişimi içinde yokolmaya yüz tutarken son yıllardaki Tarlabası projesi Beyoğlu'nu tekrar gündeme getirmiştir.

Bu tezin ana amacı 19. ve 20. yüzyıllardaki Beyoğlu'nda kent mekânlarının fiziksel ve sosyal dönüşümündeki gelişme çizgisini ve bu gelişmenin boyutlarını ortaya koymak olacaktır.

Bu amaçla tezin birinci bölümünde eski kent mekanları ele alınmış, ikinci bölümde bu mekanların korunması ve düzenlenmesinde planlara yaklaşım ve modelleri üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde Beyoğlu ele alınmış, son bölüm de ise; Yeni sosyo-ekonomik yapı ile eski kent mekânlarının uyumunun sağlanmasında geleceğe yönelik ilişkiler, öneriler sunulmuştur.

2. BÖLÜM - ESKİ KENT MEKANLARI

2.1. ESKİ KENT MEKANLARININ TANINLAMASI VE İÇERİĞİ

"Eski" sözcüğü sözlük anlamı ile bulunduğumuz ana göre öncelikle bir zaman aşınımı tanımlamaktadır. Bu süreç içinde ise görece bir eskime ve yıpranma söz konusudur. Değişik bir ifade ile zaman içinde ele alınan maddenin kullanılmasından ortaya çıkan farklılıklardır (1).

Bir yerleşmenin oluşum sürecinin herhangi bir zaman diliminde, kent parçaları ele alındığında, zaman dilimine bağlı olarak, bu zaman diliminden öncekiler eski, sonrası ise yeni yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır.

"Eski Kent" parçası süreç içinde oluşan bir kavramdır. Süreç içinde oluşan kent ve gelişen kent bir öncekine göre eski kentlerdir.

Her toplumsal yapı kendi sistemine uygun bir çevre yaratacağından, bir sonraki evrede yarattığı bu eskimiş mekanı kendi iç dinamiği bünyesinde değişiklikler yaparak geliştirmek isteyerek, bu istekler doğrultusunda harekete geçecektir.

Değişik süreçlerde her toplumun yarattığı fizik mekan o toplumun yarattığı özdeksel yapısının bir kalıntısını oluşturmaktadır.

Bir sonraki evre için bu kalıntılar "Eski" nitelemesi ile damgalandırılmış, insanoğlunun kültürel evresinin bir parçası olması ile tarihi nitelik kazanmıştır.

Süreç içinde oluşan, içinde yaşadığımız bu kent parçalarının hangileri Eski hangileri Tarihi ya da hangileri hem "Eski" hem de Tarihi'dir.

Eski kent deyiminin günümüz koşulları içerisinde kullanılacağı alanlar şu şekilde tanımlanabilir.

- Günümüz ekonomik-toplumsal ve kültürel yaşam koşullarına uymayan.
- Eskimiş sağlıksız mekanlar içeren.
- Toplumsal sistem ile mekan organizasyonunun günün koşullarına göre çatışma içinde ve bütünleşmemiş olan, yerleşme - leri adlandıracağız.(2).

Bu kent parçaları ya da kentler aşağıdaki biçimlerde karşı - mıza çıkabilir.

- Eski işlevlerini günümüze dek korumuş alanlar,
- İlk işlevlerini yitirdikleri halde değişik bir kullanışa tahsis edilmiş alanlar,
- Gerek işlevlerini yitirmeleri, gerekse yeni işlevleri barındırmaya elverişli olmamaları yönünden metruk durumda, bulunan yapılardan veya yapı gruplarından oluşan alanlar(3).

Sınırlı bir çevreyi içeren kent günümüze değin birçok evrimler ve dönüşümler geçirerek bugünkü görüntüsüne ve işlevine gelmiştir.

Bu görüntüsünde değişik çağların izlenimlerini ve yorumlarını taşımaktadır.

İnsan yaşamının tarihi, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini oluşturduğu ve simgeleştiği birer tarihi unsur olarak görmekteyiz.

2.2. ESKİ KENT MEKANLARINDA SORUNLAR, EĞİLİMLER VE ÇIKMAZLAR

Eski tarihi kentler çeşitli evrimlerin izlerini taşımaktadır. Sanayi devrimine değin, kentlerdeki nüfus yapısı, toplumsal ekonomik ve kültürel yapı kent fizik mekanına fazlaca yansımamıştır.

Sanayi devrimi ve makinalaşma ile nüfus patlamaları ile kırsal alanlardan kentsel alanlara olan insan akımını başlatmıştır. Sanayileşmenin getirdiği kentleşme eğilimleri organize biçimde olmamıştır. Nüfusun kentlere akması ilk etapta tarihsel dokuda tahriplere neden olmuştur.

Kentler 19. yüzyıla değin savunma amaçlı bünyesinde konut, çalışma dinlenme ve kültür işlevlerini birarada bulundurmaktaydı. Bu yüzyılda başlayan gelişmeler ile kentsel işlevler yoğunlaşmış. Bu fonksiyonlar kent merkezinin dışına doğru yayılmaya başlamıştır.

Kentlerdeki sanayileşme ve kentleşmeye bağımlı olarak, demografik hareketlerde de değişimler görülmeye başlanmıştır. Nüfus yoğunlukları ve nüfus hareketleri belirgin olarak eski kent mekanlarında kendini göstermeye başlamıştır. Bu gelişmelerin artması ile eski kentsel alanda sosyal, fiziksel ve kültürel değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Fizik Mekanda

- Mevcut konutların kat adetlerinin artırılmasını,
- Arka bahçelerin inşaatlarla doldurulmasını,
- Toprak değerlerinin tüm koşullara oranla artması,
- Parsellerin gittikçe daha küçük parçalara ayrılmasını,
- Anıt niteliğindeki tarihi binaların ya da bina gruplarının değişikliklerle ilk işlemler dışında kullanışlara açılmasına,
- Konut cephelerinin gittikçe daralmasına; hatta zaman zaman penceresiz hale gelmesine,

- Kira (konut) kışlalarının yaratılmasına,
- Büyük konutların kendi içinde bölünerek kiraya verilmesi aynı konutta bir kaç ailenin birarada yaşaması, küçülmüş iki konutun ara yangın duvarını delerek, birleştirilerek kullanılmasına,
- Kat adetlerinin artması ile dar olan yol mekanlarının tamamen ışıksız hale gelmesine,
- Dar ve uzun parsellerin ve yapıların yapılmasına ve ışıksız havasız mekanların ortaya çıkmasına,
- Başlangıçta, atelyö, imalathane ve fabrikaların bu alanlarda ya da çok yakınlarında yer alması,
- Boş parsel bırakmamak üzere spekülatif yapılanma, boş alanlarının oranının azaltılmasına, serbest alan olarak yalnızca sokakların, meydanların, küçültülmüş avluların vb. kalmasına,
- Esasen yetersiz olan altyapı tesislerinin, gereksinimleri karşılayamaz hale gelmesine,
- Artan ulaşım araçlarının bu kesimlerde yol boyutlarının yetersizliği nedeni ile sorunlar yaratmasına,
- Genellikle tarihi olan bu yerleşmelerin tahrip olmasına, bozulmasına.(4 .

Toplumsal ve ekonomik Yapıda

- Nüfus yığılmaları nedeni ile konut yoğunluğunun artmasına,
- Kent merkezi oluşumunda konutların giderek yerini işyerlerine bırakması ile gece nüfusunun kaybına, gündüz nüfusunun artmasına,
- Eski kent sakinlerinin (özellikle üst gelir grubunda olanlar) kötüleşen koşullar nedeni ile terk etmesine, boşalan, boşalan konutlara göçlerle gelenlerin kalabalık bir biçimde (birkaç aile birarada) yerleşmesine,
- İlk zamanda, kente gelen ve işçi zenaatkar olarak çalışanların, kent dışında konut temin edemediklerinden, işyerine yakın olmak isteklerini, ucuz kiralık konutların bulunması gibi nedenlerle eski kentde yer almalarına,
- Gecekondulaşma ile kentsel nüfusun değişimi.

- Giderek değişen kent toplumsal, ekonomik örüntüsü üst gelir grubunu bu alandan iterek yerini alt gelir grubundaki küçük ailelerin almasına,
- Başta gittikçe yoğunlaşan bu alanların fizik çevre koşullarının kötüleşmesi ile nüfus kaybetmesine.

Sağlık ve Çevre Sağlığı Açısından:

- Tüm sözü edilen olumsuz gelişmeler nedeni ile doğal havalandırma ve ışıklandırmadan yoksun kalan; yapısal bozulmaya uğramış alanlarda yaygın o çağ için öldürücü hastalıkların görülmesine,
- Kırdan gelen ve bu alanlarda yerleşen geçiş dönemini yaşayan ailelerin biyo-psiko-sosyal sorunlarla karşı karşıya bulunmasına ve ruhi dengesizliklere düşmesine suç işleme oranlarının artmasına.

Kültürel Yapıda

- Kır kültüründen, kent kültürüne geçişte kişi, kişi-toplum, kişi-kurum, kişi-mekan, v.b. arası çatışmaların çıkmasına,
- Uyum sağlamada kent kültüründen değişik bir sentezin ortaya çıkmasına yol açmıştır (4).

Eski kentsel alanlarda nüfus patlaması yoğunlaşma ile başlayan hareketler sonucu, fiziksel ve sosyal dönüşüm sonucu, sınıfsal değişme olmuştur. Üst gelir grubunun tarihsel alandan göçü ile konut-ticari işlev dengesi bozulmuş. Bunun sonucu ise kentsel alanın dışarı kalması ile terk edilmiş duruma düşmüştür. Bu düşüş içinde politikaların ve yerel yönetimlerin konuyu derinlemesine algılamaları, sorunların süreç içinde artmasına sebep olmuştur.

2.3. ESKİ KENT MEKANLARININ SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Koruma anlayışını her zaman kesitine göre değerlendirmek gerekir. Eski kent mekanlarını korumadaki başarısızlığı, yalnızca planlama ve uygulamalarda aramamak gerekir. Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescil edilmiş, bina ve koruma bölgeleri, değişik yorumların oluşmasına neden olmuştur.

Eski kent mekanlarının korunması ve yenilenmesinde varolan yasa ve yönetmeliklerden çözüm beklemek yanlış olacaktır.

1950'li yıllardan itibaren yaygın kent yerine -toplu kent- planlama arayışları, kullanma ömrü 5-60 yıllık olan, 5-10 yıllık yapıların yıkımıyla stok kayıplarına ve tarihi çevrenin yok olmasına, daralmasına neden olmuşlardır.

İmar yönetmeliklerinin süreç içinde devamlı değişikliğe uğraması sonucu, kendi yerleşme düzenini kendisi belirleyen, sağlıklı yapılaşmayı getirmiştir.

İmar planları ile getirilen değişiklikler, eski mekanların ve geleneksel yerleşmelerin yok olmasına, koruma çalışmalarının olumsuz ölçüde gelişmesini.

1950'li yıllardan itibaren kırsal alandan kentsel alana başlayan göçüş ile, nüfus yığılmaları, kentlerimizde çarpık ve reorganize şehirler oluşturmuştur.

Bunun neticesinde kentlerimizde yeterince gelişme konut alanlarının açılmaması, meskun yerleşme alanlarındaki yoğunluk artışına sebep olmuştur. Oysaki yerleşik alanlarda kentsel altyapı ve üstyapı standartların eski kent mekanlarına göre uygulanarak, sağlıklı operasyonlarla nitelikli kent mekanları yaratılabilirdi. Bu operasyonlarla yerel ve merkezi yönetimlerin sorunları hafifleyebilirdi. Fakat bütün bunlar oluşmadığı, konut politikalarının yetersizliği, kentsel nüfus artışı

meskun alanların yoğunluğunun artmasına, gelişme alanlarındaki düşük gelir grubunun kendi yerleşme düzeni ve hisseli ifraz olgusunu ortaya çıkarmıştır.

Toprağın bu denli yoğun kullanımlara açılmasını özendiren yönetmelik ve planlar tarihi çevre bilincinin oluşmamasına; tarihi çevre korumanın; yasaları ve parasal olanaklarının yetersiz olduğu, devletin önderliğinde yapılacak düzenlemelerin bulunmadığı bir ortamda etken olmaktadır.

Kentsel mekanların korunması ve gelişmesinde birçok güçlükler bulunmaktadır.

- Halkın ilgisizliğine dayandırılan güçlükler.
- Yapı tekonojisinde değişmelere bağlanan güçlükler.
- Toplumsal yapıdaki değişmelere ilişkin güçlükler.
- Hızlı ve düzensiz kentleşmeye bağlı bulunan güçlükler.
- Koruma işlevinin pahalılığından kaynaklanan güçlükler.

2.4. ESKİ KENT MEKANLARININ KENTSEL BÜYÜME İÇİNDEKİ İŞLEVİ

Eski kent mekanlarında yoğunlaşan kentsel iş ve hizmet alanları, yoğun kentleşme ile özellikle metropoliten alanlarda artış göstermiştir. Bu artış Eski kent mekanlarındaki ekonomik ve sosyal dengesini bozmuştur. Süreç içinde sanayinin gelişmesi ile ulaşım ağının belirlediği kentsel makroform ulaşım ağı boyunca lineer olarak büyümüştür. Kentsel büyüme içinde fonksiyonların giderek artması ile yoğunluk eski kentsel alan çevresinde olmak üzere dışarı doğru yayılmaya başlamıştır.

Eski kent mekanları yenilenme ve fiziksel gelişim süreçleri içinde ana işlevsel özelliklerini kaybetmemişler, fakat özellikleri çağdaş sosyo-ekonomik koşulları içinde farklılık ve çeşitlilik göstermiştir. Merkezi iş alanları ise eski kentsel mekanda yoğunlaşarak ana akslar boyunca büyümeye başlamıştır. Süreç içinde bu işlevlerin artması ile konut alanlarının oranı azalmıştır.

Türkiye'de tarım kesimine egemen bulunan koşullarda, özellikle son 20 yılda büyük değişimler olmuş, bu değişimler köylüye tarımdan dışarı itmiştir. Tarımda verimliliğin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, gelirin ve toprak mülkiyetinin denge-siz dağılışı, tarım topraklarının çok parçalanmış oluşu ve tarımsal makinalaşma 1950'lerden beri Türk tarımının belirgen özellikleri olmuştur(5). Tarımda kapitalist üretim aşamasına geçmiş bölgelerde olsun, köylünün değişik nedenlerle de olsun tarımdan kopmasını hızlandırmıştır. Nüfus artışının yoğun ol-ması, kırsal alandan kentsel alana göçüşü başlatmıştır. Ç a - lışma alanlarının eski kent mekanı içindeyoğunlaşarak ve süreç içinde de burada gelişmesi, sanayi konut ilişkisine paralel konut alanları bu işlevler içinde ve çevresinde gelişmeye başlamış-tır.

İstanbul metropoliten alanında ise; işlevsel alanların yoğun olduğu eski kent dokusu (Beyoğlu, Fatih, Eyüp) sanayi ve ti-cari alanların artışı ile çevresindeki boş alanlarda gecekon-dulaşma, meskun alanlarda ise köhneleşme getirmiştir. Eski kentsel mekanda işlevsel alanların yoğunlaşması ile fiziksel mekanda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler ile yeni bulvarlar açılmış, bu bulvarların etrafı yeni bina ve yeni işlevlere bürünmüştür.(6).

Sanayi sektörünün beyni olarak tanımlanan hizmet alanları ta-rihsel gelişim süreci içinde ticari alanlarla birlikte Beyoğ-lu ve Karaköy'den başlayarak, kentsel gelişme imkanlarına bağlı olarak Şişli, Mecidiyeköy aksından Boğaz sırtlarına doğru bir gelişme göstermiştir. M.İ.A'nın bulunduğu tarihsel alan, ticari ve kültürel fonksiyonları, dünya, ülke,İstanbul bütünü birinci dereceden etkilemektedir.

3. BÖLÜM : ESKİ KENT MEKANLARININ KORUNMASI VE DÜZENLENMESİNDE PLANLAMA YAKLAŞIMLARI VE MODELLERİ

3.1. KORUMA

Koruma kavramı insan ve fiziki çevrenin karşılıklı etkileşiminden ortaya çıkmıştır. Koruma düşüncesi insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamın sürekliliğinde yarattığı madde kültür kalıntılarını yaşam sürecinde toplumu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacı ile yeni yarattığı mekânsal-maddi ürünler ile uyumlu kılınarak, toplumsal, kültürel, mekânsal vb. devamlılığın sağlanması için giriştiği bir çabalar demeti olarak karşımıza çıkmaktadır (7).

Günümüzde eski kent mekânlarının korunması tarihi kültür varlıklarının korunmasının ötesinde kentsel makroformun etkilediği bir çevre koruma (environmental conservation) olgusudur. Koruma olayını açıklamak için ingilizcede "preservation" ve "conservation" kelimelerini karşılaştıralım.

Bu iki kelime birbiriyle eş anlamlı iki kelime değildir. Preservation kelimesi bahsedildiğinde öncelikle restorasyon ilkeleri anlaşılmaktadır.

- a) İlk yapıldığı yılların yapım malzemeleri ve özelliklerini içeren anıtsal yapıyı olanaklar çerçevesinde çok az önlem ile elde tutmak.

- b) Yapının bazı küçük elemanlarını bütünden malzeme, renk ve metod olarak ayırebilecek biçimde değiştirmek. Bu değiştirme işlemi düzenli ve bütüne saygılı olarak yapıldığında hiçbir orjinal parça kalmamış olsa da yapının orjinal anlamı kaybolmayacaktır.
- c) Yıkılma ve çökme sonucunda varolan malzeme ile yapının restorasyonu veya orjinal malzemesini kullanarak yapının restorasyonu. Amaç bir sonraki nesile kültür değerlerinin aktarılmasıdır.
- d) Orjinal yapıyı kaldırıp, açık hava müzesi olarak değerlendirme veya korunan yapı grubuna katmak, korunan alanların da (protected area) "Conservation" işlemlerinden bahsedildiğinde ise bütünün özyapısının (karakterinin) korunması demektir.

Bir yerleşmeyi bir kent parçasının yaşanılır ve gezilip görülmeye değer nitelikleri bulunduğu için korumak istemekteyiz. Ayrıca geleneksel değerler yitirildiğinde bir daha yerine konulmayacak kültür birikimimizin de korunmasının ağırlık taşıyan bir boyutudur.

Conservation deyiminin kapsadığı özellikler ise şunlardır (8):

- a) Preservation işlemlerini önemli yapı gruplarına da uygulamak,
- b) Eski yapıların orjinal mimarisini ve özyapısını koruyarak yapının yaşamasını sağlayacak en uygun kullanımları bilmek.
- c) Yaşantısını tamamlamış yapıları ölçek ve elemanları ile çevreye uyumlu biçimde yenilemek, çevreye uyumlu mimari biçimler denemeye olanak vermek.
- d) Sokak dokusunun, meydanların ve açık alanların niteliklerini korumak ve diğer alanlar ile doğal ve işlevsel bütünlüğünü korumaktır.

Genelde koruma çabalarını yönlendiren sosyo-ekonomik ve kültürel dürtülerdir. Kültürel varlığın ve ekonomik kaynakların korunması ve değişme korkusu bu dürtünün en belirgin biçimlerinden-
dir. Ayrıca koruma alanlarındaki trafik ve ulaşımın kontrolü, çevreyi bozan tellerin, direklerin, reklâm levhalarının kal-
dırılması ve doğal peysajın düzenlenmesi de bu ilkenin kap -
samı içine girmektedir. Kentsel koruma, genel planlama bütü-
nünde ağırlıklı bir kısmı oluşturmaktadır. Koruma bölgesinde
orjinal yapıların tek tek korunması da; yol dokusu ve yerleş-
me biçiminin korunması da tarihsel bir nitelik taşımaktadır.
Çünkü değişen koşullar ile zaman sürecinde yeni planlama
arayışları; eski ile yeninin bileşimini getirmektedir.

Çağdaş bir koruma anlayışıyla kentsel ölçekte yapıların ön
cephelerinin korunarak arka planda çağdaş yapı malzemesi
ve tekniği kullanmak mümkündür.

Kentsel korumada geleneksel kent biçimini korumak istemekte-
yiz. Yoksa kent turistlerin zevki için mi korunmalıdır? veya
turizm gelirini, yerel yönetimlerin gelirini sağlamak amacı
mı güdülmelidir?

Bütün bu sorunlar fayda ve zararlar belirlenerek gelişen dün-
yanın yaşam ve fiziksel koşullarına ve alternatiflere bakıla-
rak cevap verilebilir. Bir diğer çözüm önerisi ise kent dışın-
da ticaret birimleri sağlanarak tarihsel merkez üzerindeki
baskıların azaltılmasıdır. Ancak bu tür öneriler tarihsel
merkezin yaşantısını kaybetmesine neden olur ve tarihsel
kent fiziksel sosyo-ekonomik olarak çöküşün içine girer (9).

Birçok plan ve stratejiler üretilmekle beraber bunların iyice
değerlendirilmesi gerekmektedir.

Uzun dönemli politikalar, istenilen sonuca ulaşmada kısa dö-
nemli programlardan daha faydalıdır. İvedi kurtarma önlemleri
yanında, bu alanlara geniş bir, açık bir işletme biçimi oluş-
turulması gerekmektedir. Bu konuda kesin tavır ve yönetsel
önlemler alınmalıdır.

Eski kent mekânlarında denetimin sağlanması uzun dönemli politikalar ile kısa dönemli programlardan oluşturulabilir.

- a) Yasal, yönetsel önlemler alınması ve mali kaynakların yaratılmasıyla, eski yapıların yeni kullanıma özendirilmesi.
- b) Her türlü yıkının denetlenmesi, boş ve açık alanlardan maksimum faydanın sağlanması.
- c) Yeni yapılanmanın denetimi ile varolan yapıların onarımı ve bakımının sağlanması.
- d) Yaya ve motorlu trafiğin, otopark alanlarının denetimi ve dengeli dağılımın sağlanması.

Yeni yapılanmanın denetimi ile altyapı düzenlemeleri eşgüdüm-sel bir biçimde sürdürülmeli, yolların kaplama malzemeleri ve özellikleri sürekli altyapı yenilenmesi ile bozulmamalıdır.

Bu tür önlemler ise yeni bir yönetim biçimini gerektirebilir. Bu yönetim biçimi yerel örgütlerin ortak isteklerini birleştirmesi ile değil, gerektiğinde diğer sektörler, kamu ve özel kurumlar ile tek tek yapı sahipleri birlikteliğinde kurulacaktır. Yönetsel birlikteliğin devamlı düzenli olması ve yaygınlık kazandırılması kentsel önemli adımların atılmasına büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

3.2. SİHHİLEŞTİRME VE YENİLEME

Kavramlarının oluşumu, insan çevre ilişkisinin sağlıklı ilişkileri sonucu ortaya çıkmıştır. Almanca'dan dilimize çevrilmiş, Eski Kent Mekanlarının düzenlenmesinde kullanılan planlama davranışlarından.

Planlı olarak gelişmiş, ancak zamanla yıpranmış, çeşitli ilavelerle yoğunlukları artmış bina gruplarının yeniden düzenlenmesini kapsamaktadır. Bu tür operasyonlar ile binalar değer kazanmakta, geniş çaplı mekansal iyileştirmelerde ise, halkı belirli bir süre için başka bir yere çıkartılmaktadır .

Batı ülkelerinde özellikle Avrupa'da Eski kentlerin gelişmelerinden doğan sorunlar, halk ve kent yönetimlerini, 18 yüzyılın ortalarından itibaren uğraştırmaktadır. 18. yüzyılda sanayileşmenin başlaması ile kentsel alanda yığılmalar başlamıştır. Eski kent mekanının oluştuğu sağlıklı çevre çeşitli hastalıkları getirmiştir.

Başlarda sıhhlileştirme çalışmaları tek yapı ölçeğinde sorunları çözme ile başlamıştır. Daha sonraları toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmeler, bu sorunları, bina çevresinden binalar grubuna, kent parçalarını ve kentlere kadar götürmüşlerdir.

Sıhhlileştirmede ortaya çıkan sorunlar aşağıdaki gibi inceleyebiliriz (10).

- 1) Sıhhlileştirmede en önemli sorun süredir. Bu eylemde istenen husus, çok çabuk gerçekleşmenin sağlanmasıdır.
- 2) Finansman sorunudur. Uygulamaya geçildiğinde şahıs ve teşekküllerin istek ve iştiraklerinin aynı anda olması ve gerekli mali olanakların aynı anda ortaya konmasıdır.
- 3) Uygulamanın nasıl gerçekleştirileceği konusudur.
 - a) Mal sahipleri Belediyeye karşı bir topluluk meydana getirebilirler.
 - b) Mal sahipleri yeni bir kurum, bir şirket ortaya çıkarırlar. Bu şirkette herkesin hissesi aynı olabilir. Yalnız bu çözümde bir kişi veto ederse geçerli olmaz.
 - c) Hem özel hem kamu kesimi bir üçüncü şahsa işi devrederler. Bu bir şirket olabilir ve bu şirket mahalli idareye göre daha sistemli çalışır, ancak spekülasyona mani olmak için devlet tarafından kontrol edilebilir.

Henri Schoot, sıhhileştirme toplumun verim ve isteklerinden yararlanarak kentin işlev gücünün eski haline getirilmesi gibi geniş bir tanımlamaya gitmektedir. Buna paralel olarak sağlıklı yaşam koşullarının yanında, toplumsal, ekonomik ve kültürel yapıdaki düşüşlerin de iyileştirilmesi gereklidir. Bu gibi düzenleme ve araştırma çalışmaları ile, Eski kent mekanlarındaki işlevsel çöküşlere yeniden canlılık kazandırılabilir.

Yerleşmelerimizdeki toplumsal, ekonomik ve kültürel olarak beliren gelişmeler günün koşulları ile uyum yapamaz hale gelmiştir. Ekonomik ve teknolojik aşamaların yarattığı koşullar, hızla değişen talepler, insanlara oranla daha kolay bir biçimde uyarlanmaktadır.

Kentin koşulları gelişmelere olanak vermediği süreçte, kentteki yapısal gelişimler, kent organizmasında karışıklığa sebep olmaktadır.

Bu gelişimlere bağlı kalınarak, Eski kentsel mekanda, ulaşım- da sıkışma, yapıların niteliğinin bozulması ile gelişmedeki rahatsızlıkları ortaya koyar. Bu gelişimler ise mekansal alanda insanların göçünü, işlevsel dönüşümü meydana getirir. Böylece eski kentsel alan çöküş sürecinin içine girer. Bu oluşumlara kökten çözüm arandığında kenti belirleyen yapısal düşünümüzden yeni kentsel denge tahrip edilmiş olur.

Sıhhileştirme işlemine başlanılmadan önce zeminin oluşturulması gereklidir.

Yapısal dokunun tamamen kaldırılması ya da üzerinde iyileştirilme yapılacak alanların tesbiti.

Yapısal dokunun tarihi özellikler gözönüne alınarak korunması ve daha uygun kullanma olanaklarının sağlanması.

Nüfusun sabit tutularak eski fonksiyonların yenilenmesi.

Yeni hedefler saptayıp uygun kulanmalar getirilmesi gibi programlar düşünölmelidir (11).

Herbek

Herbert Grabe (1968) iki tür sıhhileştirme ortaya çıkarmış ve aşğıdaki şekilde tanımlamıştır.

- Nesne loblel sıhhileştirmesi
- Yapısal sıhhileştirme.

Yapısal sıhhileştirmeyi zorunlu kılan etmenler şunlardır:

- Ya bir toplumsal bütünün yapısal düşüncesinden doğan sorunları,
 - Ulaşım ağının yeniden düzenlenmesi sorunları,
 - Daha üst düzeydeki planlama hedeflerinden gelen gereksinmelerin yarattığı sorunları,
- içermektedir.

Bu ayırımda, nesne sıhhileştirmesi ile özel tüzel, kişilerin çıkarları, yapısal sıhhileştirme ile, kamu tüzel kişilerin çıkarları ön planda tutulmaktadır.

Sıhhileştirme planlamanın ve uygulamasının daha ayrıntılı bir biçimde yapılabilmesi için, aynı temelden hareketle değişik yöntemler öne sürölmüştür.

Herbert Grabe 1968, sıhhileştirme alanının farklı sorunlarına göre 3 değişik yöntem önermektedir.

1. Koruma Sıhhileştirmesi

Var olan çok değerli tarihi yapıların ve eski kent parçalarının bakımı ve korunması.

2. İyileştirme Sıhhileştirmesi

Ayıklama boşaltma ve yıkma

Var olan mevcut yapıların modernleştirilmesi.

3. Total Sıhhileştirme

Bütün yapısal malzemeyi ortadan kaldırmak sureti ile yapılan sıhhileştirme, her sıhhileştirme aşamasının ölçeğine göre bir diğeri için, temel oluşturulması üzerinde bulunulmuştur. (12).

Georg Consior aşağıdaki bölümlmeyi önermektedir.

1) Nesne Sıhhileştirmesi

Nesne sıhhileştirmesi ile tek tek binaların kullanmadan ve yaşlanmadan doğan konstrüktif eksikliklerinin, konut planındaki uyumsuzlukların, iyileştirilmesi, düzeltilmesi, sıhhi tesisat, ısıtma v.b. kolaylıkların tanımlanması yenilenmesi gibi nesneye ait sorunların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu uygulama ile elde edilen yapının değeri de iyileştirilmiş olur.

2) Ayıklama, Boşlatma-Kısmi Sıhhileştirme

Bu tür sıhhileştirme ile yapı durumları ilk yapım amacına yabancılaştırmış binaların ortadan kaldırılması anlaşılmaktadır. Bu ek yapılar (avlular, arka bahçelerin doldurulması ya da kat ilaveleri vb.) özellikle birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte ve olumsuz hale sokmaktadırlar. Bunların çoğalması toplumsal ekonomik iyileştirmeyi, engellerler. Bu tür sıhhileştirme kısmi bir alanın sıhhileştirilmesi (rehabilitation) alanını da taşımaktadır.

4) Alan Sıhhileştirmesi: Yeniden Geliştirme

Alan sıhhileştirmesi, ek yapıların tümünü kaldırır ve parsellerden faydalanmayı büyük bir alanda ele alır.

Eğer kısmi sıhhileştirme ekonomik ve kent planlama açısından savunulmayacak düzeye geldiyse, nesne sıhhileştirmesi ya da kısmi sıhhileştirme yapılmamış ise alan sıhhileştirmesi zorunlu hale gelir. Bu uygulanan özel haklara en çok müdahaleyi gerekli kılan ve parasal yönü ağır bir sıhhi - leştirme türüdür.

Ölçek açısından bu tür sıhhileştirmenin en uç noktasında bir kent parçasının ya da tamamının sıhhileştirilmesi bulunmaktadır.

Tarihi eski kentlerin ya da parçalarının (kent çekirdeği ya da diğer tarihi alanlar) sıhhileştirmeyi bu gruba giren özel bir sıhhileştirme türünü oluşturur.

3.3. PLANLAMA İLKELERİ VE ESKİ KENT MEKANLARINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Çağdaş korumanın etkinlik alanı olarak çok geniş bir kapsamı vardır. Her tür yapının temel bütünlemesinden yeniden kullanım için değiştirilmesine, arkeolojik sit korumadan kent yenilemeye, peyzaj düzenlemeden doğal çevre korunmasına, mimarlık kapsamındaki her türlü ürünün teknolojisine, bakım ve koruma yöntemlerine en eski yapı tekniklerinden en çağdaş malzeme teknolojisine, dendroknolojiden fotogrametreye ve yapay malzeme analizlerinin fiziksel ve kimyasal yöntemlerine kadar, bilim ve teknik alanıyla dolaylı ya da dolaysız ilişkisi vardır. Bilisayar programlaması, fotoğrafcılıktan, sosyal anket düzenlemeye ve ulaşım analizine kadar, her türlü bilgi ve analiz aracını kullanmak gereksinimini duymaktadır. Araç olarak kullanmak zorunda kaldığı bilgiler, mimarlık ve kentbilim alanlarının bilgisini aşmaktadır. Çünkü tasarım ve yapı teknolojisine çağdaş olduğu kadar, tarihi bir perspektif içinde de yaklaşması gerekmektedir (13).

Batı Avrupa ülkelerinde Eski kent mekanlarının tek yapı ölçeğinde ele alınması nedeni ile; bunun sakıncaları 1800'lerden bu yana elde edindikleri deneyimlerden saptanmıştır.

Eski "Kent" kent bütünü içinde planlama ile makro-mikro ilişkileri kurulacak ve Eski kente yeni fonksiyonlar kazandırmak olarak canlılık ve işlerliğe kavuşacaktır.

Eski kent mekanlarını düzenleme çalışmaları, ülke, bölge, kentsel alan ve diğer ölçekteki planlamalarla makro ve mikro

ölçekteki bir alışveriş girdi-çıktısı içersindedir. Bu kent mekanlarının düzenlenmesindeki planlama çalışma akışı toplumun ve yerleşme sisteminin dinamik yapısına yine, dinamik bir tasarlama modelini gerekli kılmaktadır. Sosyal denge ve fiziksel mekandaki ilişkilerin kurulup geleceğe uyarlanması gerekmektedir.

Eski kent mekanlarının düzenlenmesinde kullanılabilecek, sistematik çözümleme, planlama ve tasarım modelleri geliştirilmelidir. Bu modeller süreç içinde gözden geçirilebilecek, dinamik karşılıklı etkileşimleri sağlayan, planlı ve yönetimlerden başka halkın da katılımı ile görüş ve esnek boyutta olması gerekmektedir.

Planlama uygulama çalışmaları, sorunun geniş boyutları ile toplumsal, ekonomik, kültürel, mekansal, yasal, parasal ve yönetsel alt planlamaları da içermelidir. Ancak planlama aşamasına gelmeden önce stratejilerin belirlenmesi ve tanımlanması gerekir. Buna paralel olarak;

- o Programların geliştirilip ortaya konması,
- o Saptanan bu planlamalara göre ön planlama seçeneklerinin oluşturulması gereklidir (14).

4. BÖLÜM - BEYOĞLU

4.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE BEYOĞLU'NUN MEKANSAL GELİŞİM SÜRECİ VE TARİHÇESİ

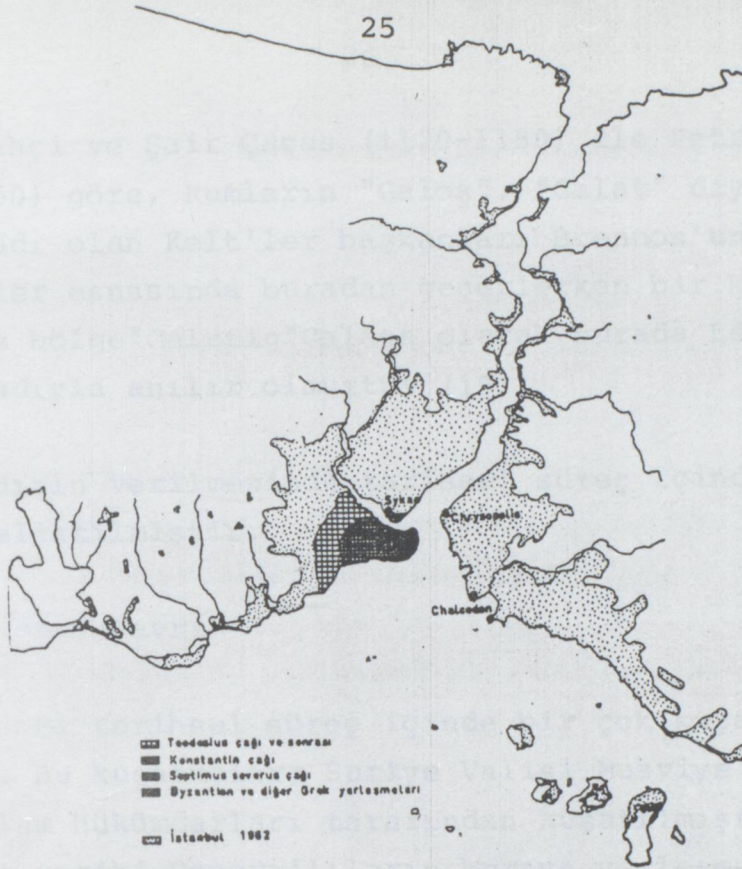
4.1.1. İlk Çağ

Bizans'lı tarihçi Dionysios Byzantius ve Yunan coğrafyacısı Amasya'lı Strabon'un (M.Ö. 65-MS.23) ilettiklerine göre bu çağın sonlarında, Haliç'in kuzeyinde bulunan incir ağaçları - rının çokluğundan dolayı adına Sykai (Lat. Sycae=incirlik) Sjkadis veya Sykaena denen çok küçük bir yerleşme vardı (15).

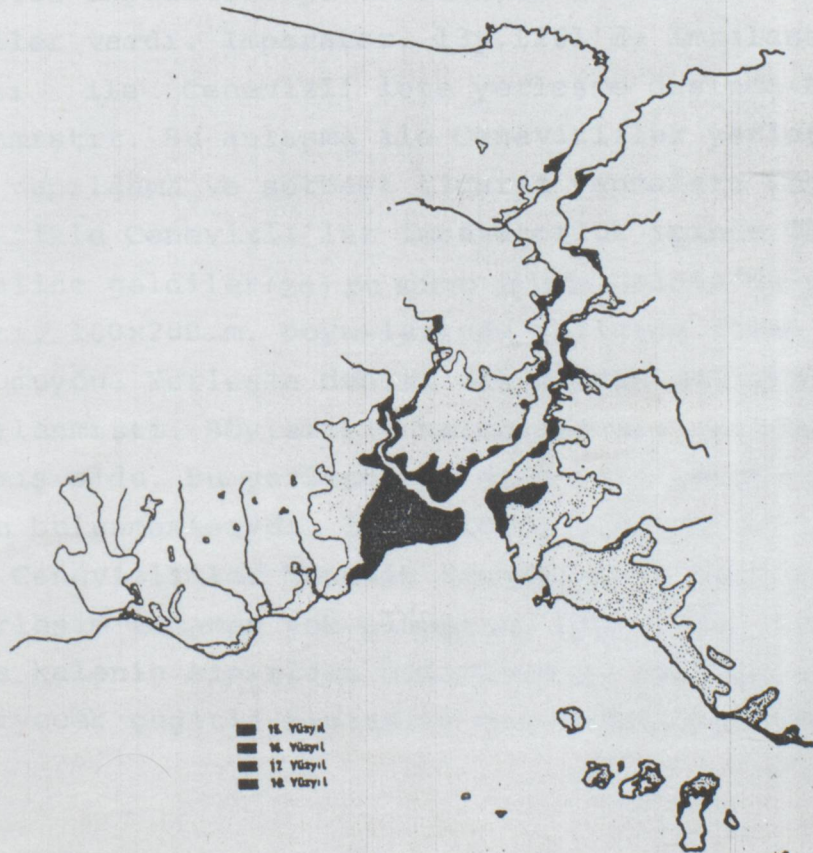
Karaköy rıhtımı bölgesinde İstanbul'un en eski ilk sakinleri tepede, yüce Amphiarios adına küçük bir tapınak inşa etmiş - lerdir . Bizans'ın ilk dönemlerinde, Galata Kulesinin gü - ney-batısında iki köprü arasında kurulmuş yerleşmenin adını alan toplumla aynı yerde yer alan Heros, Diana Phosphora ve Venüs Placida adlı üç tapınak hakkındaki açıklamalar Dionysios vermektedir (16).

II. Theodosius (480-450) zamanında şehrin bölgeleri düzenle - nirken Sykai de sınırlar içine alınarak 13. bölge oluşturul - muş ve vici denilen mahallelere ayrılmıştır (17).

Formu tiyatrosu, kliseleri, hamamları ve limanı olan bu bölgede o süreçte 481 ev vardı. İstanbul halkı buraya eski Grek diliyle "Paren en Sykais" yani karşı yakada Sykai'de olarak anıyordu (18). Burada kullanılan Peroz sözcüğü Beyoğ - luna verilen Pera adının kökenidir.

Harita 1. Türk Çağından Önce İstanbul

15-16 Yüzyıllarda
İSTANBUL

Harita 2. 15 ve 16. Yüzyıllarda İstanbul

Ünlü tarihçi ve Şair Çaças (1120-1180) ile Petrus Gylus'a (1547-1550) göre, Rumların "Galos", "Galat" diye Galya'lılardan bir adı olan Kelt'ler başkanları Brennos'un kumandasındaki güçler esnasında buradan geçerlerken bir kısmı yerleşip kalmış ve bölge "Galatig" Galata olarak burada Lâtin Hristiyanlarının adıyla anılır olmuştur (19).

Galata adının verilmesinde tarihsel süreç içinde birçok görüşler belirtilmiştir.

4.1.2. Bizans Devri

Galata Semti tarihsel süreç içinde bir çok kuşatmalara sahne olmuştur. Bu kuşatmalara Suriye Valisi Muaviye ile Emevi ve diğer İslam hükümdarları tarafından kuşatılmıştır. Galata'nın hareketli tarihi Cenova'lıların buraya yerleşmesiyle başlamaktadır. Haliç kıyısında bir bölgeye sahip olan Cenova'lılar, IV Harçlı ordusu tarafından kuşatılması ile yerleşim bölgelerini Venediklilere kaptırmışlardır. Karşıdaki Galata'ya yerleşmeye başlamışlardır.

Galata'da Latin imparatorluğu döneminden itibaren, Venedik ve Cenevizliler vardı. İmparator, 13y.1261'de imzalanan NİF anlaşması ile Cenevizli lere yerleşme dışında birçok haklar tanınmıştır. Bu anlaşma ile Cenevizliler yerleşme içinde mekansal yapılanma ve serbest ticaret yapmaları öngörülüyordu. Böylelikle Cenevizli'ler imparatorluk içinde imtiyazlı bir sınıf haline geldiler(20) Bu süreç içinde Galata'da yapılanma yoğunlaştı. 100x200 m. boyutlarında yerleşme formu Galata'nın ilk konumuydu. Yerleşme denize dik olarak gelişen yamaç üzerine yapılanmıştı. Böylelikle haliç ile aralarındaki mesafe de kısalmış oldu. Bu yerleşmenin en önemli sorunu işe içme suyunun bulunmamasıydı. İmparatorun 1296 da surları yıktırmasıyla, Cenevizli'ler Venedik donanmasının saldırısına uğramış, Yerleşim tamamen yok olmuştur. Mayıs 1303 tarihli bir Fermanla kalenin sınırları belirlenmiş, koloniye gelişimini engelliycek çeşitli kıstaslar getirilmiştir. Koloni

kısıtlamalara rağmen gelişimini ve savunma önlemlerini almıştır.

13. Yüzyıldan itibaren Cenevizli'lerin Bizas'tan aldığı imtiyazlar ile Galata'da yeni bir mahalle kurmuşlardır.

Koloni düzgün planlı bir yerleşmeydi. Kapladığı alan 12 hektarı geçmiyordu. Yaklaşık dörtgen şeklinde uzun kenarları araziye koruyacak şekilde kıvrılmıştı. Yollar arazi topoğrafyasını izliyordu. Diğer yönde de eğimli daha eğimli olarak birbirine bağlanıyordu. Sokaklar satrançvari şekilde düzenlenmişti ve düzgündü. (21).

1315 yılında çıkan yangın ile Galata'nın yarısından fazlası yanmış . Başlatılan imar hareketleri ile mekansal yapılanmalar hızlanmıştır. Bizans'ın kriz döneminden yararlanılarak devam eden yapılanmalar sonucunda kısa zaman zarfı içinde zapt edilemeyecek bir ortaçağ kenti haline gelmiştir. Özellikle III. Andronikos devrinden itibaren topluluğun idari, ekonomik ayrıcalıkları artmış, ve Galata ayrı bir devlet konumuna gelmiştir.

Koloni halkının kenti genişletmek ve emniyeti artırmak üzere, büyük ölçüde taş ve yapı malzemelerini Pera yamaçlarına yığmış ve 1348-49 yıllarında arazinin en yüksek noktasında başku- le (donjon) olarak Galata kulesini yapmışlardır.(22).

II. Theodosius (408-1450) zamanında şehrin bölgeleri tasarlanırken Skye 'de (Beyoğlu) sınırlar içine alınarak 13 bölge oluşturulmuş ve "vici" denilen mahallelere ayrılmıştı. Forumu, tiyatrosu kiliseleri hamamları ve limanı olan bu bölgede 431 ev vardı. Bu süreç içinde Galatanın, arka kesiminde bulunan Pera bağları dinlenme ve gezinti işlevi görüyordu.

Galata'da oturan Pizalıların Konsül, Venediklilerin de Balyos denilen birer yöneticileri vardı.

Bizans devletinin son dönemlerinde tamamen Ceneviz kolonisi haline gelen Galata'daki Cenova yönetimi 1267 tarihinden 1453 yılında, İstanbul'un Türkler tarafından alınmasına değin 186 yıl sürmüştür. İki asırlık zaman süreci içinde Galata'nın sınırları, ticari, askeri ve yönetsel ayrıcalıkları, Bizans'ın çökmeye başlamasıyla giderek artmıştır.

Yerleşmenin makro formu kıyıdan itibaren Vayvoda ve Yanık Caddeleri hizasına ve Kalafat, yerinden Karaköy'e kadar kavisli bir arazi şeridinde sahip olan Cenova'lılar, Bizans'ın siyasi alanda gerilemesine koşturarak sınırlarını ve surlarını, Azapkapı-Şişhane-Kule-Bitpazarı-Tophane çevresine kadar genişletmişlerdir. Güçlenip gelişen koloni boğazlar, İstanbul ve kısmen Akdeniz ticaretine hakim olmuştur.

Bizans devrinde Cenevizlilerin etkisinde büyüyen Galata ticari işlemlere bağlı birçok fonksiyonu da bünyesinde bulundurmaktadır. Liman hizmetlerinin Haliç ve Tophane'de yoğun oluşu, Galata'nın liman kenti olmasında önemli bir etkeni oluşturmuştur.

4.1.3. Osmanlı Devri

İstanbul'u kuşatan Sultan II Mehmet'in karşısında iki Hristiyan hükümeti vardı. Bunlardan birincisi İstanbul Rüm imparatorluğu, diğeri ise Galata Ceneviz hükümetiydi. Fatih şehri kuşattığında Cenevizli'ler bağımsız olarak tarafsız kalmayı yeğledi. Galata yöneticileri, bölgenin sahibi olmadıklarını, buna karşılık ayrıcalıklarının devam ettiğini belirten bir anlaşma imzaladılar.

Fatih halka, evlerinin mülkiyetinin korunacağını, kentin surlarına ve kiliselere dokunulmayacağını bildirdi. Fatih ayrıca

Resim 1. 1479'da İstanbul Gravürü, 1479 (Bellini).

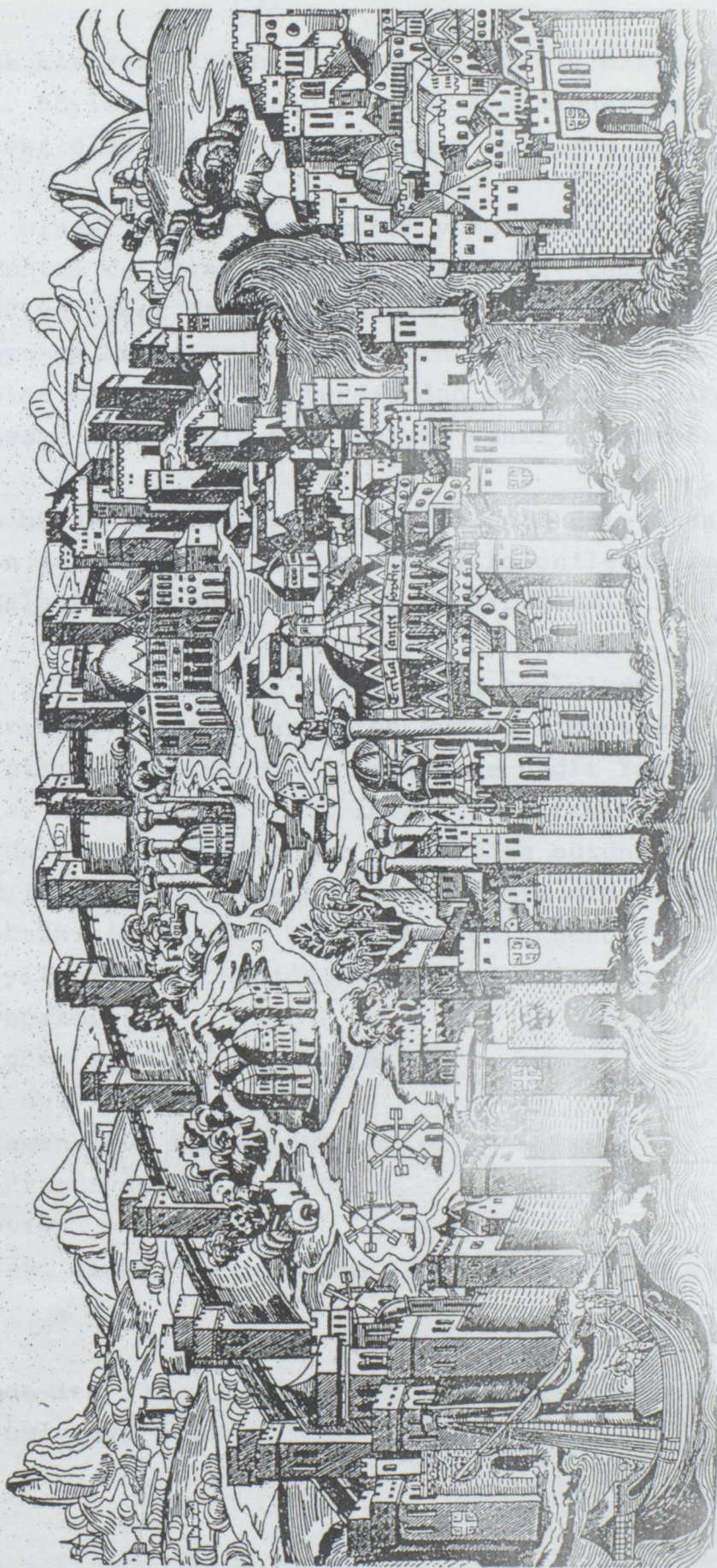

Fig. 2. Constantinople (Constantinople) from the 15th century.

kentin en büyük kiliselerinden St.Paul Et Dominic kilisesini Camiye çevirdi. Böylelikle Galata yönetim bakımından İstanbul'un bir ilçesi olarak Türk topraklarına katılmış oldu.

Galata Kadılık olarak tamamıyla Osmanlı yönetimine bırakılan "Magnifica Comunita de Pera" adındaki Hristiyan "Cemaat Teşkilatı", 1687'ye kadar faaliyetine devam etmiştir. Galata'nın asırlar boyunca kendilerine, Pera'nın muhteşem cemaati" adını vermiş olan Ceneviz'liler tarafından yönetilmiş olmasına rağmen yerleşme kesinlikle bir İtalyan şehri olmamıştır.

Fetih'ten önce büyük bir Rum topluluğu bulunan Galata'da, Cenevizli'lerin Karadeniz'de ve Kırım'daki Kolonilerin fetihinden sonra Galata'ya yoğun bir nüfus akımına başlamıştır.

Fetihe paralel bir asır sonrası Galata'daki topluluğu Anadoludan gelen Türkler, Anadolu'dan gelen Rum ve Ermeniler, İspanya'dan göç etmiş olan Sefardim mezhebine bağlı Yahudilerle Magribiler eklenmişti. Etnik insan gruplarının Galataya gelmesiyle Galata Kozmopolit bir niteliğine bürünmüştü. Fetih'ten 23 yıl sonra Hristiyan nüfusun fazla olduğu Galata, İstanbul bütünü içinde bir Hristiyan şehri görünümü veriyordu. 1478 yılında Kadı Muhiddin tarafından İstanbul'da bir inceleme yapılmıştır.

Bu incelemeye göre İstanbul bütününde

- 89 Müslüman evi
- 3907 Rum, Karamanlı ve Ermeni evi
- 267 Kefe'li Hristiyan evi.
- 1647 Musevi evi,
- 31 Çingene evi olmak üzere toplam 14803 ev e 3667 dükkan vardı.

Galata bütününde ise 535 Müslüman, 592 Rum, 332 Latin ve 62 Ermeni evi bulunuyordu.

Fatih Devrinde Galata'nın İlk Mahalleleri.

Yerleri harita üzerinde tesbit edilenler

1. Agabi mahallesi,
2. Aya Yorgi mahallesi,
3. Bereketzade mahallesi,
4. Eski Lonca mahallesi,
5. Karaköy mahallesi,
6. Küçükhızır mahallesi,
7. Midillili Zozı mahallesi,
8. Nuhas mahallesi,
9. Okçumusa mahallesi,
10. San Benito mahallesi
11. Sana Zani mahallesi.

Fatih Vakfiyesinde mevcut XI ve XVI ıncı asırlara ait ve yerleri tesbit olunamayan mahalleler:

1. Abacı Hacı İlyas mahallesi,
2. Alaperde mahallesi,
3. Ankaralı Abdi Fakih mahallesi
4. Artabilmez mahallesi
5. Ases Ahmet mahallesi,
6. Atik İbrahim Paşa mahallesi,
7. Balireis mahallesi,
8. Başçılali mahallesi,
9. Cami mahallesi,
10. Ermeni ekmekçi Andrea mahallesi,
11. Ermeni Bağminur mahallesi,
12. Ermeniyan mahallesi,
13. Frenk Antuan mahallesi,
14. Ermeni Bağminur mahallesi,
15. Frenk Paris mahallesi,
16. Gömücüler mahallesi,
17. Hacıaver mescidi mahallesi,
18. Hacıhamza mahallesi,
19. Hamamcı Hacı Mübarek mahallesi,

20. İskender Kethüda mahallesi,
21. Kal'aicedide mahallesi,
22. Kalafatçılar reisi manallesi,
23. Kapıcı İlyas mahallesi,
24. Kemal reis mahallesi,
25. Kosta Kopriye mahallesi,
26. Manol verdi mahallesi,
27. Makramacı mahallesi,
28. Melek Hatun mahallesi,
29. Nasrani Vasiliko mahallesi,
30. Nasrani Korne mahallesi,
31. Organcılar mahallesi,
32. Papasoğlu mahallesi,
33. Sellahî hamal Mehmet mahallesi,
34. Tanrıvermiş ağa mahallesi,
35. Yekçeşme Yakop mahallesi,
36. Yeni Lonca mahallesi.

Toplam 1521 ev bulunan Galata'da 1781'de dükkan bulunmaktaydı.

Evliya Çelebi'ye göre burada 94 mahalle vardı. Bunlardan 18'inde Müslümanlar, 70'sinde Rumlar, 3'ünde Latinler, 2'sinde Ermeniler, 1'inde Yahudiler oturmaktaydı. Bu mahalelerde 18 ada üzerindeydi. Koray Müsevisi denilen Yahudilerin oturdukları yere Koray köyü denirdi. Bugünkü Karaköy adı da buradan gelmektedir. Evliya Çelebi Galata'da toplam 3080 dükkanın olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte 8 çarşısı, yağ pazarı atterları vardır. Dükkan sahipleri genellikle Rum ve Frenk'tir.

16.yy. başlarında artmaya başlayan Müslüman nüfusu, sonuçta sayısal üstünlüğü ele geçirmiştir. Bu yy'ın ortalarında Galata'daki toplam nüfusun % 58.3'ünü Müslümanlar, % 44.7'sini Müslüman olmayanlar oluşturunuyordu.

Galata 13. yy. dan itibaren gelişerek önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Aktivitesi artan Galata, Osmanlı devrinde diğer ülkelerle olan ticareti bünyesinde toplamıştı. Böylece Galata bünyesi içinde her türlü oturan insan grubu bulunan kozmopolit bir görüntü yaratmaya başlamıştır.

1481 yılında Sultan II. Bayezid tarafından bugünkü "Galatasaray" okulunun çekirdeği olarak kabul edilen, Galata Sarayı kuruldu. O Galatasaray'ının açılmasına paralel Kasımpaşa'ya bakan sırtlarda iki yeni mahalle kurulmuştu. Bu zaman sürecinde başlayan bu gelişmeler 19. yy.a kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Piyale Paşa Külliyesinin Kasımpaşa deresi vadisinin çok içerlerine yapılması ve camiye kadar gelen bir kanal açılmasıyla buradan Piyale Mahallesi oluşmuş ve tersane faaliyetlerine koştur olarak, Kasımpaşa nüfusu artmıştır

16. yy.dan itibaren Galata sahili ile kule arasındaki kısımdan yavaş yavaş şehrin arkasındaki bağ ve bahçelerle kaplı alan düzlüğe yeni Pera bağlarına yerleşen Hristiyanlarla yabancılar, burada Leventen (Tatlı su feneri) karakterli yeni şehrin doğmasına sebep olmuşlardır.

Türkler hiç bir zaman bu semt için Pera adını kullanmamışlardır. Bu bölgeye Beyoğlu'nun verilmesinin sebebi Taksim İnönü gezisinin civarında bulunan Aloisio Gritti'nin sarayıydı. Gritti 1497'de İstanbul'a Venedik elçisi olarak gelen Andrea Gritti'nin oğluydu. Gritti öldüğünde varisleri İstanbul'da kalmışlar, Kanuni devrinden itibaren "Beyoğlu" olan Aloisio-Gritti ve sarayından dolayı buraya "Beyoğlu" demişlerdir.

16. yy.da Galata adı bugünkü Galatasaray semtine kadar uzanan yerlere veriliyordu. Yabancı elçilikler önceleri Galata'da bulunuyordu. Galata'da sıkça çıkan yangınlar sonucunda elçilikler buradan ayrılıp Beyoğlu'na taşındılar. Böylece İstiklâl caddesi boyunca Fransa, İngiltere, İtalya, İsveç, Hollanda, Rusya, muhteşem ölçülerde elçilik sarayları kurarak . Elçiliklerin etrafında kiliseler inşa edilmeye başlanmıştır.

Galata 17. yy.da Türlerle meskun olmaya başlamıştır. Geçen yüzyılda Tünel'le Galatasaray'ın Marmara yakasına doğru olan bu gelişme daha da artmıştır. Fransız sefaretinin 1581 de yapılması ve 1628 de yine Fransızlar "St Louis des François" kilisesini inşa etmi izni almışlardır.

Bizanslıların Sirkeci ve Haliç sahillere yerleşme müzadesi verdiği Latinler, Türkler geldikten sonra faaliyet merkezlerini Galatasaray'a taşımışlardır. 17. yüzyılda ise Beyoğluna yerleşmeğe başlamışlardır. 1700 de Tünel Galatasaray arasında caddenin olduğu ve bu bölgenin batısında mezarlıklar ve doğusunda bostanlıklar olduğu bilinmektedir.

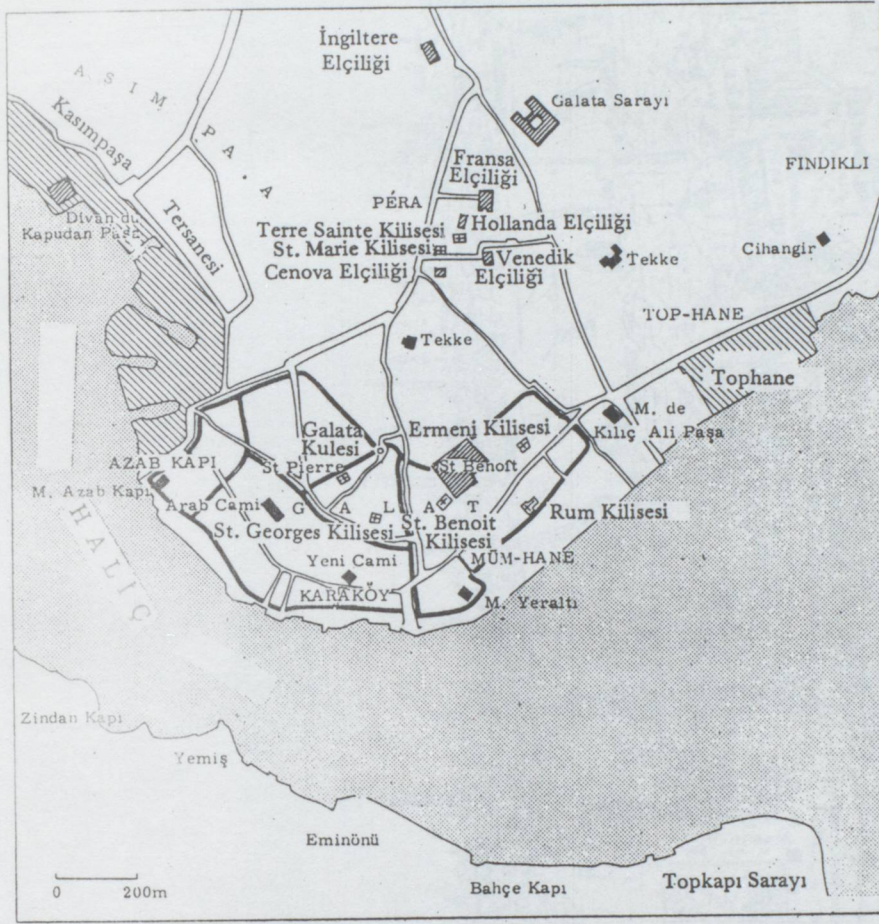
17. yy.da Haliç'te yerleşme alanları büyümüştür. Eyüp bir şehir haline gelip, surlara yaklaşmıştır. Kasımpaşa büyümeye devam etmiş, Hasköy, Piripaşa Sütlüce semtleri birbirleriyle yakınlaşarak Haliç'in doğu sahiline yayılmışlardır.

Mantran İstanbul'un esas itibariyle bir ithalat limanı olduğunu ve şehrin hemen hemen hiç bir şey ihraç etmediğini anlatır ve İstanbul'u cite-ventre olarak niteler.

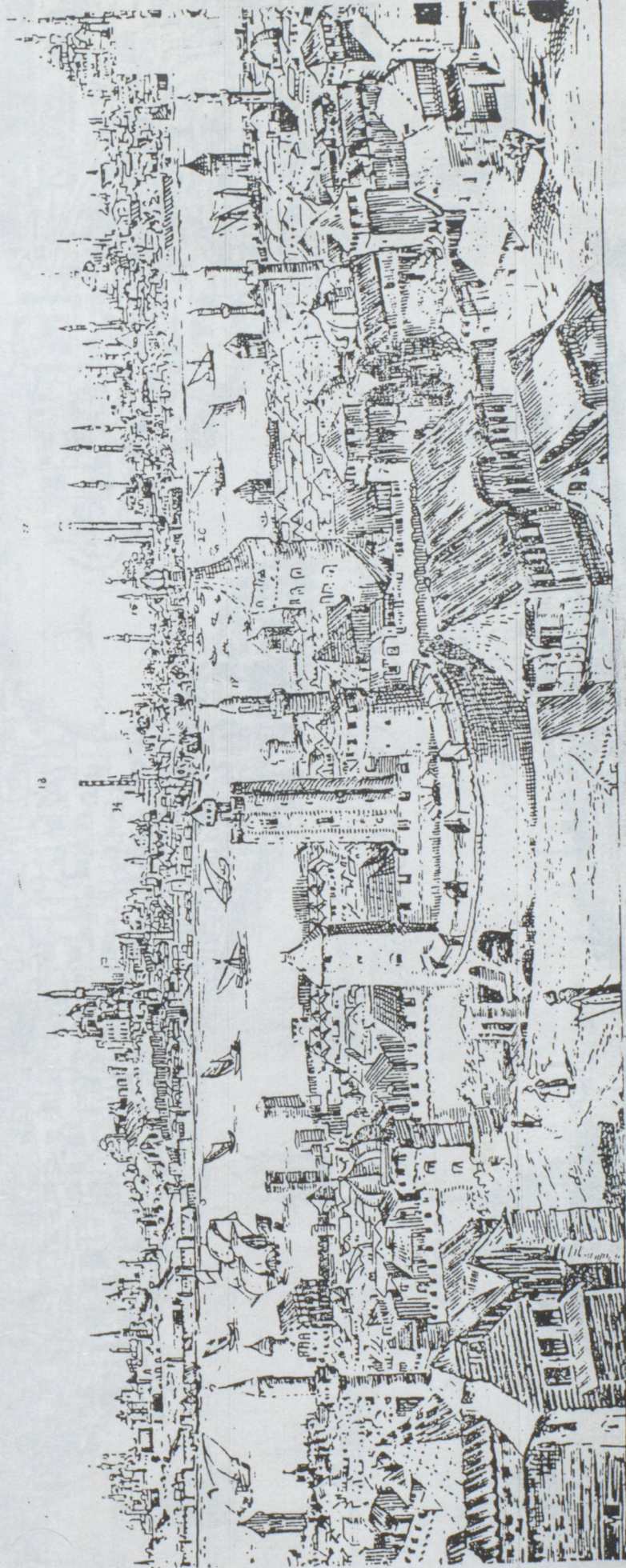
Bu ithalatın imparatorluk içinden olanı İstanbul tarafında, dışardan olana ise Galata tarafındadır. Galata aynı zamanda İran üzerinden gelen transit eşya ının da toplandığı yerdir. Genel olarak bu da ticareti elinde tutanlar Frenkler, Yahudiler ve Rumlardır. 17. yüzyıldan itibaren diğer Avrupalılar da bu ticaret eylemine katılmış olmakla beraber yine İstanbul'lu azınlıkları kullanmışlardır.

18. yy. başlarında Beyoğlu, sadece bugünkü Tünel İstiklal caddesi ve yan sokaklarından ibaretti.

Dar ve kaldırımsız olan bu caddenin batısında Tepebaşı mezarlığı (Petits-Chams), doğusunda da incir bostanı bulunuyordu. Dört Yol, Tom Tom ve Polanya semtlerinde Hristiyanlar, Asmalı mescit ve Galatasaray'da Müslümanlar oturuyorlardı.

Harita 3. Galata-Beyoğlu, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında
İstanbul, Ankara V Yayınları.1986

Resim 3. 16. y.y. da Galata'dan Haliç'in Görünümü (gurlitt, 1907)

Resim 4.17.yy.da İstanbul'un Anadolu Yakasından Görünümü
(Cornelius de Bruijn)

Güneyde elçilikler sokağı vardı. Diğer sokak ise Halil Paşa'nın yaptırdığı Topçu Kışlası (Taksim Kışlası) ve Grand Champs mezarlığı ile sınırlanıyordu. 18. yy.da çok genişleyen Beyoğlu yerleşmesi Kasımpaşa ve Tophane'ye doğru yayılmaya başlamıştır.

1780'lerde Beyoğlu merkezlerini Balıkpazarı ve Galatasarayının oluşturduğu iki bölümden ibaretti.

1786 da Ledy Creves İstanbul sokaklarını düzensiz bulmuştur.

"İstanbul ve Beyoğlu sokakları gayet dardır. Evlerin katları yükseldikçe evlerin üst katlarında oturanlar yolun iki kenarında tutuşabilir. Bu süreç içinde Beyoğlu ve İstanbul'u gezen kişiler şehrin kötü inşaa edilişinden, yolların dar ve bakımsız olmasından, evlerin ahşab ve kötü yapılışından söz etmektedirler. 18. yüzyılı içinde inşaat sistemi ve yapı malzemeleri eski teknik ve yöntemlere dayanıyordu.

18. yüzyıl sonlarında Galata surlarının içinde yoğun bir kent olarak görülmesine rağmen Beyoğlu yine de henüz tam anlamıyla kentleşmemiş ancak sokaklar üzerine dizili dükkanlar, kagir konaklar ve yabancı elçiliklerle, büyük yeşil alanları olan seçkin bir semt görünümündedir. Tünel'den Taksim'e ulaşan İstiklâl Caddesinin iki tarafındaki çok katlı apartmanların arkalarında geniş yeşil alanlar bulunmaktadır. Tarlabaşı semti büyük bir mezarlık ve yeşil alan olarak görülmektedir. Evler Kasımpaşaovası ile Tophane yamaçlarını kaplamıştır (24).

19. yüzyıla gelindiğinde İstanbul'da görülen konut türlerinde

1) Saraylar ve Kasırlar.

2) Köşk ve Yalılar, Sarayı mensup kişilere devlet adamlarına veya yönetime yakınlığı olan varlıklı ailelere ait olduklarından, batı etkilerinin görsel olarak uyguladıkları binalar olmuşlardır.

Buna karşın Anonim konutların tanımına giren ;

Harita 4. 18. yüzyıl Sonları

Fr. Kauffer, 1776, Marianne Yerasimos Kolloksiyonu

Beyoğlu 19. yy. başlarından itibaren İstanbul bütünü içinde yeni bir kent merkezi olarak gelişme göstermiştir. Kent içinde başlatılan imar hareketleri ile Avrupalı bir kent görünümüne bürünmüştür.

Binaların üsluplarında ise batılılaşmanın etkisi yoğun biçimde görülmektedir. Apartmanlaşan yapılardan başka rönesans alınlıklı pencereleri ve giriş cephesi olan "Palazzo" benzeri otellerin geniş cepheli han-dükkan-pasajların, neoklasik köfent başlıklı çift pilastri veya sütunlu iş ve satış yerleri gibi çeşitli ticaret eylemlerini içeren anıtsal yapıların bu bölgeden başlayarak Taksim ilerisine dek sürmektedir. gözlemcilerden Lamartine 1833'de gördükleri 19. yüzyıl Beyoğlu'nu anlatmaktadır.

"Galata'nın Beyoğlu'nun çeşitli renkleri evlerde örtülü daha üç, dört semtin sırtları ayaklarımızın altından denize kayarlar, bu semtlerden kimilerinin evleri kan kırmızı boyalıdır, kimilerinin ise siyaha.... Evlerin arasındaki geniş ve boş alanlar ekilmiş tarlalar; ya da bahçelerdir..." Tepenin eteklerinde gelişme Beyoğlu'ndaki sıkışık dokuya nazaran seyrekler. Alışverişin yanında değil eğlence merkezi de burada gelişmiştir. Çok katlı kargir apartmanlaşma da bu çevreden başlayarak yaygınlaşmış, batılı görünümlü binalar, sıkışık alanlarda, batılı planları ve rönesans düzenini yansıtan alınlıklı pencere dizileri ile benimsenmiştir.

Sadece başkentin değil, imparatorluğun da yönetim ve kültür merkezi olan bu bölge, 18. yüzyıl içinde karşıya göre farklılığını sürdürmüş, 19. yüzyılda bu farklılık, giderek yaşamı, eğitimi, davranışı ve yoğun taş yapılara karşı, avlusunda kendi açık alanlarının içeren konut adalarıyla yabancılaşmaya dönüşmüştür.

- 3) Avlulu veya bahçeli küçük evlerde,
- 4) Mahalle evlerinde,
- 5) Bekar odalarında herhangi bir değişiklik izlenmemiştir.

Moltke'nin 1837 tarihli İstanbul haritasında Azapkapı ile Haliç tarafındaki kısmı, tersane dışındaki yeşillikten ibaretti. Tünel'i Galatasaray'a ve Taksim bağlayan yolun Tarlabası'na inen yanında mahalleler oluşmuş durumdadır. Bugünkü kazancı yokuşunun batısının dolmuş olduğu görülmektedir. Kabataş ile Dolmabahçe arasındaki kıyının arkası henüz iskân edilmemiştir.

Beyoğlu yakasında Gümüşsuyu Hastahanesi, Taşkılla ve İlk Mektebi Harbiye vardır. Taksim kışlasının karşısında Talimhane boş olmakla beraber, Harbiye yönüne giden yolun batı yanının harbiyeye kadar uzandığı görülür. Gümüşsuyunun altında yeni Gazhane tesisleri göze çarpar. Kışla ile Kabataş arasında yeni mahalleler oluşmağa başlamıştır. Talimhane henüz boş olmakla beraber, alt kısımlarında Tatavla ve Aya Dimitri Rum mahalleleri bulunmaktadır.

Galata ve Pera'yı içeren çoğunlukla yabancı kökenli halkın barındığı bölgede ise, çok katlı ve pratik yaşama uygun dar ve kısıtlı alana sığdırılmış, 19. yüzyılda apartmanlaşmaya dönüşecek olan yapılarda neoklasik süslere ve cephe bölümleriyle ortaya çıkmakta, İstanbul'un sur içi tarafından farklı bir fiziksel çevre gelişmektedir(25).

Kentin dış dünya ile ilişkilerinin kurulduğu Galata ve Beyoğlu iş ve eğlence merkezi haline gelirken, İstanbul tarafında geleneksel alış-veriş düzeni sürüyordu. Karaköy'de yoğunlaşan ticari ve ulaşım aktivitesine paralel Beyoğlu'nundaki konut ve iş alanları ilişkisi ile ilk metrolardan olan Tünel hizmete açılmıştır. Ticarek aktivitesinin yoğunlaştığı bölgede ticari ilişkilerin alım ve satımına dönüştüğü dükkan, büyük mağaza, depo, büro, işhanı, pasaj, depolama gibi gereksinimler bu bölgede toplanıyordu. Aradaki yüksek kaldırım, Asmalı Mescit Tepebaşı gibi geçiş semtlerinde otel, pansiyon, lokanta gibi gereksinimleri karşılanıyordu (26).

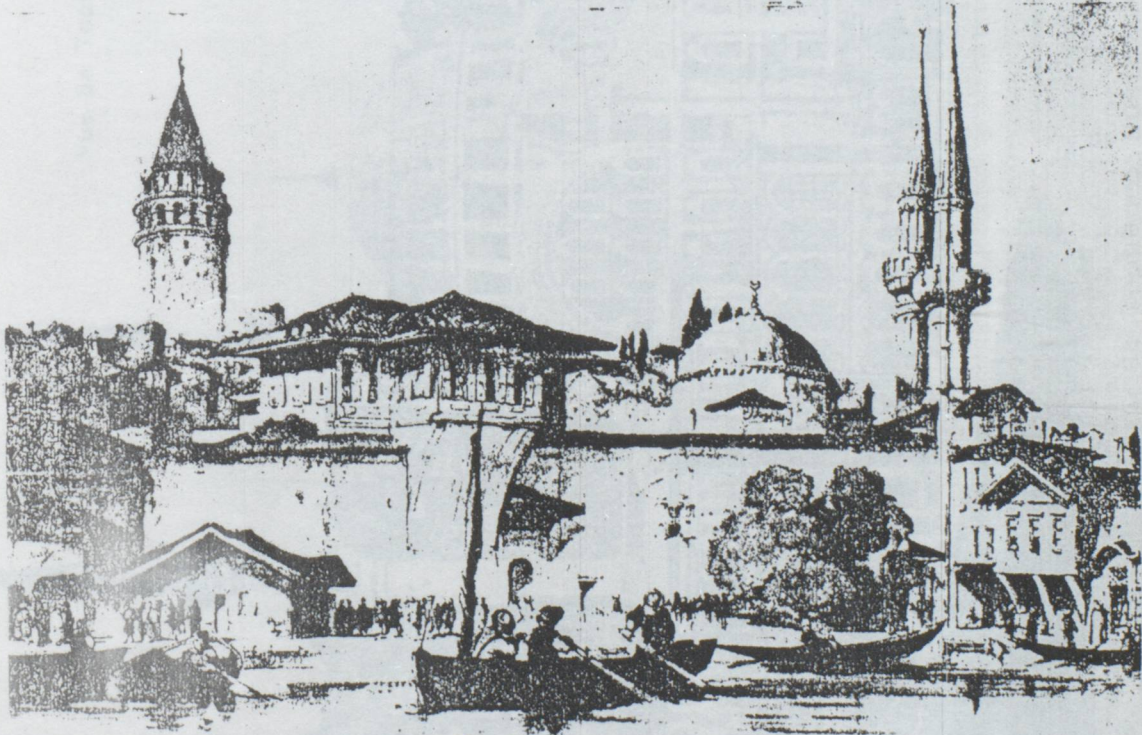
1858 yılında Altıncı daire ile ilk belediye Galata'da kurulmuştur. Belediyenin kuruluş ve özellikleri Paris belediyesinde duyulan özleme dayanmıştır. Belediye, ile kaldırımların düzenlenmesi, harita ve kadastro nun çıkarılması, lağım ve su yollarının düzenlenmesi, sokak ve kapı girişlerine numara ve isim verilmesi bu süreç içinde yapılmış. Belediyenin bu gerekli hizmetleri ile apartmanlaşma ile ticari, kültürel, sağlık, idari binalar bu bölgede yoğunlaşmıştır. Bazı yabancı gözlemciler ise bu yapıları benimsemişlerdir. Bazı yabancı gözlemciler ise bu yapıları benimsemişlerdir. Bazı yabancı gözlemciler ise bu yapıları benimsemişlerdir. Bazı yabancı gözlemciler ise bu yapıları benimsemişlerdir.

19. y.y. sonunda Beyoğlu'nun büyük kısmını yok eden ünlü yangındır. 1850 yıllarından sonra, Tanzimat Fermanı ile azınlıklara tanınan mülk edinme hakkı, ticaretten sağladıkları kazançla toplumun en varlıklı kesimini oluşturan bu kişilerin batı toplumları ile özdeşleşen kültür ve geleneklere uygun malikaneler edinme isteklerine olanak sağlamıştır. Yüzyıllar boyu Osmanlı idaresinde yaşamalarına karşın, yaşam biçimlerini, örf ve adetlerini yitirmeyen bu etnik grup, batı ile Osmanlıların ilişkilerinde aracılık etmeleri nedeni ile tanıdıkları Batı kültürünün, batı yaşamının gereği olan binaları, yüksek ücret ödiyerek yabancı mimarlara yaptırmışlardır.

Galata ve Beyoğlu'nda başlayan nüfus patlaması ve ekonominin spekülatif baskısını karşılamak üzere batıya dönük kargir binalar yapılmaya başlanmıştır. Batılı Pera bölgesinin Beyoğlu'nun apartmanlaşması, yer yer Beyoğlu'nun uzantıları

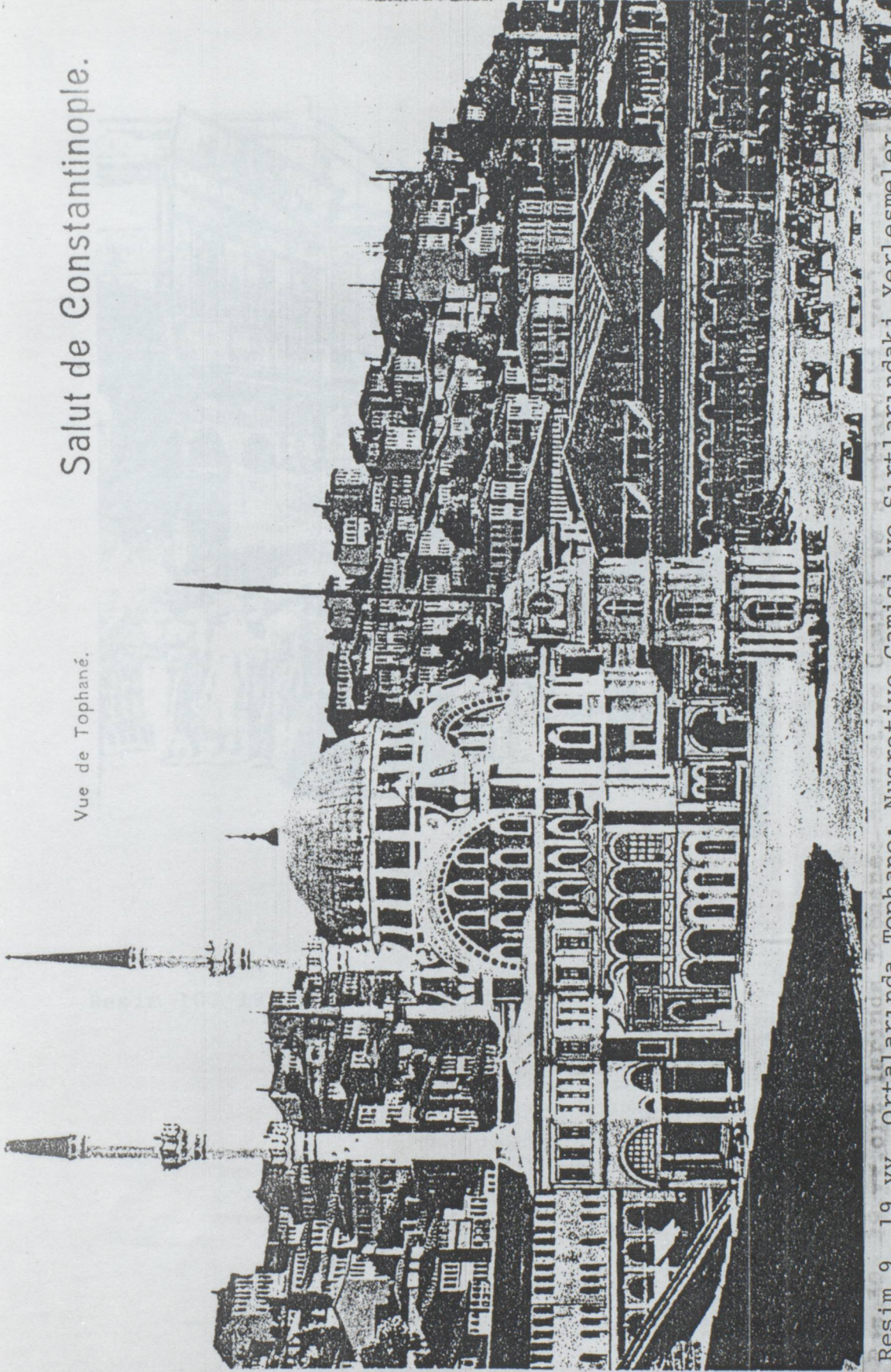
Resim 5. Unkapanı Köprüsünden G.Kulesi (Flandin, 1835-36).

Resim 6. Gümrük Binası ve Kurşunlu Camisi (Lewis, 1836-37).

Salut de Constantinople.

Vue de Tophané.

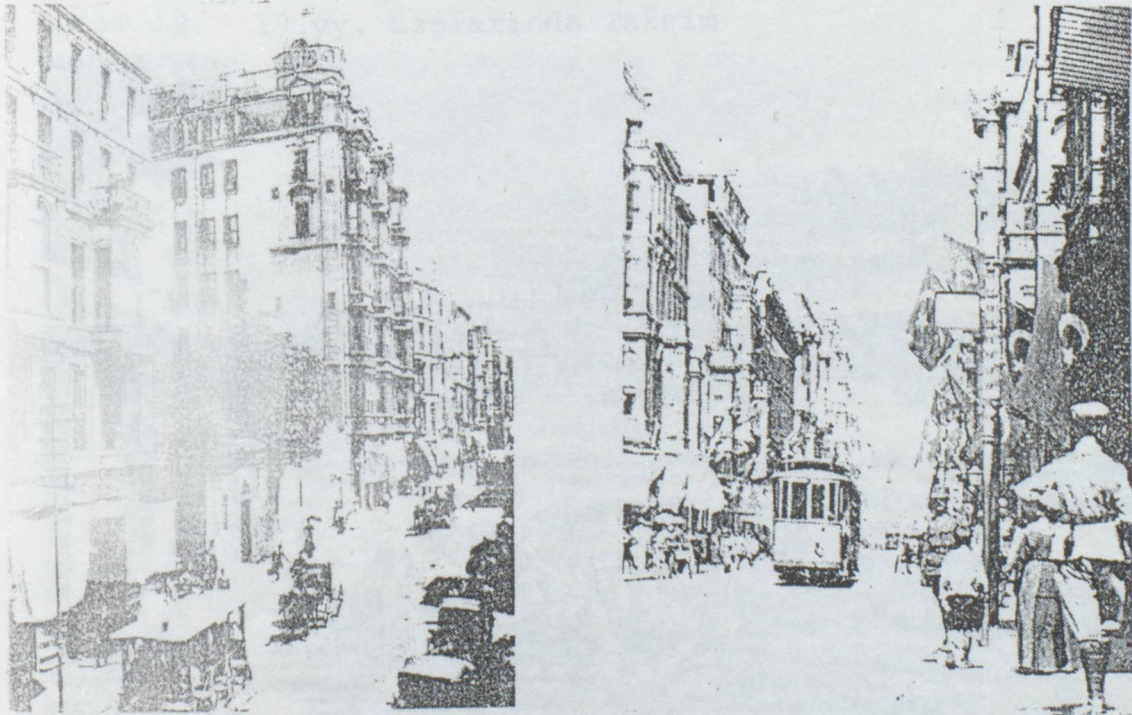
Resim 9. 19.yy. Ortalarında Tophane: Nusretiye Camisi ve Sırtlarındaki Yerleşmeler

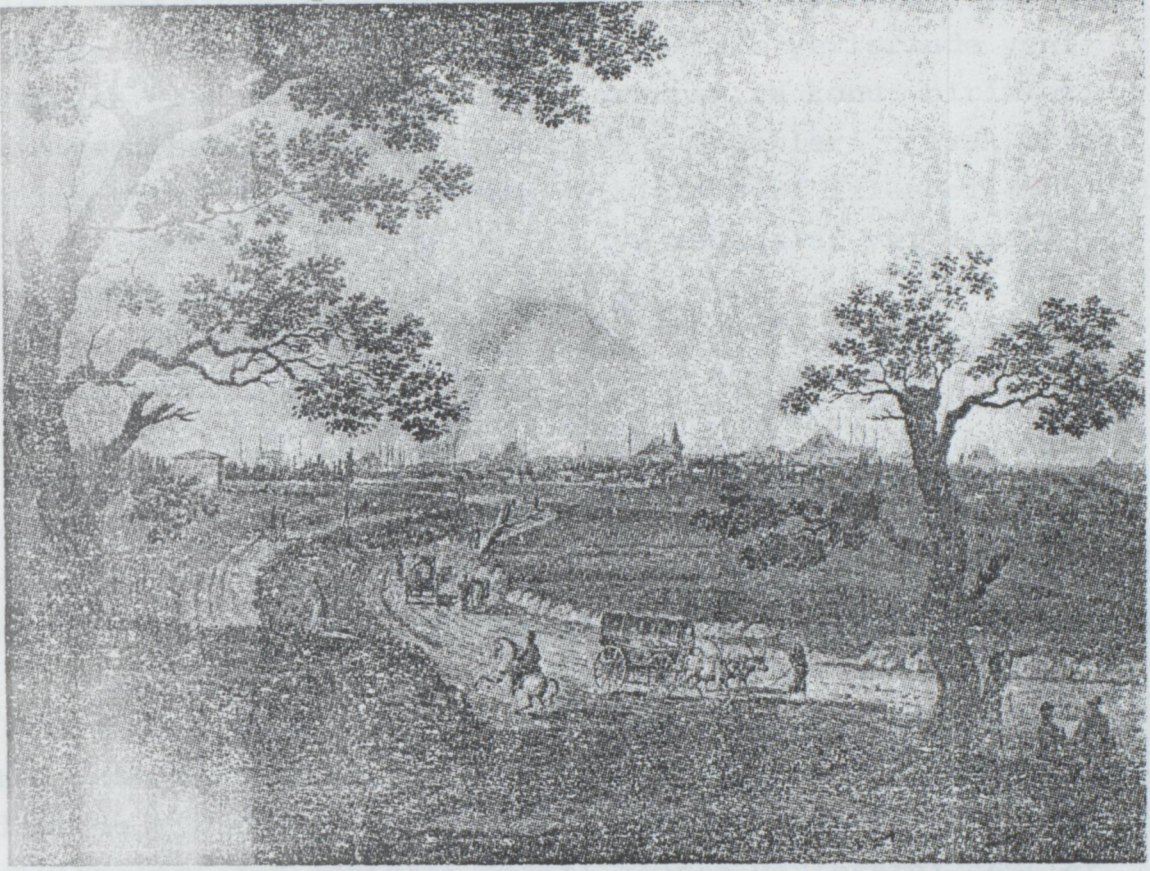

Resim 10. 19.yy. Ortalarında Pera

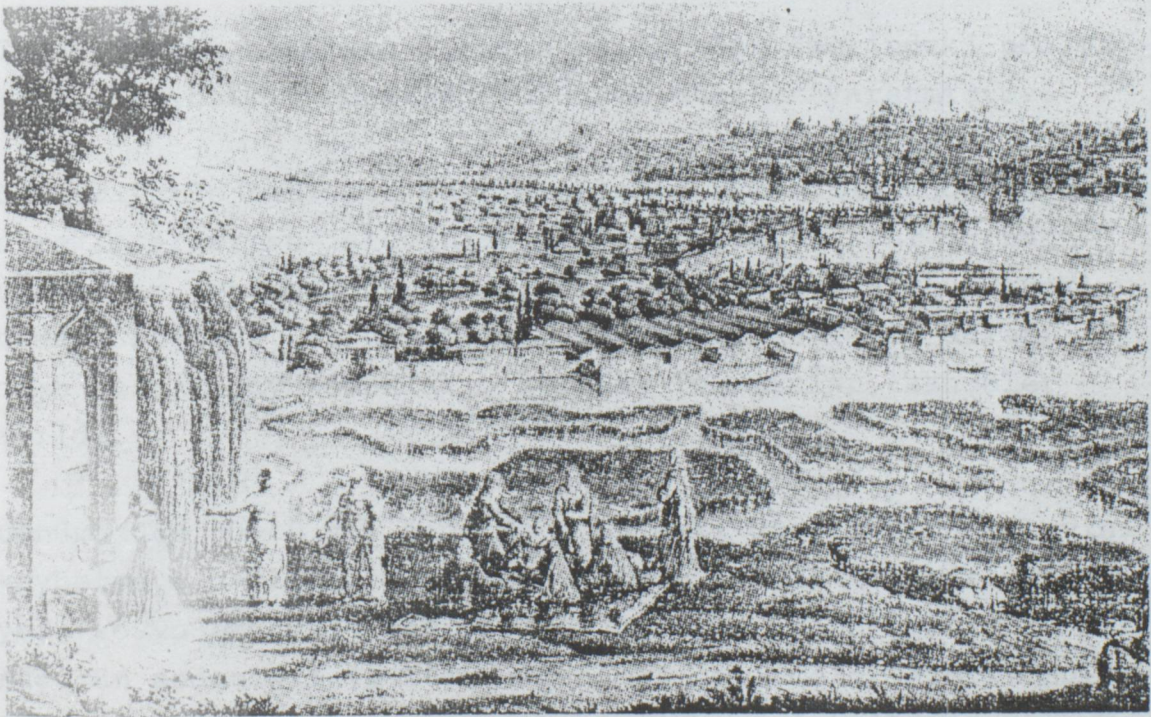

Resim 11. Yüzyıl Ortalarında İstiklâl Caddesinin Görünümü

Resim 12. 19.yy. Başlarında Taksim

Resim 13. 19.yy. Başlarında Söğütçe ve Halıcıoğlu ve Ötesi

olan yeni konut alanlarında yeni olarak apartman biçiminde yapılan yapılar binaların kentin değişik yerlerinde yeni yapılan sıra evler, geleneksel dokunun ve konut birimleri- nin yenileşmesi süreci içinde geçiş örnekleri olarak ortaya çıkan yüksek yapıların görsel etkinlikleri izlenebilir boyut- lara ulaşmıştır. Eğlence yerleri ve mağazalar yer almaya başlamıştır.

4.1.4. Cumhuriyet Devri

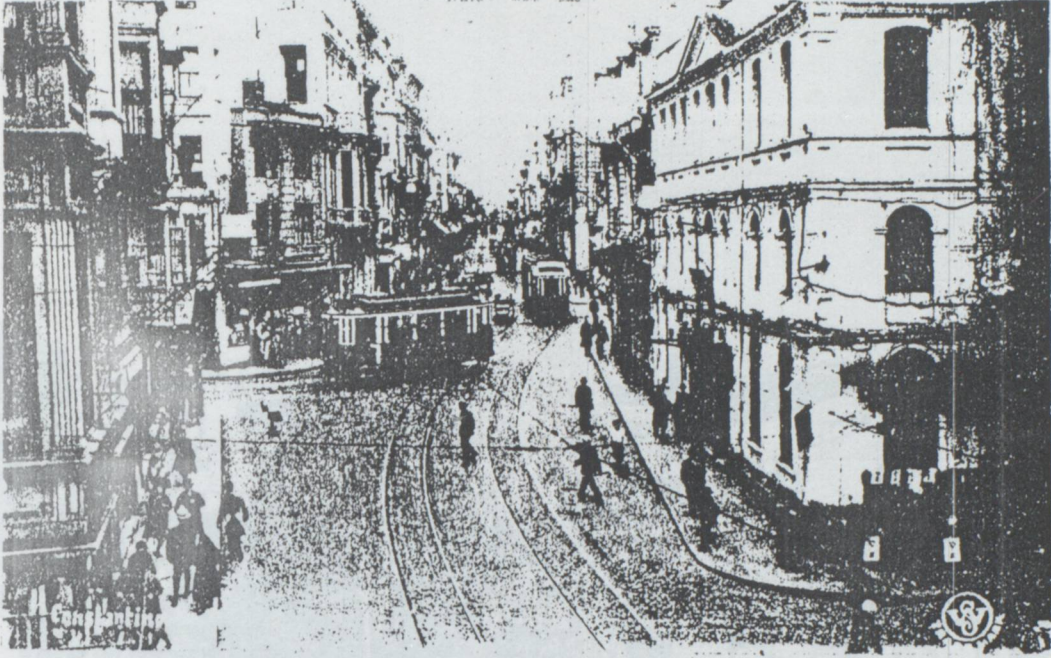
Tarihsel süreç içinde ticaret aktivitesinin yaygın biçimde sürdüren Beyoğlu'nun bu aktivitesi Cumhuriyet dönemiyle devam etmiştir. Günümüzde Galata bölgesinde bankalar, yönetim merkezleri ve ticari kuruluşları bünyesinde bulundurmaktadır.

1923'ten sonra izlenen ekonomi politikaları, Osmanlı İstan- bul'unun üst tabakasını oluşturan azınlık tüccar ve levent- lere de bir darbe vurmuş, eski görkemli yaşamlarını devam ettirmeleri zorlaştırmıştır. Azınlıkların yerleştiği semtler süreç içinde konutlarda değişim işlemleri oldu.

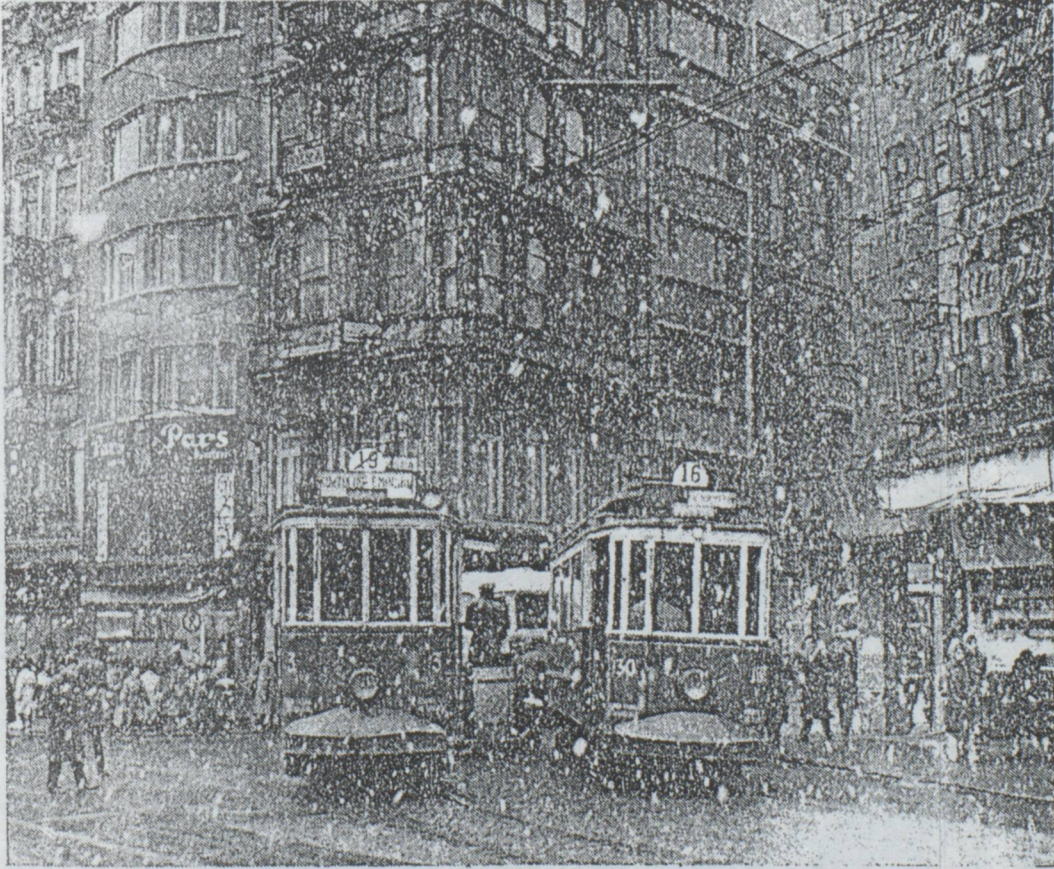
Cumhuriyetle birlikte ülkenin azınlıklar üzerindeki politi- kaları azınlıklar üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır.

Cumhuriyetle birlikte kentin eğlence işlevinin yoğun olduğu direklerarası bu işlevini Beyoğluna bıraktı. Sur içinden uzaklaşan yeni burjuvazinin alış-veriş ve ticaret merkezi olmaya başladı. Bu dönem içinde yabancı dillerde adları olan pasta, çay salonları, barlar, lokantalar, kahveler açıldı.

Günümüzden 30-40 yıl önce Beyoğlu eski özelliği ve işlevini kaybetmeye başladı. Beyoğlu bu dönem içinde fiziksel ve yeri sosyo-ekonomik yapıdan bir dönüşüm içine girdi. Bu dö- nüşümün nedenleri ve süreç içindeki gelişmeler ilerki bölüm- lerde sebep ve sonuçlarıyla birlikte anlatılacaktır.

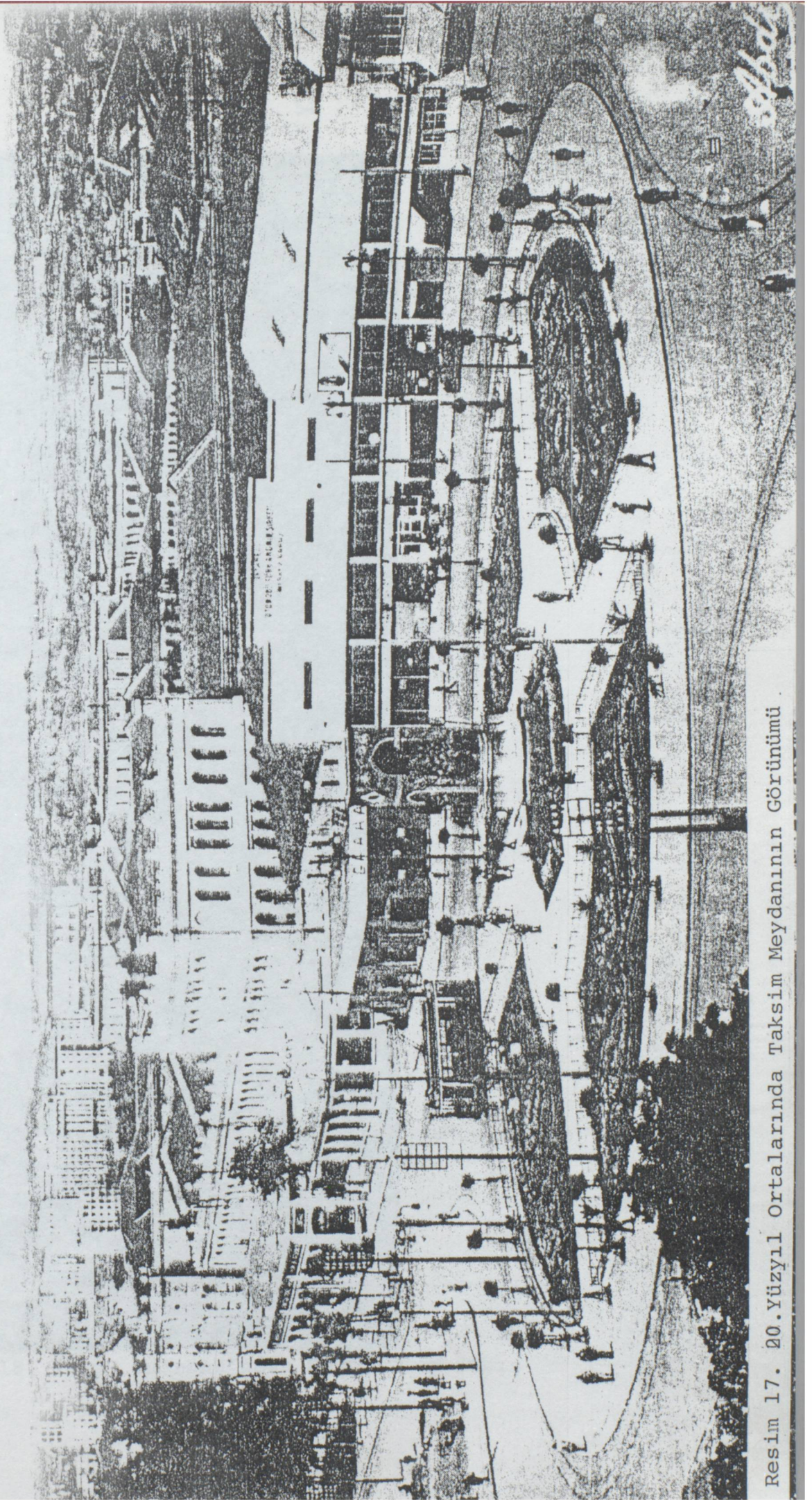

Resim 14. 1950'lerde Galatasaray Kavşağı

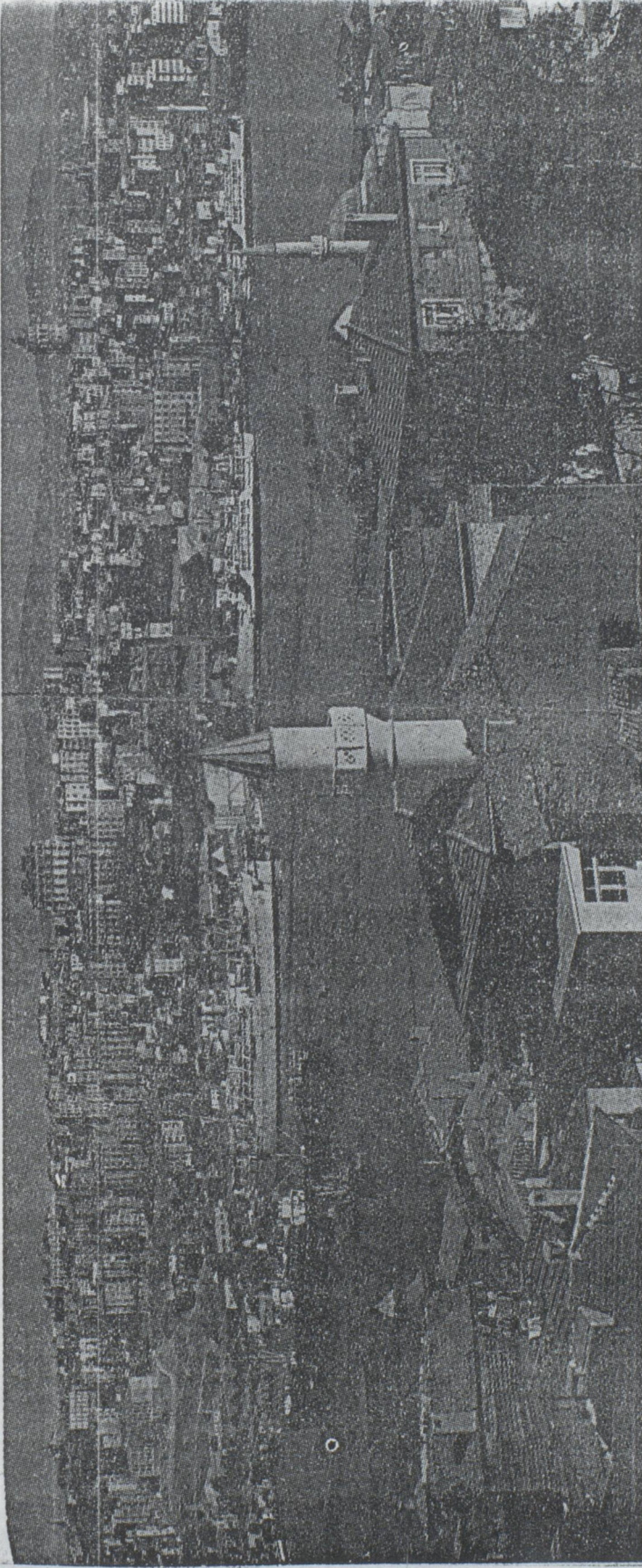

Resim 15. Galatasaray 1960 Başları

Resim 17. 20. Yüzyıl Ortalarında Taksim Meydanının Görünümü

Resim 18. 1970, Eminönü'nden Beyoğlu'na Bakış

Resim 19. İstiklâl Caddesinden Taksim'e Bakış, (1977)

4.2. TOPOGRAFİK YAPI

Beyoğlu, güney ve doğu yönlerindeki deniz kenarlarından itibaren yükselen ve Taksim'de son bulan sırtlar üzerinde kurulmuş, yükseklikleri fazla olan yerleşim birimi bir ilçedir.

İskan alanının esas zemini, güneyde Galata'nın alçak bölümü üzerinden dik yamaçlarla başlayıp kuzeye doğru yükselerek Taksim'de 80 m.yi bulan, aynı yönde hafif bir tepeden sonra Harbiye'de 88 m'ye varan, Feriköy'de 100 m ve Şişli'de 120 m. yi aşan ve daha ilerde 130 m. yüksekliğe çıkan bir sırt tarafından meydana getirilmiştir (27).

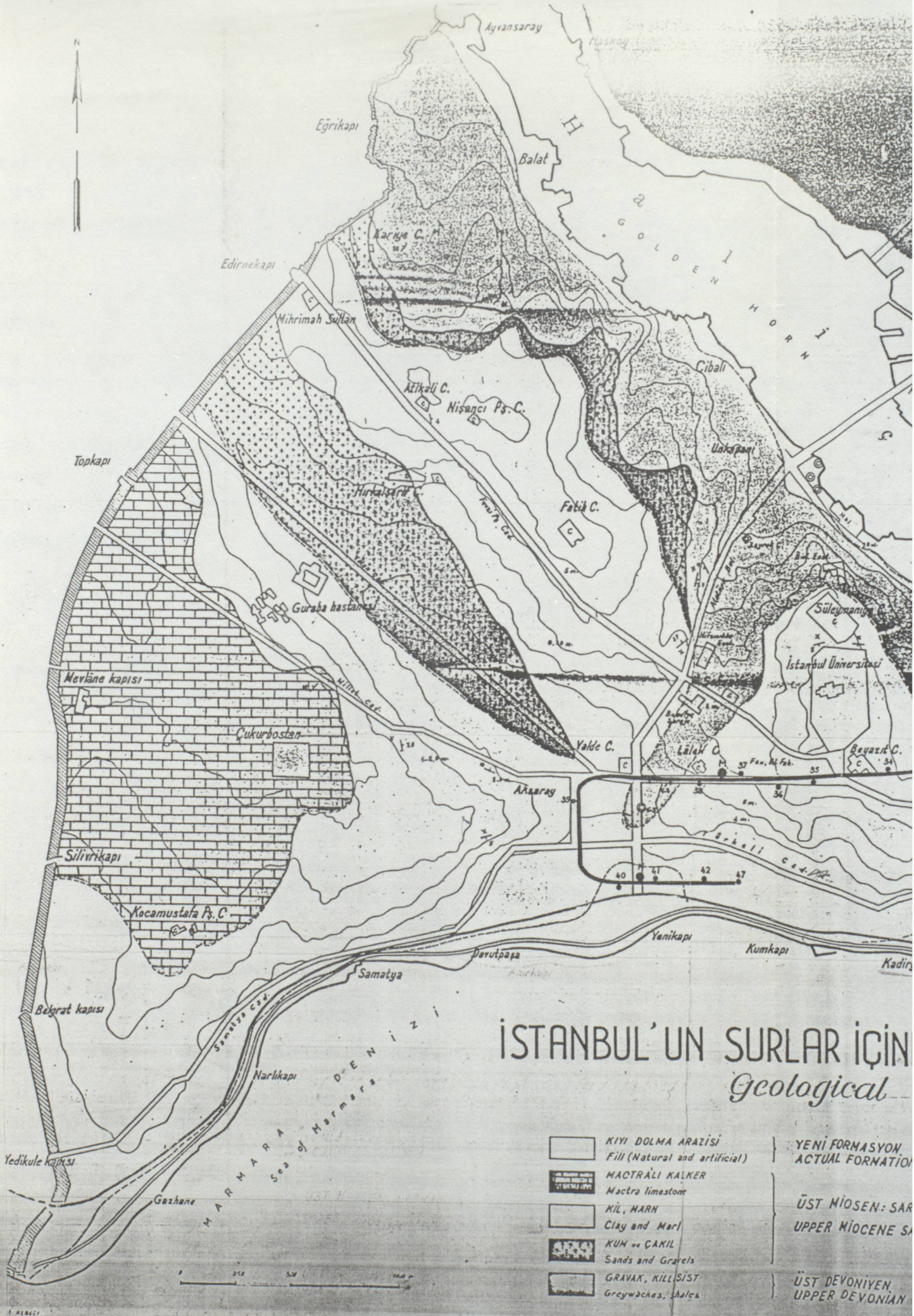
Yüzeyin düz bir sahanlık görünüşlü olmasına rağmen bu alan, iki taraftan Haliç ve Boğaza doğru inen dar ve kısa vadiler tarafından derin bir şekilde yeralan dik yamaçlar oluşturur.

Haliç kıyılarından Şişhane, Perşembe Pazarı ve Karaköy, Boğaziçi sahillерinden de Tophane, Fındıklı ve Dolmabahçe yörelerinden arazi ani olarak yükselmektedir. Taksim bölgesi bu tepenin en yüksek noktasını kaplamaktadır.

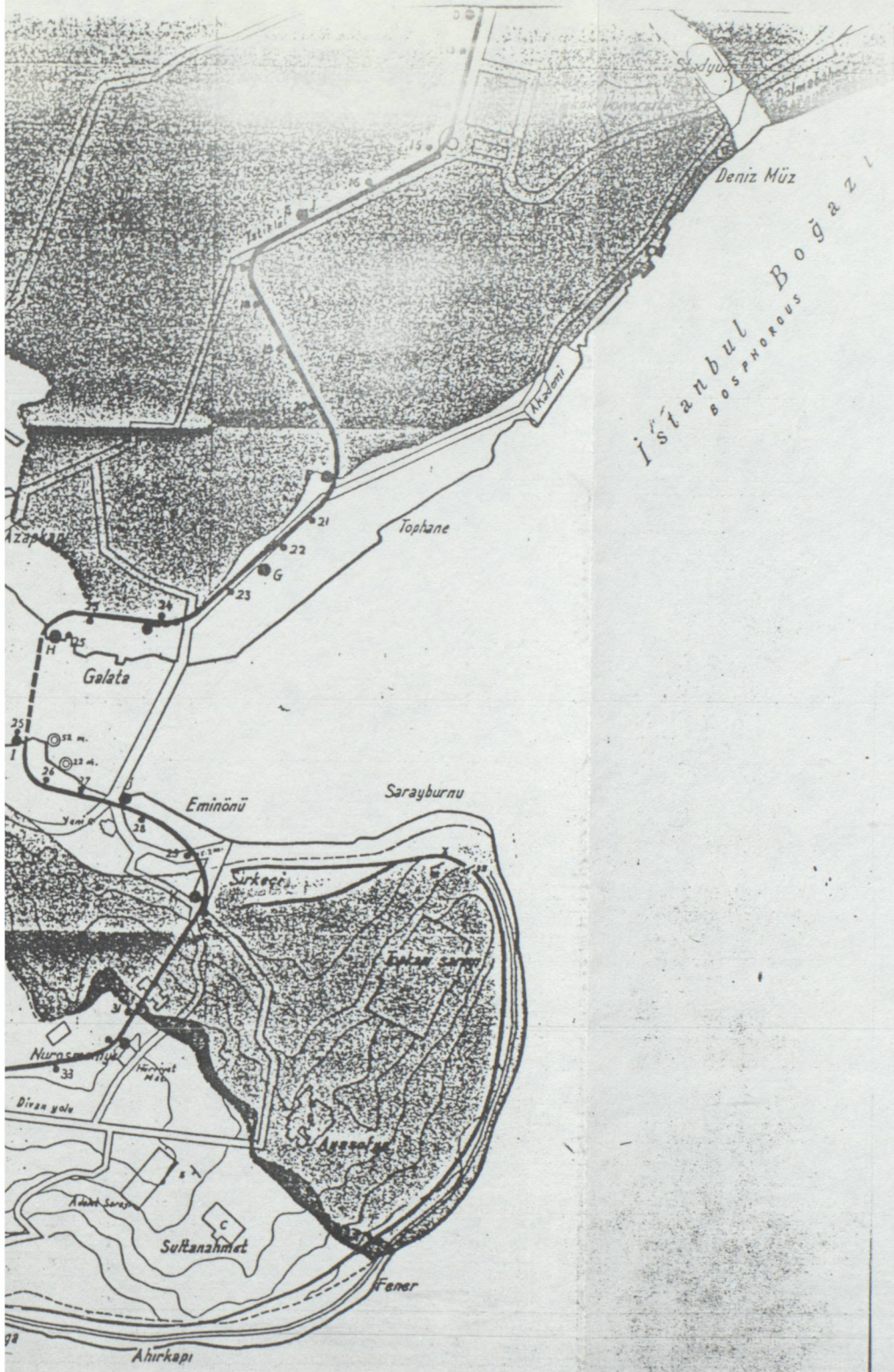
Okmeydanı'ndan gelen ve Kasımpaşa'nın Kulaksız semtinden geçen, Divanhane yakınlarında son bulan sırtın doğusundaki Kasımpaşa, güneyindeki Tersane ve batısındaki Hasköy, çeşitli engebelere sahip araziler üzerinde kurulmuştur.

Arazinin bu derece engebeli oluşu sebebiyle Galata'yı Beyoğlu'nun yüksek sırtlarına bağlayan kestirme yollar, birden dikleşen yamaçlara tırmanır. Böylelikle oluşan Kumbaracı yokuşu, Yüksek Kaldırım, Defterdar Yokuşu, Nalıncı Yokuşu gibi zamanında basamaklı olan yollar sonradan düzeltilmiştir

Karaköy ile bu sahanlık arasında genişliği az olan tali düzlükler bulunur. Bunlar, üzerinde Galata kulesinin yükseldiği sahanlık ve Şişhane meydanını oluşturur. Ulaşım araçlarının izlediği cadde ise daha az eğimli olup Beyoğlu'na ulaşabilmek

Harita 5. Jeolojik Durum

İSTANBUL KISMININ JEOLÖJİK HARİTASI map of Istanbul

Malik Sayar - Cazibe Sayar
1961

- 1-30 m. MOLOZ ve TOPRAK KALINLIĞI
Depth of fill
- X AFLÖRMANLAR
Outcrops
- M METRO SONDAKARI GÜZERGAHI
The line of underground railway drills
- SONDAJ YERLERİ
Drill localities
- / DOĞRULTU - EĞİM
Strike and dip

İ.T.Ü. MİMARİ FAKÜLTESİ TATILIM VE KÜLTÜR BÖLÜMÜ
İ.T.Ü. MİMARİ FAKÜLTESİ TATILIM VE KÜLTÜR BÖLÜMÜ

bakımından İstanbul'dan değişik bir yapı içinde bulunmur. 1970'li yıllardan itibaren değişen nüfus yapısı, İstanbul ile olan farklılığı ortadan kalkmıştır.

Ayrıca gelişme alanı olmayan bölge ortalama bir nüfus kapasitesi üzerinde durmuştur.

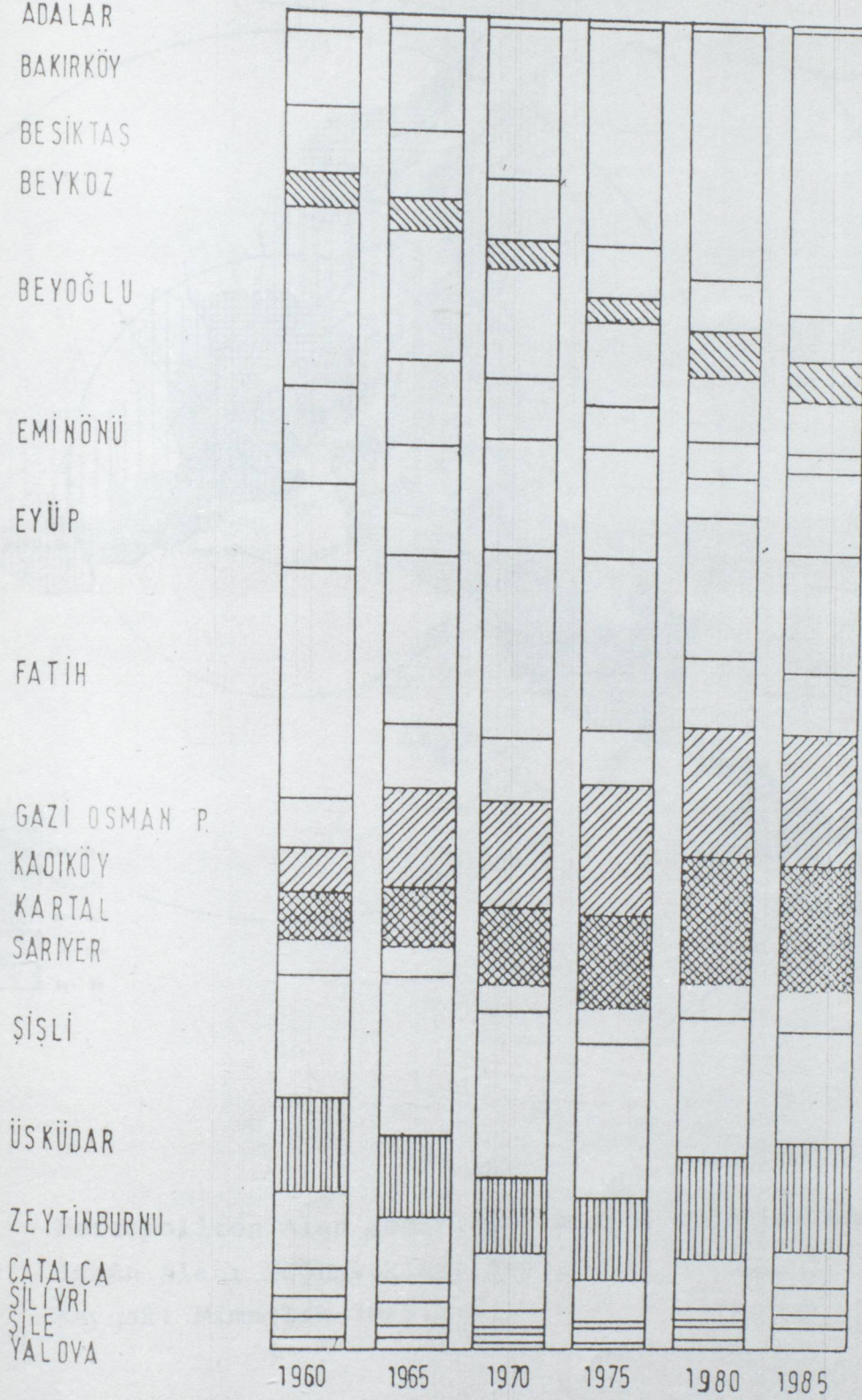
Merkezi iş alanlarının ağırlıklı olarak Eminönü, Fatih, Beyoğlu gibi tarihi çekirdek içinde konumlanmaları tarihi dokunun bozulmasına, geniş mekanlara duyulan gereksinim, yerleşmeler içi boş alan bulma, ulaşım kolaylığı ve prestij nedeniyle Şişli ve Beşiktaş'a ve Boğaz sırtlarına doğru genişlemeye başlamı

Şekil 1. İstanbul ve Beyoğlu Nüfus Hareketleri

İSTANBUL İLÇE NÜFUSLARININ İL NÜFUSUNDAN ALDIKLARI
PAYLAR (1960 - 1985)

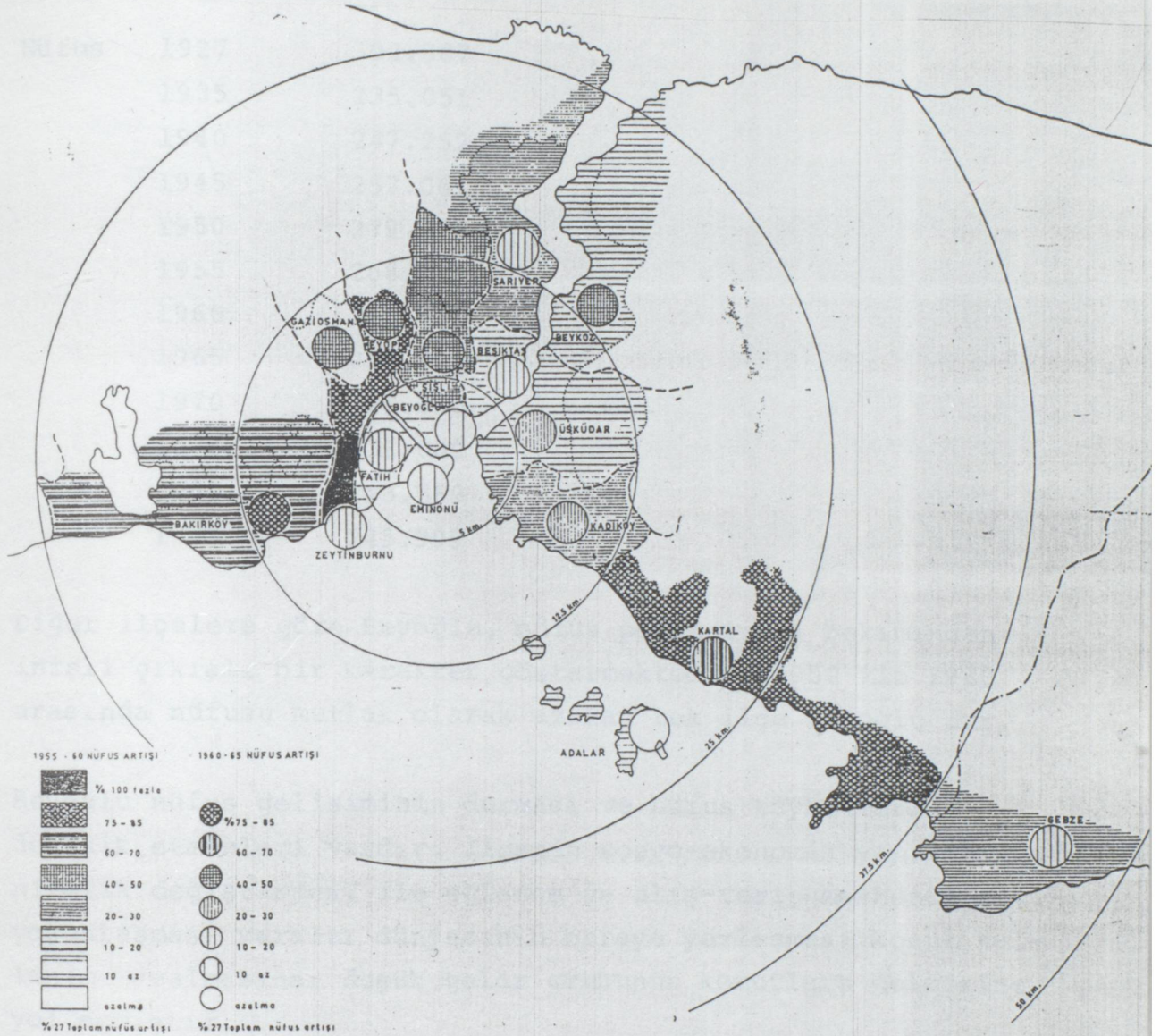
İLÇE TOPLAM NÜFUS / İL TOPLAM NÜFUS

Şekil 2

Harita 6. Metropoliten Alan Şehirleşme Kesimi Bucaklarında
İskân Alanı Yoğunluklar, 1965.
Kaynak: Mimarlık 70/5.

Harita 7. Metropoliten Alan Şehirleşme Kesimi İlçelerinde
Nüfus Hareketleri 1955-60, 1960-65
Kaynak: Mimarlık 70/5

Yüz Ölçüm: 20 km²

Nüfus	1927	302.887
	1935	235.051
	1940	247.252
	1945	257.061
	1950	279.288
	1955	208.158
	1960	216.425
	1965	218.985
	1970	225.850
	1975	231.000
	1980	223.360
	1985	245.999

Diğer ilçelere göre Beyoğlu, nüfus potansiyeli bakımından inişli çıkışlı bir karakter göstermektedir. 1950 ile 1980 arasında nüfusu mutlak olarak azalan tek ilçe Beyoğlu'dur.

Beyoğlu nüfus gelişiminin durması ve nüfus kaybetmesinde değişik etmenleri vardır. İlçenin sosyo-ekonomik yapısının nitelik değiştirmesi ile eğlence ve alış-veriş merkezinin yoğunlaşması yeraltı dünyasının buraya yerleşmesi konut kullanımı azalmasına; düşük gelir grubunun konutlara gelmesine yol açmıştır.

İdari bölünüş olarak bugünkü Beyoğlu ilçesinin merkez bucağından başka Kasımpaşa, Karaköy, Hasköy ve Taksim olmak üzere 5 bucağı vardır. Tophane, Fındıklı, Kabataş ve Cihangir tarih boyunca gelişme gösteren önemli semtler olmuşlardır. Diğer semtleri Tepebaşı, Galatasaray, Siraselviler, Gümüşsuyu, Sütlüce, Hasbahçe ve Halıcıoğlu'dur.

Diğer semtleri Tepebaşı, Galatasaray, Siraserviler, Gümüşsuyu, Sütlüce, Hasbahçe ve Halıcıoğlu'dur.

İdari Sınırlar: Dolmabahçe önündeki şehir girişinden başlayarak cami içinde kalmak üzere Beşiktaş yönüne izleyerek Kadırgalar Caddesine girer ve bu caddeyi takiben Asker Ocağı Caddesinden Cumhuriyet Caddesini dik olarak geçerek Yedikuyular ve Nizamiye Caddelerini izler. Taksim ana çeşmesine varır. Buradan itibaren kuzeye dönerek ve Yenişehir Caddesini izleyerek Kasan Hurşit ve Mandıra meydanı sokaklarından geçip Kurtuluş otobüs terminaline varır. Buradan Ateşböceği yolunu izleyerek Baruthane içte, tapa fabrikası ve telsiz istasyonu dışta kalmak üzere bunların sınırlarını takiben Kırkağaç dışından Fil köprüsüne ve oradan da Silahtarağa köprüsüne gelir. Haliç ile birleşir. Bu noktadan itibaren Haliç sahilini Galata yönünde izler ve Boğaziçi yönüne dönerek kıyı boyunca devam edip sınırın başlangıç noktasında son bulur.

İlçe hizmetleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki Beyoğlu Belediyesi tarafından yürütülür. İlçenin 41 mahallesi vardır (Harita 2).

Merkez Bucağı:

1. Asmalımescit mahallesi,
2. Çukur mahallesi,
3. Evliya Çelebi mahallesi,
4. Firizağa mahallesi,
5. Hüseyin Ağa mahallesi,
6. Kalyoncu Kulluğu mahallesi,
7. Kamerhatun mahallesi,
8. Kuloğlu mahallesi,
9. Şahkulu mahallesi,
10. Tomtom mahallesi

Taksim Bucağı:

1. Bostan mahallesi,
2. Bülbül mahallesi,
3. Cihangir mahallesi,
4. Gümüşsuyu mahallesi,

4.4. XIX. YÜZYIL ÖNCESİ BEYOĞLUNUN SOSYO EKONOMİK VE FİZİKSEL GELİŞİM VE DEĞİŞİM BOYUTLARI

4.4.1. Nüfusun Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Gelişimi

İstanbul'un fethinden sonra İstanbul bütününde nüfusta bir artış görülmüştür. Trakya'dan Balkanlar'dan, Anadolu'dan müslüman ve gayrimüslim halk kente gelip yerleştirilmiştir. 1477 yılında İstanbul bütününde yapılan sayımda;

8951 Türk,

3151 Rum

1647 Yahudi,

756 Ermeni,

398 Diğer etnik gruplara ait hane tesbit edilmiştir.

Galata'da ise

335 Türk,

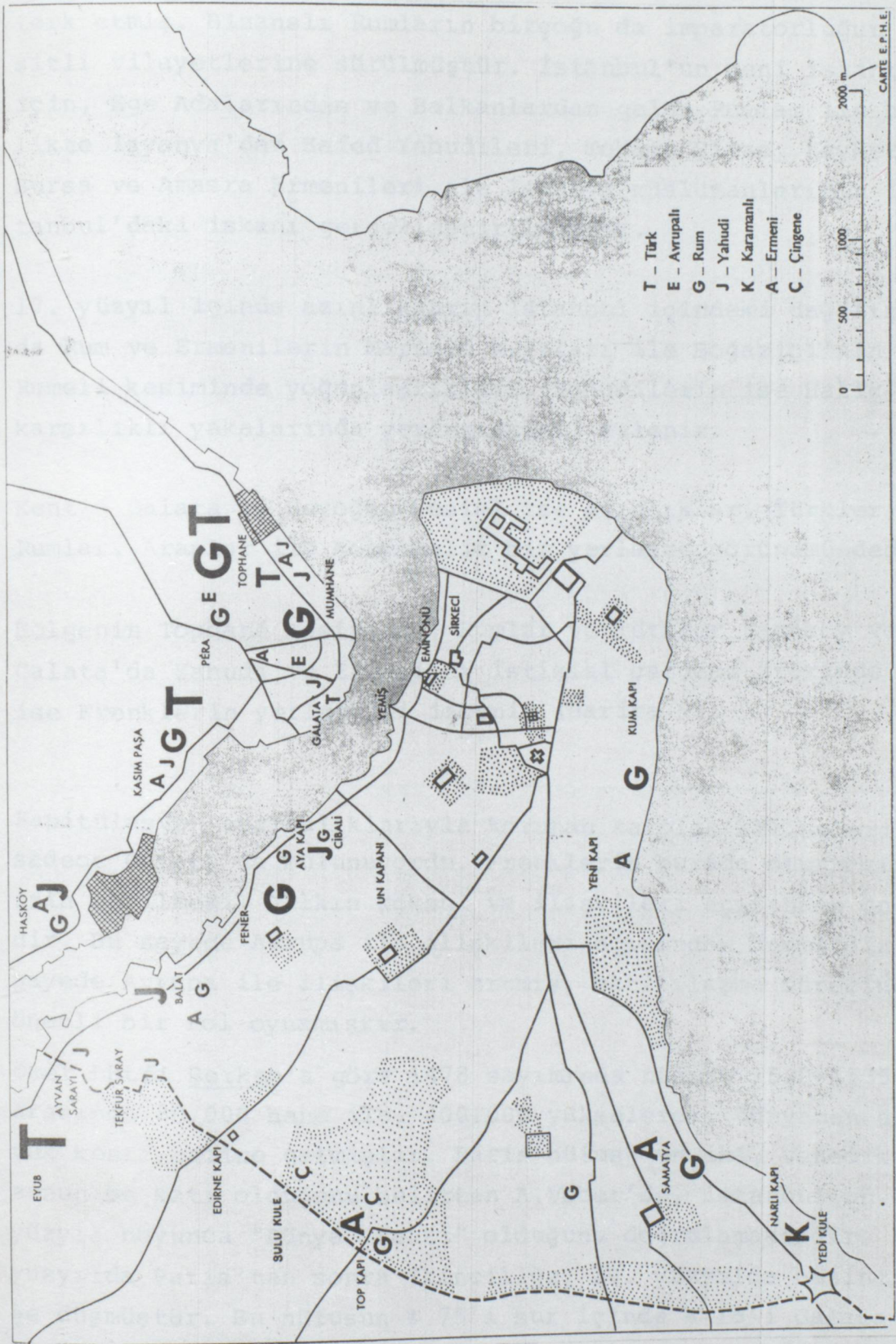
572 Rum,

332 Frenk,

62 Ermeni ailesi ve dükkan olduğu Topkapı Sarayındaki bir belgeden anlaşılmaktadır. Ortalama olarak hane başına 5 kişi alınırsa, 15 yüzyıl sonlarında 81620 kişi yaşamaktadır. Buna saray mensupları, askerler, medreselerdeki nüfus ilave edilirse, 100.000 dolayında nüfus olduğu söylenebilir (28).

Fatih dönemi sonlarında kent nüfusu 182 mahalle ünitesiydi. Bu sayı 16. yüzyıl ortalarında 292 mahalle ve 12 cemaate ulaşmış, 17 yüzyıl sonlarında ise, 253 müslüman ve 24 gayrimüslim olmak üzere 277 mahalle sayılmıştır. 1461 de Fatih Sultan Mehmet bir kısım Rum'u Galata'ya, 1492 'de İspanya'da son islam kenti Gırnata'nın İspanyolların geline geçmesiyle Yahudi ve Müslüman toplumun Galata'ya yerleştirildiği bilinmektedir.

İstanbul'un nüfusundan çoğaltılan gayrimüslim nüfusunu 16. yüzyılda, Rumlar, Ermeniler, Galta Frenkleri ve Galata Rumlarından oluşmaktaydı.

Harita 8. İstanbul'da Gayri Müslüm Nüfusun Dağılışı
Kaynak: Matran, R., 17.Yüzyılın İkinci Yarısında
İstanbul, Kurumsal İktisadi, Toplumsal
Tarih Denemesi, Ankara, V Yayınları, 1986

Fatih'in İstanbul'u fethiyle bir bölüm Cenevizli İstanbul'u terk etmiş. Bizanslı Rumların birçoğu da imparatorluğun çeşitli vilayetlerine sürülmüştür. İstanbul'un yeni iskanı için, Ege Adalarından ve Balkanlardan gelen Rumlar ile birlikte İsyanya'dan Safed Yahudileri, Tokat, Sivas, Kaykeri, Bursa ve Amasra Ermenileri ile İspanya müslümanlarının İstanbul'daki iskanı gerçekleştirilmiştir.

17. yüzyıl içinde azınlıkların İstanbul içindeki dağılımında Rum ve Ermenilerin Marmara kıyıları ile Boğaziçi'nin Rumeli kesiminde yoğunlaştıkları, Yahudilerin ise Haliç'in karşılıklı yakalarında yerleştikleri izlenir.

Kentin Galata ve Beyoğlu kesimi ise azınlıklar, Türkler, Rumlar, Araplar ile kozmopolit bir yerleşme görünümündedir.

Bölgenin Tophane kesiminde, Rumlar ve Türkler Karaköy ve Galata'da Yahudi ve Ermeniler İstiklal caddesi üzerinde ise Frenklerin yerleştiği izlenir (Harita 9).

Kapitülasyon ayrıcalıklarıyla korunan katolik kiliseleri sadece Galata'da bulunuyordu. Frenklerin burada oturmasına izin verilmesi, Halkın kökeni ve ilişkileri açısından önemlidir. Bu sayede Avrupa ile ilişkileri açısından önemlidir. Bu sayede Avrupa ile ilişkileri artmış, batılılaşıma sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

Ömer Lütfi Berkan'a göre 1478 sayımında nüfusu 1520-1535 arasında 80.000 hane ile, 400.000 yükselerek, dünyanın en büyük kenti haline gelmiştir. Paris nüfusunun iki, Venedik nüfusunun be katı olduğunu belirten A.Veber'de, İstanbul'un 16. yüzyıl boyunca "Dünya Kenti" olduğunu doğrulamaktadır. 17. yüzyılda Paris'ten sonra ikinciliğe, 19. yüzyılda beşinciliğe düşmüştür. Bu nüfusun % 75'i sur içinde % 15'i Galata ve Eyüp'te, % 10'u ise Üsküdar ve Boğaziçinde bulunduğunu E.H. Ayverdi belirtmektedir (29).

4.4.2. Ekonomik Yapının Özellikleri, İstanbul İçindeki Yeri ve Değişimi

Galata Bizans devrinde Bizans'tan ayrı bir devletti. Galataya hakim olan Cenevizlilerdi. Cenevizliler ise deniz üstünlükleri, eski dünyanın en güçlü tüccarıydılar. Akdeniz ve Karadeniz'de bu ticaretleri yürüten ve gözeten yüzlerce koloni kurmuşlardı. Galata ve Bizans devrinde kurulmuş kolonilerin en büyüğü ve aktif olanıydı.

Bu özelliğinden dolayı toptancı ticaret merkezi ise Beyoğlunu dinlenme, eğlence, iskan bölgesi yapmıştır.

10. 11. yüzyıllarda Bizans içinde yabancıların etkinlikleri artıyordu. Bu oluşum Galata'yı hareketli kozmopolit bir liman kentine dönüşümünü hızlandırmıştır. 1160-1178 yılları arasında Galata'yı gezen Yahudi tüccar Bünyamin Tudela, Galata'da yaşayan halkın büyük bir çoğunluğunun yahudi olduğunu yazmaktadır.

Buraya Babil'den, İran'tan, Hindistan'dan, Mısır'dan, Filistin'den, Rusya'dan, Macaristan'dan, Pencerele ve Hazar ülkesinden, Lombodiya'dan Peçenekler ve İspanya'dan her türlü tacirler gelir. Burası dünyanın bütün ülkelerinden tacirlerin karayoluyla ve deniz yoluyla geldikleri büyük ticaret kentidir.

Bütün dünyada, islamiyetin büyük kenti, Bağdat'tan başka onunla karşılaştırılabilecek kent yoktur. Bu kentde bütün devletlerden her yerden ve bütün ülkelerden, bütün kentlerden akıp gelen sayısız zenginlikler, bütün düşünceleri ve hayal gücünü aşar ve bütün dünyanın toplam zenginliklerinden daha zengindir.

14. yüzyıl başlarında Galata önemli bir siyasal güç olmuş, Karadeniz ticaretinin önemli bir bölümünü ele geçirmiştir. Cenevizlilerin elindeki Galata Bizans içinde ve dünya da önemli bir ticari merkez haline geldi. Bizanslı tarihçi Nikaphoros Gregostan'ın seylediğine göre, Galata'daki Ceneviz kolonisinin gümrük gelirleri 14. yüzyılda 200.000 hiperper'e (Bizans Parası) ulaşmıştır.

Bu esnada Bizans imparatorluğu bütününde, gümrüklerden elde edilen gelir 300.000 hiperper'di.

1453 yılında Fatih İstanbul'ı fethederek tarihe ve Galata'ya yeni bir boyut kazandırmıştır. Galata halkı Fatih'den ekonomik ve sosyal imtiyazlar almışlardır. Galata Fatih devrinde de İstanbul ve dünyada önemli bir ticaret merkezi konumunu kaybetmedi.

1507 yılında Galata'nın yıllık iş hacmi 500.000-600.000 dekar alan 60-70 floransa ticaret firmasının bulunduğu söylenir. Fatih'den sonra azınlıkların ticari ve sosyal işlevlerine dokunulmayarak birtakım imtiyazlar verilmiştir (30).

Bu işleri sürdüren Venedik'li, Floransa'lı, Mersilya'lı, Cenevralılara daha sonra Fransız ve Hollanda'lılar katılmıştır.

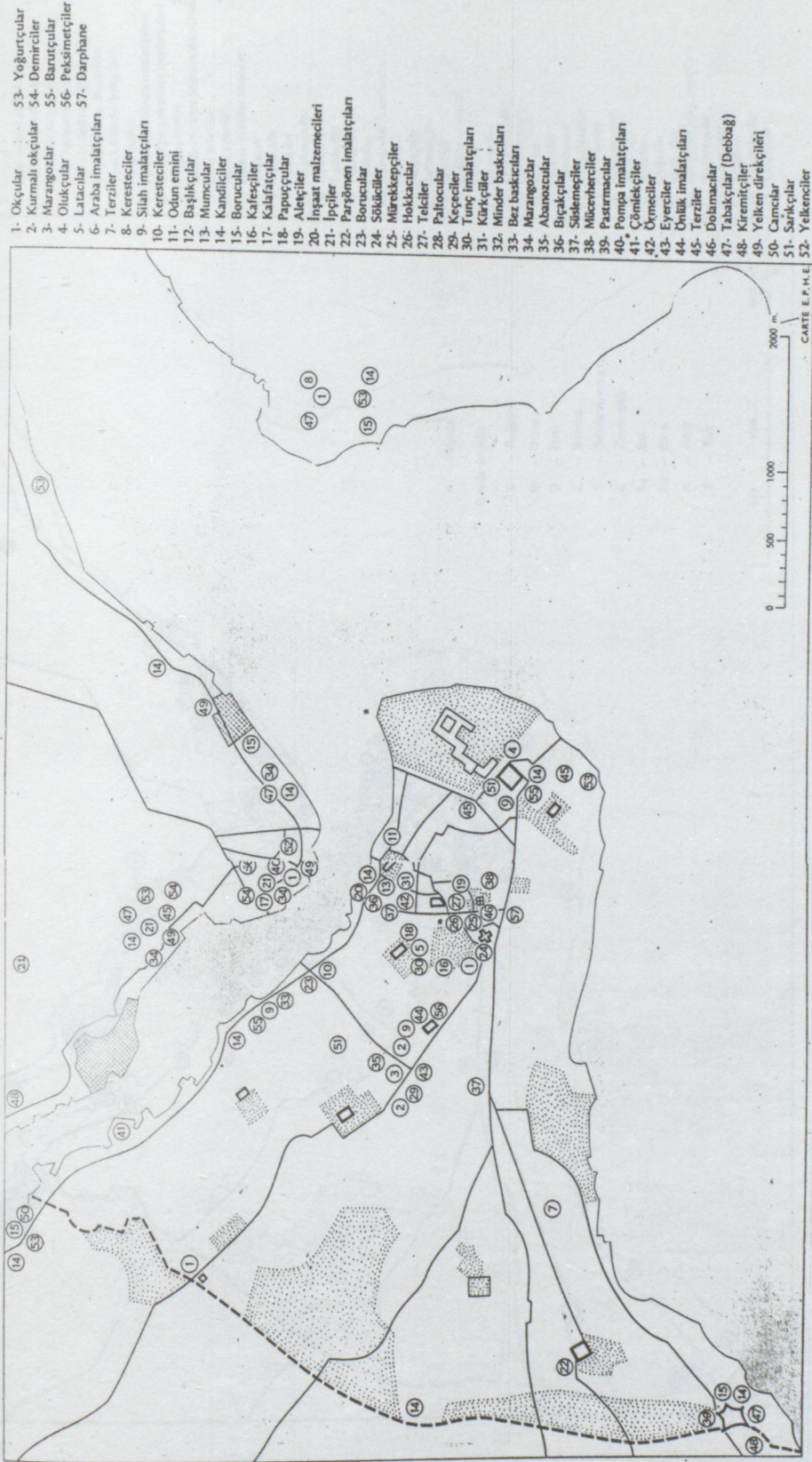
Türklerin yabancı mallara olan talebi Osmanlı yöneticilerin zengin oluşu, nüfusun sürekli artışı, ithal mallara olan ilgi, ticari işlevin ve azınlıklarla olan etkileşimi artırmıştır. Doğu Akdeniz'in siyasal birlik altında bulunması, Uzakdoğu Pazarlarının İspanyol ve Portekizlilerin tekeline oluşu Batı Avrupa ülkelerinin, Doğu Akdeniz ticaretinde etkin konuma getirmiştir.

Batının ekonomik etkisi önce Hristiyan azınlıklar, sonra yahudiler, Türklerin üzerine uzanan siyasal bir etkiyle birleşmiştir. Türk pazarı batılılara önemli bir hareket sağlamıştır.

Çanakkale boğazından Karadeniz'e kadar olan kesimde en uygun yerde oluşan, Haliç ve Galata limanları, ticaret, sanayi ve küçük sanayi, eğlence, işlevinin Galata ve çevresinde yoğunlaşmasında etken olmuştur. Ticari liman Haliç'in iki kıyısında uzanmaktadır. Karaköy ve Tophane, Avrupalılar, İngilizler, Fransızlar, Hollanda'lılar, Venedikli'ler, Cenevizli'ler bu iskelelere uğramaktadır. Bu limanlar ihraç limanından daha çok ithal limanı olarak gözükmektedir. Galata bölgesi gelen ürünlerin depolandığı ve pazarlandığı yer görünümündedir.

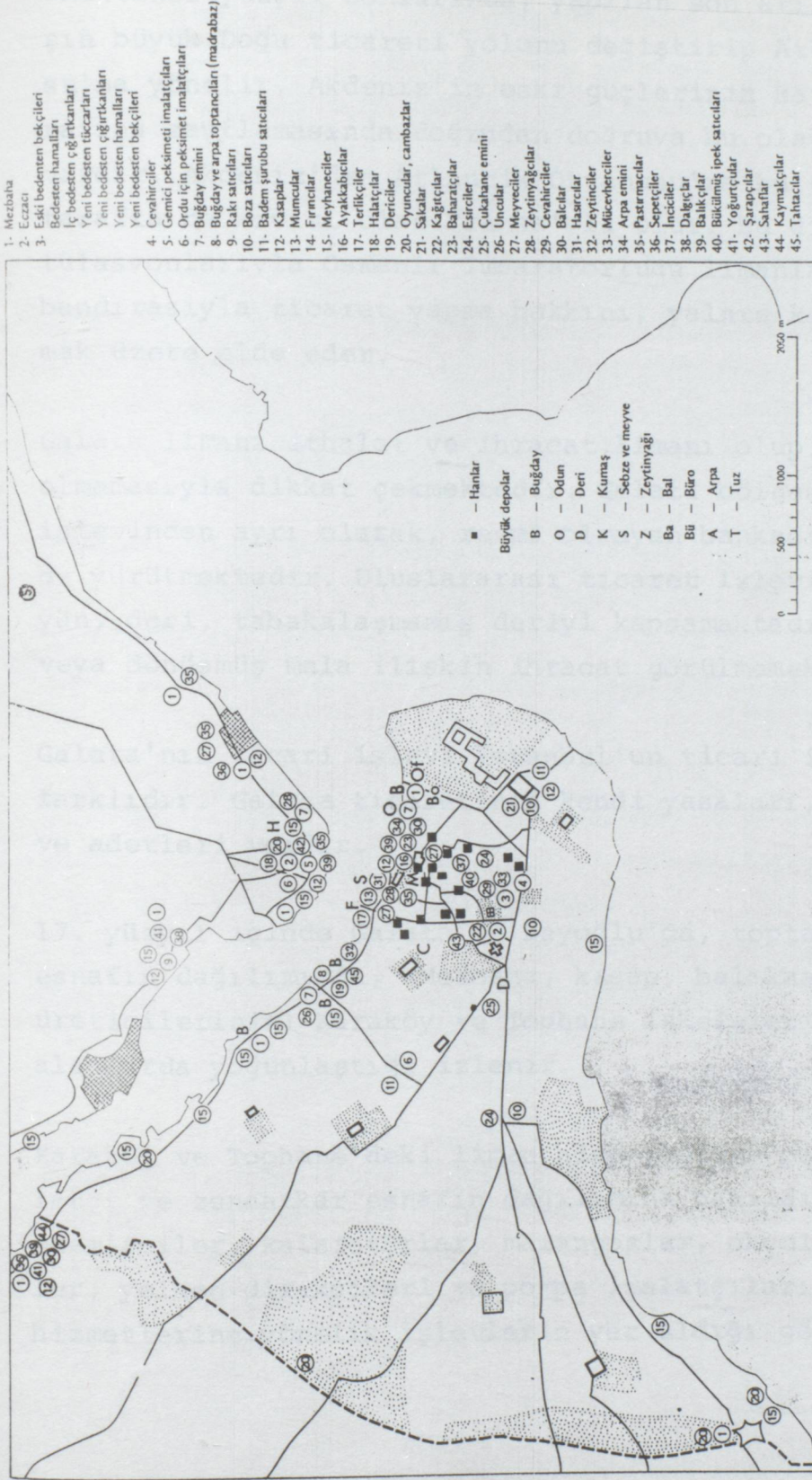

Harita 9. Başlıca Dolaşım Eksenleri Ticari Alanlar .
Başlıca Binalar, Mantran, R., 17.yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Harita 10. İmalatçı ve Zenaatkar Esnafın Yerleri,

Montran, R., 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Harita 11. Tüccar ve Toptancı Esnafın Yeri,
Matran, R. 17.Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul

Onaltıncı yüzyıl sonlarında, yapılan son atılımlara karşın büyük Doğu ticareti yolunu değiştirip Atlantik Okyanusu'na yönelir. Akdeniz'in eski güçlerinin Batı Avrupa yararına zayıflamasında doğrudan doğruya bu olayın etkisi vardır. Akdeniz'den Atlantik Okyanusu'na bu geçiş, her iki tarafta da kıyısı olan Fransa'yla olur. Bu ülke 1535 kapitülasyonlarıyla Osmanlı İmparatorluğu limanlarında kendi bandırasıyla ticaret yapma hakkını, yalnız kendine ait olmak üzere elde eder.

Galata limanı ithalat ve ihracat limanı olup, iase limanı olmamasıyla dikkat çekmektedir. Galata bölgesinde ticaret işlevinden ayrı olarak, resmi olmayan bankacılık işlevini de yürütmektedir. Uluslararası ticaret işlevindeki ürünler, yün, deri, tabakalaşmamış deriyi kapsamaktadır. Mamül mal veya dönüşmüş mala ilişkin ihracat görülmemektedir.

Galata'nın ticari işlevi İstanbul'un ticari işlevinden farklıdır. Galata ticaretinin kendi yasaları, kendi gelenek ve adetleri vardır.

17. yüzyıl içinde Galata ve Beyoğlu'nda, toptancı ve tüccar esnafın dağılımında, (Mezbaha, kasap, balıkhane, pastırma üreticilerinin) Karaköy ve Tophane iskelelerine paralel alanlarda yoğunlaştığı izlenir.

Karaköy ve Tophane'deki liman hizmetlerine paralel, imalatçı ve zenaatkâr esnafın dağılımına bakıldığında ise, (demirciler, kalafatçılar, marangozlar, okçular, yelkenciler, yelken direkçileri ve pompa imalatçıları gibi) gemi hizmetlerine yönelik işlevlerin yer aldığı görülmektedir.

Dükkan sahiplerinin çoğu Rum ve Frenk'tir. Meslek gruplarında, tüccarlar, zenaatçılar, marangozlar, kalafatçılar, gruplar halinde birbirinden ayrılmaktadır.

Meyhaneler çoğunlukla Rumlar tarafından işletilmektedir. Satıcıların Ermeni, aracılardan ise Yahudi'lerdir. Liman şehri olması, denizciliğe ilişkin bütün meslekleri bünyesinde toplamıştır. Galata Kulesi çevresi Yahudi simsarlarını etrafına toplamıştır. Galata antredopalar, çarşılar, bedestenler ve gümrüğün bulunduğu kentsel fonksiyonlarla yoğun bir yerleşim alanıdır (31).

Ticaret alanı Haliç'in iki kıyısında kuzey kıyıda Tophane ile Kasımpaşa arasında kalan alan, güneyde ise Eminönü ile Unkapanı arasında kalan alanı içermektedir. Liman hizmetlerine paralel semt pazarları da kıyılara paralel sokaklar üzerinde kurulmaktadır.

17. yüzyıl sona ererken, Fransızların ticaret içinde ki payları devamlı artmakta, İngiliz ve Hollandalılar ise ticaretinde azalma görülmektedir.

Demek ki, batılı güçlerin mali dengeleri için Osmanlı İmparatorluğu'yla ticaret yapmaları, Türkiye'de işlenmiş madde üretiminin ilerlemeyip tersine gerilemesi ve her türlü koruyucu gümrük engelleriyle birlikte yok olması koşuluyla, gerekliydi. Onyedinci ve onsekizinci yüzyıllar boyunca, Batılıların bütün çabaları çeşitli taktiklerle bu amaca yönelmişti (32).

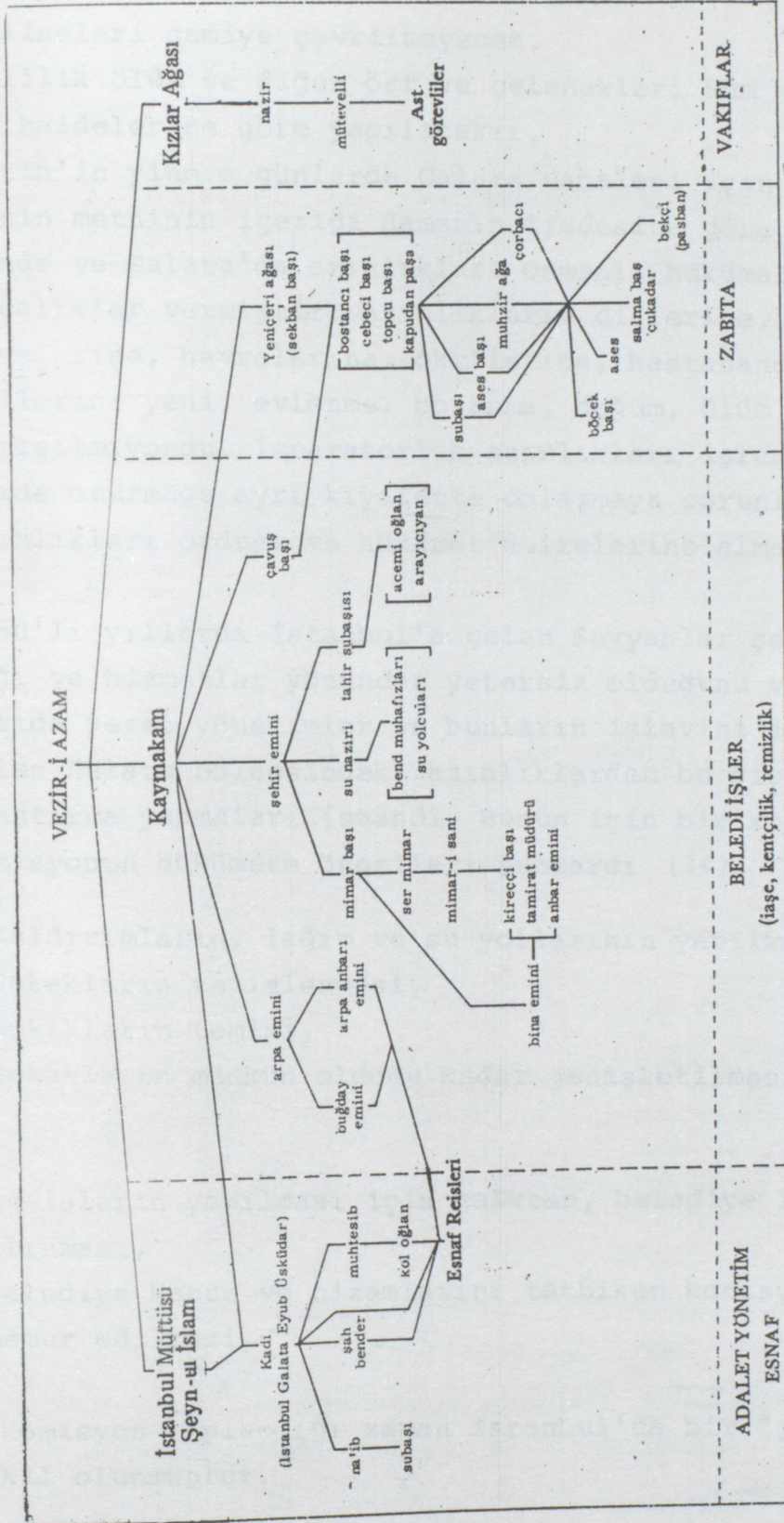
4.4.3. Bizans'tan Osmanlıya Yönetim Özellikleri ve Değişimi

Tanzimat Öncesi şehir yönetimi belediyeçilik sisteminden farklı bir sisteme dayanıyordu. Şehirlerin idare şekli "Ferdiyet" üzerine kurulmuştur. Osmanlı teşkilatında Vilayetlerde birinci derece kadı ve Muhtesip denilen Belediye emir ve yasaklarını yürütme görevi olan kişiler tarafından yapılırdı.²¹ Belediye sisteminin yerine Vakıflar vardı. Vakıf usulü ile idare edilirdi. Tanzimattan önceki belediye sisteminin benzeri başka yerlerde bulunmayacak tarzda bir ikilik göstermektedir. Tanzimattan önce imparatorluk belediye işlevini kendi üzerine almamıştır. İmparatorluk içindeki yaşayanları buralarda serbest bırakmıştır. Fakat bunlarda işlem alan ve işlem almayan diyi iki gruba ayırmıştır (33)

İslâmların belediye işlerini ferde, islâm olmayanların belediye işlerini cemaate gördürmüştür. Ferdiyat usulünün işlerliği Vakıflar ile yapılmıştır. Vakıflar hayırsever vatandaşlar, hükümdarlar eşleri ve çocukları tarafından kurulmuşlardır. Vakfın gelirleri padişahların veya kişilerin kendi tahsisatlarından yapılırdı.

Vakıf sisteminin faydası ise hizmetlerin belediye ve hükümete yük olmadan kişiler tarafından yapılması ve halkın bundan fayda sağlamasıdır. Vakfiyeler kadılık olan mahkeme siciline geçmekle resmiyet kazanırdı. Vakfiyelerin koyduğu semtler kesinlikle değiştirilemez, harfiyen yerine getirilirdi. Şehirlerin yönetimini de kadı denilen memurlar tarafından yapılıyordu. Kadı Arap dilinde hekim anlamındadır. Tanzimat - tan önce şehirlerin yönetiminde hüküm süren kadılar hükümet ve belediye işlevlerinin yerine getirilmesinde sorumlu kişilerdi.

İstanbul bütününde ve Galata bölgesinde yerel yönetimler için, Fatih Sultan Mehmet azınlıkları çeşitli imtiyazlar vermişti. Fatih Rumları şu üç imtiyacı vermişti.

Tablo 2 - Belediye Yönetim Şeması
Montran, R., 19. yy. İkinci Yarısında İstanbul

Kiliseleri camiye çevrilmeyecek.

Evlilik ölüm ve diğer örf ve gelenekleri Rum kilisesi usul ve kaidelerine göre yapılacaktı.

Fatih'in yine o günlerde Galata Mahallesi için verdiği amennemenin metninin içeriği Hamamın ifadesine göre İstanbul bütününde ve Galata'da azınlıklara Osmanlı hükümeti çeşitli ayrıcalıklar vermiştir. Azınlıkların dillerine, dinlerine, kiliselerine, havralarına, okullarına, hastahanelerine, medeni hallerine yeni, evlenme, boşanma, doğum, ölüm gibi işlerine karışılmıyordu. İmparatorluk azınlıkları işlemlerden ayrı yerde oturmağa ayrı kıyafette dolaşmaya zorunlu tutmuş, ordu azınlıkları orduya ve hükümet dairelerine almamışlardır.

1850'li yıllarda İstanbul'a gelen Seyyahlar şehrin bakımsızlığı ve hizmetler yönünden yetersiz olduğunu vurgulamışlardı. Batıda yerel yönetimler ve bunların işlevini ise yürürlüğünü bilen Galata bölgesindeki azınlıklardan bu sistem hakkında araştırma yapmaları istendi. Bunun için bir komisyon kuruldu. Komisyonun hükümete önerileri şunlardı (34).

- Kaldırımların, lağım ve su yollarının yapılması,
- Sokakların temizlenmesi,
- Sokakların temini,
- Sokakların mümkün olduğu kadar genişletilmesi,

- Bu işlerin yapılması için halktan, belediye için vergi alınması,
- Belediye kanun ve nizamlarını tatbiken komisyonunun memur edilmesi.

Bu komisyon toplandığı zaman İstanbul'da bir "şehremaneti" teşkil olunmuştur.

Şehremateninin görevi Esnaf işine bakmak ve bazı şeylere narh koymaktır.

4.5. XIX. YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDEKİ BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL YAPISI VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ

4.5.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri ve Değişim Boyutları

Azinlıklar ve Yabancı toplum İstanbul'da özellikle Galata, Beyoğlu'nda yoğunlaşmıştır. Azınlık ve yabancı toplumun, ticari, kültürel, mekansal, fiziksel olarak özellikle Beyoğlu'nun gelişmesinde ve bu işlevlerin oluşmasında katkıları yüksek boyuttadır. Kozmopoliten bir yapıya sahip olan Beyoğlu nüfusunun tarihsel süreç içinde büyük bir kesimi oluşturmuştur. İstanbul'un nüfusu 1917'de 1.300.000'e ulaşmış ve Avrupa'nın 10.uncu büyük kenti olmuştur. Nüfusun sosyal analizinde azınlık ve müslüman dağılımı şöyledir: (35):

İslam	762.902
Rum	193.150
Ermeni	104.856
Yahudi	59.253
Latin	3.390
Rus-Bulgar	4.782
Güldani-Süryani:	1250
Protestan	70

Balkan Savaşı'ndan sonra (1919-1913) savaş boyunca (1914-1918) Anadolu Savaşı bitiminde (1919-1922) Türk ve Yunan hükümetleri arasında yapılan anlaşmaya göre nüfus mübadelesi sonucunda (2 milyon Hristiyan'a karşı 600.000'den fazla Müslüman) Rumların Anadolu'dan tahliye edilmişler, Türkiye'de kalma hakkı yalnızca İstanbul Rumlarına tanınmıştır (36).

Nüfusun bu kozmopolit yapısı bölgesine yabancılaştırmış tek büyük ticaret kentlerinin ortak özelliği olarak İstanbul'da belirmektedir.

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti devlet salnamesinde, o dönemde İstanbul'dan ayrı bir vilayet olan Beyoğlu'nun toplam 305.577 olan nüfusu içinde 148.070 Türk ve İslam, 82.371 Rum, 24.043 Ermeni, 24.761 Musevi vardı.

Nüfusun geri kalan bölümünü, Katolik, ermeniler, protestanlar, Latinler, Bulgarlar, Süryaniler, Ulahlar, Katolik Rum'lar ve yabancılardan oluşmaktadır. Aynı sayıma göre İstanbul'daki ibadethanelerin dinlere göre dağılımı şöyledir. Cami 487, % 67.6, Kilise: 192 % 26.7, Sinagog 41, % 5.7.

İstanbul'daki sağlık yapılarındaki yatak sayısı toplamı 6091 dir. Bunların dağılımı ise şöyledir (37).

Türklerle ait	3842 % 68.9
Azınlıklara ait	1420 % 23.3
Yabancılara ait	779 % 12.8

O yıllarda tümü Hristiyan olan azınlık ve yabancı toplumlar özellikle Beyoğlu'nda hem birbirine karışmış hem birbirinden ayrıcalıklı bir yaşam sürüyorlardı.

1960'lı yılların başında Beyoğlu mirasçısı Pera'da çok değişik konum içine girmiştir. Bu değişiklik ticari kapitülasyonların kalkması ile yabancılar, Beyoğlunda sürdürdükleri yaşamalarını ve nitelikli ayrıcalıklarını yitirmişlerdir. Türkiye Cumhuriyetinin başkent olarak Ankara'yı seçmesi ve Beyoğlu'nda bulunan elçiliklerin Ankara'ya taşınması ile Beyoğlu'nda fonksiyonel ilişkilerindeki dengeler bozulmuştur.

Elçiliklerin gereksinmelerine yönelik ticari işlevlerde böylelikle etkisini kaybetmiştir. Sosyal dengesi bozulmuş olan Beyoğlu'nda yabancılardan da işlevini bırakıp gitmeleri ile bu süreç hızlanmıştır.

Yabancıların yaptığı işleri Türkler yapmaya başlamış, yapılan işlerin ve işlevsel alanların bozulması ise fiziksel ve sosyal dönüşümü hızlandırmıştır.

1930 yılında Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan "İkamet, Ticaret, Seyrüsefain Sözleşmesi"ne göre iki ülke karşılıklı, karşı tarafın uyruklarının yerleşmeleri ticaret yapmaları ve çalışmaları serbest bırakılmıştı.

Beyoğlu'ndaki Yunanlı'ların sayısı 10 bin civarındaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olan Rumlar'la evlenmeleri ile kaynaşan Yunanlı'lar ve kendilerinden daha önceki kuşak Lozan antlaşması ile Yunanistan'a göç etmeye zorunlu bırakılan; Osmanlı imparatorluğu uyruklu Rumlardan oluşmaktaydı.

16 Eylül 1964 günü Kıbrıs sorunu olaylarında Yunanistan'ın benimsediği tutuma karşılık, Türk hükümeti bu antlaşmayı kaldırdı. Bu sözleşmenin kaldırılması ile Yunanlılar ve bunlarla evlenmiş bulunan Rumlar ülkeyi terk ettiler. 1970'li yıllar ise Beyoğlu'nda müslüman olmayan azınlıkların önemli bir bölümünün ülkeyi terk ettiği yıllardır.

1980'li yıllarda eskiden Beyoğlu'nda yaşayan azınlıklardan ülkeyi terketmeyen bölümü Beyoğlu'nu bırakıp İstanbul'un yeni ve modern mahallelerine taşınmışlardır. Beyoğlu'nda yaşayan yerli müslüman Türkler ise fiziksel dönüşüm süreci içinde sosyal yapının değişmesi modern yaşamın gerekliliği, açık alanlara duyulan özlem ile, Beyoğlu'nu bırakarak yeni prestij alanlarına yerleşmişlerdir. 1960'lı yıllarda başlayan süzülme olayı sonucu Beyoğlu'nun sosyal yapısı tamamıyla değişmiş. Beyoğlu'nu İstanbul'dan ayıran sosyo-ekonomik özellikleri kaybolmaya başlamıştır.

4.5.2. Ekonomik Yapının Sosyal Yapı İle İlişkileri

Batılılaşma Sürecinde Gelen Gelişimin Günümüze Uzanışı

1839 Tanzimat Fermanı toplum tabakalarından gelen istekle değil dıştan gelen etki ile yapısal değişim zorunlu kılınmıştır.

Batılılaşma hareketlerinin başladığı 19.yüzyılda Saray ve İstanbul'un tüketimi büyük boyutlara ulaşmıştır. Ülke içinde üretilen mallar yalnız İstanbul'a gönderilmesi planlanıp emrediliyordu. Tanzimat hareketinin en önemli sonuçlarından biri 1856 tarihli "Islahat Fermanı" ve 1858 tarihli "Arazi Kanunnamesi"dir. Islahat Fermanı yasalar önünde eşitlik, kişiler ve toplum mülkiyet haklarına saygıyı getirmiştir.

19. yüzyılda Akdeniz ticareti önem kazanınca Batı Avrupa ülkeleri Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkileri yoğunlaşmıştır.

"1838 Ticaret Antlaşması" ile sanayileşmiş Batı Avrupa ülkelerinin mallarınınnsanayi duvarlarını kolayca aşması amaçlanmış, yabancı ve yerli tüccarlar eşit duruma gelmiş, imparatorluk içinde ticaret yapma olanakları verilmiştir. Gümrük vergilerinin azalmasına hatta kalkmasını sağlayan hükümler konulmuştur. (39).

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde Osmanlı ülkesi yabancı mallarla dolu, tüketim biçimleri ise batılı sanayicilerinin ürünlerini tüketmeye yönelik bir duruma gelmiştir. 1863 de Galata'da Osmanlı Bankası kurulmuş, yönetimi ve denetimi Fransız ve İngilizlerin elinde olan banka Osmanlı maliyesini denetimine almış dış borçlanmada aracılık görevini üstlenmişti.

Osmanlı Bankasının varlığıyla yarışamayan Galata Serrafaları birleşerek şirket kurmuşlardır. Bu şirket ile hisse senetleri kısa zamanda satılmış Osmanlı hükümetine 50 milyon franklık borç vermişlerdir.

Osmanlı imparatorluğunun başkenti Batının büyük metropollerine bağlı şirketler ve banka kollarının yerleşme merkezleri olmaya devam etmiştir.

Galata ve civarı yabancı finansman kuruluşlarının sarraf ve

bankerlerinin yoğunlaştığı bir yer olmuştur. Yüzyılın sonuna kadar kurulan "Genarel Credit and Finance" Societe Generale de Finance", Credit General Ottoman", "Deutsche Oriente Bank" gibi şirketler devlete borç vermek için gerekli sermayeyi sağlayan kuruluşları olmuştur.

1915 sayım sonuçlarına göre özel sektör % 81 sermaye payı ile başta gitmektedir. Osmanlı dönemindeki azınlık ve yabancı paylarında toplam sermayenin %50'si Rumlara % 20'si Ermenilere, % 5 Yahudi ve % 10'u yabancılara aittir. Türk girişimcilerinin payı % 15'dir. (40).

1920'lere kadar Osmanlı İmparatorluğu içinde büyük bir güç olarak yerleşmiş bankalar, Osmanlı devletine, bürokratına geniş tüketici sınıfına, kısa vadeli % 12 faiz verirken, başta Rumlar olmak üzere diğer azınlıklara ve leventerlere mülk edinme ve sanayi ve ticaret işlemleri yürütmek için 20 yıl vadeli % 4'ü aşmayan faizli krediler vermektedir.

Beyoğlu batılılaşmasının etkisi ile geniş mağazaları, bankaları ile Avrupa kentlerini aratmayacak özelliklere sahipti. Pera yani bugünkü İstiklal Caddesinde ve Karaköy'de olmak üzere 14 büyük modern mağaza en küçük mağazanın 10 kişi çalıştığı en büyüğünde ise 250 kişinin çalıştığı bilinmektedir.

Perakende ticaretin yanında, ithalat, ihracat, sigorta ve bankacılıkla uğraşan şirketlerin % 90'a varan kesimi Karaköy-Galata bölgesine yerleşmiştir. Bankalar ve İstiklal caddesindeki büyük binalar bu dönem içinde yapılmıştır. 1915'lerde 11 adet Türk bankasıyla birlikte 13 adet yabancı banka, ve büyük tüccarların kayıtlı olduğu 5 ticaret odası bulunmaktadır. 1887 de kurulan İstanbul Ticaret Odası daha çok müslüman Türk tüccarları, bünyesinde toplarken, Fransız, İngiliz, İtalyan ve Amerikan Ticaret Odaları yabancı ve azınlık tüccarların kuruluştur. Ticaret odalarına bağlı büyük tüccarlar ve şirketler Eminönü ve Beyoğlu bölgesinde yerleşmişlerdir.

Kurtuluş savaşı sırasında yabancı ve azınlık ticaret sınıflarının sermaye ve işyerlerini Avrupa'ya götürmesi artan enflasyonla büyük zarara giren Müslüman Türk girişimcilerinin İstanbul'u terk etmesi ile ekonomik gücü yitiren kent bu defa çiftçi ve küçük tüccar kökenli azınlıklarla doluyordu. Cumhuriyetin ilk yılları nda kenti terkeden ve göçenlerin yarattığı kargaşa içinde İstanbul ekonomik bir çöküntü içine düşmüştür.

Ankara'nın başkent oluşuyla yabancı elçiliklerin Beyoğlu'ndan taşınması azınlıkla ve yabancı toplumun giderek azalması ile ticari işlevlerin tümünde ve gelişimindeki artış yavaşlamaktadır.

1940'larda yayınlanan ticaret yıllığında yer alan ticaret, sanayi ve hatta küçük esnafın büyük bir kısmını azınlıklardan oluştuğu görülmektedir.

Cumhuriyetin onuncu yılına doğru yeni oluşan milli sermaye çevreleri, kentin Beyoğlu yakasında yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

1935 yılında yapılan M. Vağner tarafından yapılan "Sirkülasyon Analizinde" trafiğin yoğunlaştığı alan Eminönü ve Karaköy bölgesidir. 1950'lerden önce yapılan çalışmalarda ticaret işlevinin Karaköy'den İstiklal caddesine doğru yayıldığı araştırmalarda izlenmektedir (41).

1965 yılında sanayilerin katma değeri Bakırköy-Beyoğlu, Eminönü, Eyüp, Fatih, Zeytinburnu, ilçelerinde birbirine yakındır.

Sanayileşmiş ülke metropolünde merkezi iş alanı hizmetler kesiminin faaliyet alanıdır. Parakende ve toptancı ticaret, bölgedeki tarımsal ve tarım dışı ekonomik faaliyetleri denetleyen kurumların yönetim binaları, finansman ve sigorta şirketinin yerleşme yerleri, ulaşım ve haberleşme en yoğun olarak merkezi iş alanında yer almaktadır. Beyoğlu ise bu oluşumları yoğun şekilde yaşamaktadır.

1975 yılı verileriyle yüzbine varan çalışan sayısıyla Eminönü birinci sırada 74 bin çalışanla Beyoğlu ilçesi ikinci sıradadır.

Marjinal istihdamın yoğunlaştığı bölge, Eminönü (20.483) ve Beyoğlu (44.833) ilçeleridir. Örgütlü işgücünün en yoğun olduğu Eminönü, Beyoğlu ilçeleri olup, bu alana yaya ulaşan az gelirli grubun büyük kısmını da marjinal kesimde çalışanlar oluşturmaktadır.

4.5.3. Batılılaşıma İle Gelen Yerel Yönetim Özellikleri ve Günümüze Uzantısı

XIX ve XX yüzyıllarda Beyoğlu'nda kentsel, yönetsel olarak batılılaşıma ile birlikte Beyoğlu gelişmeye başlamıştır. Mimarî ve şehirselleşiminde belediye yönetiminin aldığı önlem ve yasalar etkin olmuştur. Galata ve Pera bu işlevler dolayısıyla Avrupa'nın etkisinde büyüyen bir bölge olması "Altıncı Daire" adı ile bilinen Galata ve Beyoğlu Numune Dairesinin kurulması ismen bile olsa batıya, özellikle Paris'e benzemeye çalışılmıştır. İntizam-ı şehir Komisyonunun kurulmasında bu üyelerinin çoğunluğu gayrimüslim Osmanlılardan oluşmuştur. İmar, kent bakımlı projelendirme gibi kentsel hizmetlerin verilmesinde batı modeline benimsenerek çalışılmıştır.

Beyoğlu'nda denenen yeni belediye uygulaması kent bütününe yaygınlaştırılarak 14 daireye ayrılmıştır. Her daireden bir başkan ve üç üyeden oluşan 16 kişilik Cemiyeti Umumiye ve üyeleri hükümet tarafından seçilmiş 6 kişilik bir "Meclis-i Emanet" kurulmasıyla Ebniye Umumunun belediye ile ilgili olabileceği düşünülmüş ve Nafı-a Nezaretiyle ilişkisi kesilerek, belediye örgütünün yeni bölümü şehramane'tine yüklenmiştir. Fransız özellikleri gösteren bu örgütlenme demokratik yapısında eksiklikler oluşturmıştır. Beyoğlu'ndaki örgütlenme 1837 tarihli resmi bir bildiri ile kentin güzel, temiz ve imara açık tutulması için kurulmuştur. Örnek olarak kurulan bu daire ile

komisyon takvimi Önce Fransızca yazıldığı sonra çevrildiği belirtilir. Komisyon üyeleri ise Beyoğlu'nun sayılı etkin kişilerinden oluşmaktadır. Bu kişiler şunlardır; İstanbul'a yerleşmiş Antoine Alyont, İngiliz asıllı Rum Revelaki, imparatorluğunun ilk gayrimüslim nazırı Ohannes Camic, Galata'nın musevi bankerlerinden Avram Kamonto efendi Gümrük iltizam ile zengin olan Cezayirli oğlu Mıdırgıç Tıbbiye mektebinin ilk mezunlarından Hekimbaşı Salih Efendi, diğer üyeler ise Franko Ben, Beni Kole, Hüseyin Hüsem efendi ve Hürmenas Efendidir.

Bu kozmopolit yapılı nüfuslu kişilerden kurulu komisyon birkaç sene sonra bazı önerilerde bulunarak çağdaş muhasebe sisteminin kurulmasını isteyerek, belediye idaresinde kalacak gelir kaynakları belirtmiştir...

Pek demokratik olmayan üye seçimi ve üyelerin seçimindeki maddi kıstaslar da bulunmaktadır.

Galata ve Beyoğlu'nda başlatılan Belediye Örgütlenmesi ve uygulamaları kent bütününe uygulanmak istenmiş, başarılı olamamıştır.

1908 yılında İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra her daire 12 üyeli bir meclis kurup diğerlerinden bağımsız bir yönetime girmişler. fakat bu karmaşık durum, 1912 yılına kadar sürmüş, 1912 yılında kaldırılarak 1930 yılına dek sürecek 9 şubeli belediye sistemi oluşturmuştur.

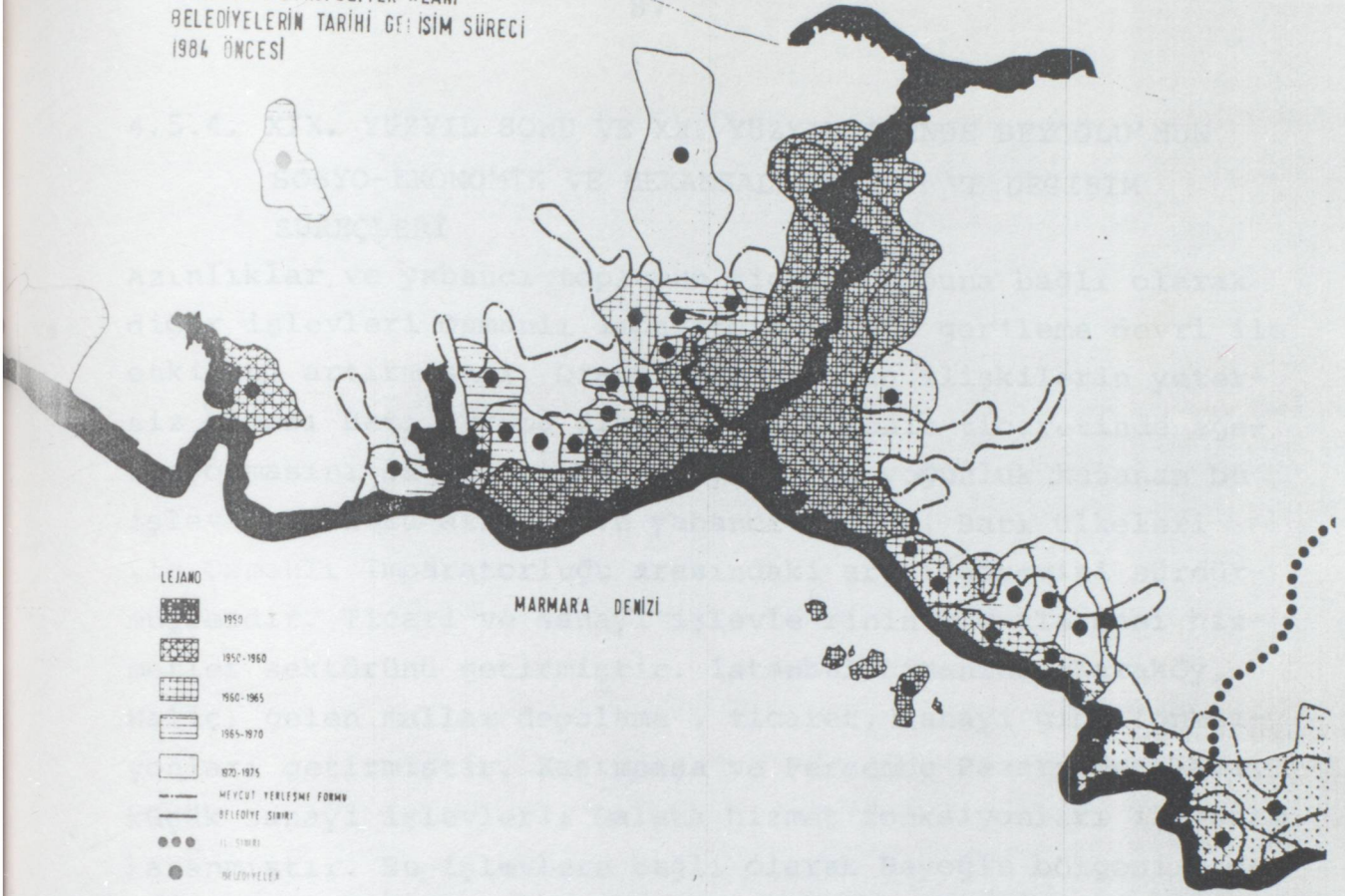
1950 li yıllardan 1984 yılın kadar 1580 sayılı Belediye yasası ile 6785 sayılı imar yasası kapsamında belediyelerin yönetsel özelliklerinin merkezi yönetim ile birlikte olduğu ve merkezi yönetim plan projelerin onaylanmasında ve yapımında açıklık kazandığı gözlenir.

Metropolü oluşturan eski belediyelerin kentsel gelişmedeki kontrolü kaybetmelerinde yerel yönetim sınırlarının da etkisi olmuştur.

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI
BELEDİYELERİN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ
1984 ÖNCESİ

86

KARADENİZ

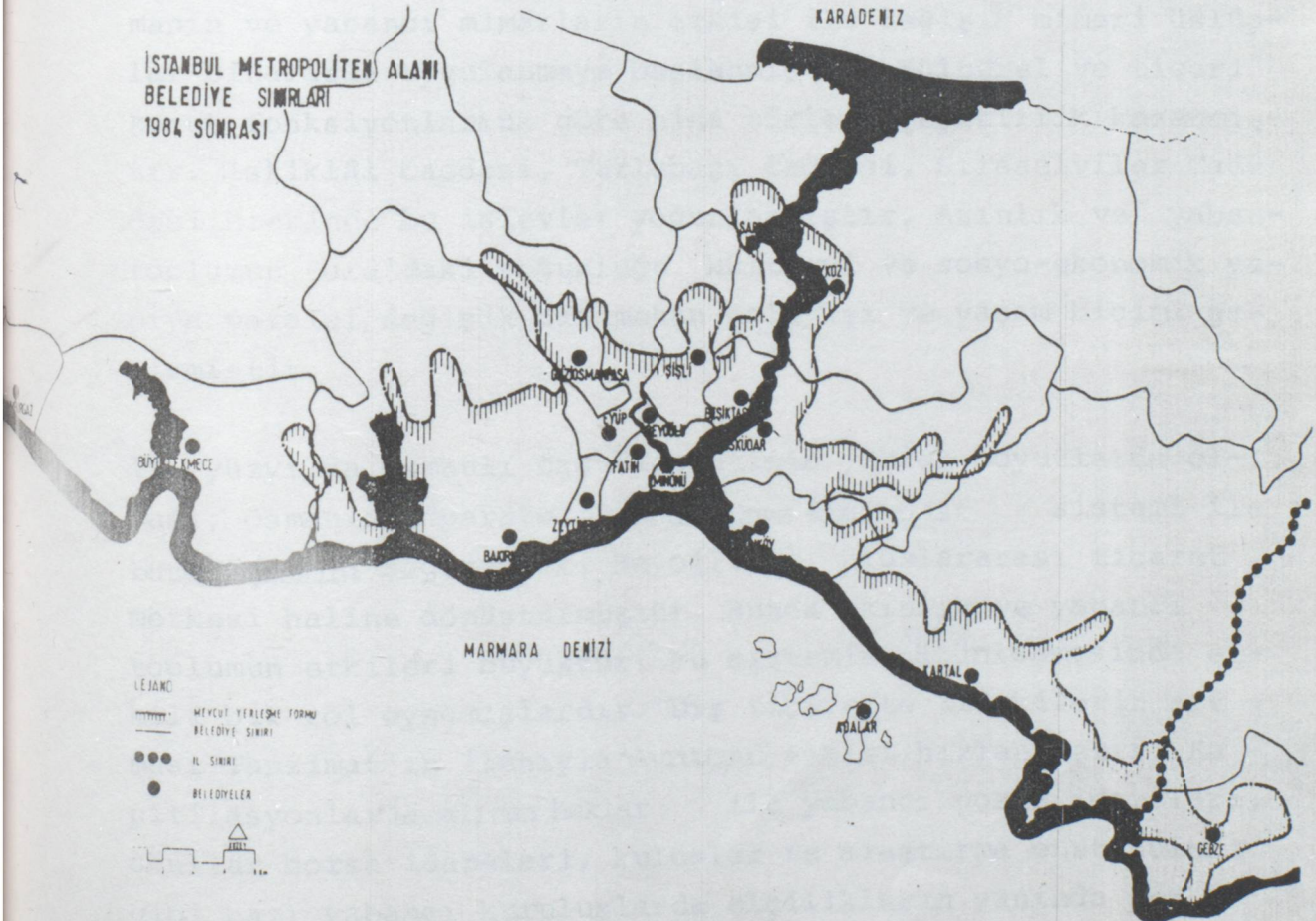

LEJAND

- 1950
- 1950-1960
- 1960-1965
- 1965-1970
- 1970-1975
- MEVCUT YERLEŞME FORMU
- BELEDİYE SINIRI
- İL SINIRI
- BELEDİYELER

İSTANBUL METROPOLİTEN ALANI
BELEDİYE SINIRLARI
1984 SONRASI

KARADENİZ

LEJAND

- MEVCUT YERLEŞME FORMU
- BELEDİYE SINIRI
- İL SINIRI
- BELEDİYELER

4.5.4. XIX. YÜZYIL SONU VE XX. YÜZYIL İÇİNDE BEYOĞLU'NUN SOSYO-EKONOMİK VE MEKANSAL GELİŞİM VE DEĞİŞİM SÜREÇLERİ

Azınlıklar ve yabancı toplumun ticari ve buna bağlı olarak diğer işlevleri Osmanlı imparatorluğu'nun gerileme devri ile etkisini artırmıştır. Dış ülkelerle olan ilişkilerin yetersiz olması Batı Avrupa ülkelerinin Akdeniz ticaretinde egemen olmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda yoğunluk kazanan bu işlevler sonucu azınlık ve yabancı toplum, Batı ülkeleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki aracı görevini sürdürmüşlerdir. Ticari ve sanayi işlevlerinin yoğunlaşması hizmetler sektörünü getirmiştir. İstanbul Limanına (Karaköy, Haliç) gelen mallar depolama, ticaret, sanayi gibi fonksiyonları getirmiştir. Kasımpaşa ve Perşembe Pazarı depolama, küçük sanayi işlevleri; Galata hizmet fonksiyonları ile önem kazanmıştır. Bu işlevlere bağlı olarak Beyoğlu bölgesi başlangıçta perakende ticaret merkezi olarak gelişmiştir. Yabancı elçiliklerin, konut yerleşimlerinin burada yer alması ile ticari ve kültürel işlevler artmaya başlamıştır. Batılılaşmanın ve yabancı mimarların etkisi ile değişik mimari üsluplar binalarda uygulanmaya başlanmıştır. Kültürel ve ticari konut fonksiyonlarına göre bina türleri çeşitlilik kazanmıştır. İstiklâl Caddesi, Tarlabası Caddesi, Sıraselviler Caddesi üzerinde bu işlevler yoğunlaşmıştır. Azınlık ve yabancı toplumun Pera'daki yoğunluğu kültürel ve sosyo-ekonomik yapıya paralel, değişik bir mekan anlayışı ve yaşam biçimi getirmiştir.

19. yüzyılda Osmanlı dış ticaretinin yüksek boyutlarda olması, Osmanlı İmparatorluğunun dünya kapitalist sistemi ile bütünleşmesini sağlayarak; Beyoğlu'nu uluslararası ticaret merkezi haline dönüştürmüştür. Bunda azınlık ve yabancı toplumun etkileri büyüktür. Bu sistemin bütünleşmesinde etkili bir rol oynamışlardır. Dış ticarete ilişkilerin artması Tanzimat'ın ilanı ile Avrupalı etkisi hızlanmıştır. Kapitilasyonlarla alınan haklar ile yabancı posta idareleri, okullar borsa idareleri, kulüpler ve araştırma enstitüleri gibi bazı yabancı kuruluşlarda elçiliklerin yanında yer almıştır.

Galatasaray ve Taksim arasının gelişmesi 19. yüzyılın ikinci yarısında rastlar. Kapitülasyonlar tarafından korunan yabancılar, tüccarlar, bankerler ile kozmopolit bir çevrede yaşamak isteyen kişiler sosyo-ekonomik yapının ve yaşam tarzında batıyı özellikle Paris'i taklit etmektedir.

Bu dönem içinde Dolmabahçe ve Çırağan saraylarının yapılmasıyla saray yaşantısının İstanbul Yarımadasından Beyoğlu yakasına geçmesi saray ileri gelenleri ve üst kesimin konaklarını Beyoğlu'nda yaptırmalarına neden olmuştur.

Fiziksel gelişim içinde, zengin kesimin yerleşme tercihleri Beyoğlu'nda olmuş ve 19. yüzyıl da bu tercihler artmıştır. Beyoğlu Kasımpaşa ve Tophane'ye kadar genişlemiştir. İstiklâl Caddesi ve civarı ise Avrupa'dan getirilen planlara göre yapılmış elçilik sarayları, büyük kiliseler, zenginlerin saray benzeri konakları, şık mağazalar, lüks oteller ve lokantalar, bohem kahveler ve diğer eğlence yerleri ile Avrupa şehri görünümü almıştır. Bu yüzyılda şehircilik ve batı mimarisi bazı yönetim sistemlerinin benimsenmesi ile İstanbul belediyesinin 14 dairesinden biri ve en ünlüsü olan Altıncı Daire kurulmuş. Altıncı daire kentsel alanda bir takım fiziksel değişiklikler yapmıştır.

20. yüzyılda Galatasaray ve Beyoğlu arası önem kazanmıştır. 1913 de ilk elektrikli tranvay Beyoğlu ile Şişli'yi birbirine başlatmıştır. Beyoğlu'nun çevresindeki semtler modern binalarla dolarak yeni semtler gelişti. Binalar da ise; Almanya ve Avusturya'da sevilen Art Nouveau'nun uslubu; Beyoğlu'ndaki binaların cephelerine uygulanmaya başlandı.

Tarihsel İstanbul Yarımadasının geleneksel mimari ve sokak dokusu korunurken, Beyoğlu semtinde azınlıklar ve yabancı toplumun ve batılılaşmanın etkisi ile İstanbul tarihsel dokusundan ayrı olarak fiziksel ve sosyal dönüşüm içerisine girmiştir.

Yeni ulaşım araçları; artan iş hacmi ve nüfusa paralel olarak 1871-1874 yılları arasında ilk metro Tünel hizmete girmiştir. 18. yüzyıl sonunda Galata surlar içinde yoğun bir kent görünümündedir. 18. yüzyıl sonlarında Beyoğlu tam anlamıyla kentleşmiş ancak sokakları üzerinde dizili dükkanlar kagir konaklar ve yabancı elçiliklerle büyük yeşil alanları,olan, seçkin bir kent görünümündedir.

Cumhuriyetin kurulmasına paralel kentsel gelişmeleri düzenlemek ve çözümler aramak için yabancı uzmanlardan yararlanma yolu seçilmiştir. Fransız Ağache, Tombut, ve Prost, Alman Elgöztz bu dönemde İstanbul'a gelmişlerdir.

Cumhuriyetinin onuncu yılını doğru yeni oluşan milli sermaye çevreleri Beyoğlu yakasına yerleşmeyi tercih etmişlerdir.

1933'de tarihsel yarımada'nın nüfusu 125.000 iken, Beyoğlu 152.000 kişilik nüfusa erişmiştir. Bu dönem kente İstiklâl caddesinin uzantısı olan Nişantaşı ve Şişli Bölgeleri yeni iskan sahaları olarak görülmektedir. Ulaşım olanaklarına bağlı olarak yeni apartmanlarına yeni mimari teknik ve üslûpleri ile kentin fiziksel gelişime Nişantaşı ve Şişli'ye doğru yoğunlaşmaktadır.

Ayrıca Beyoğlu kendi bünyesi içinde Şişhane'de bulunan kentsel mezarlık alanında 5-6 katlı apartmanlar yükseldi. Taksimden Gümüşsuyuna kadar geniş bir alanı kaplıyan Ayazpaşa Mezarlığında apartmanlaşmalar başladı. Taksim Kışlasınının karşısında "Talimhane" alanında İstanbul'un düzenli ve ilk planlı apartmanlar semti kurulur.

19. yüzyılın kozmopolit yerleşmesi Beyoğlu'nda Tepebaşı ile Taksim arasında Darülbedayi (Şehir Tiyatrosu) Tepebaşında düzenli temsillere başlar, İstiklâl caddesinin kozmopolit pasta salonları, lokantalar, bina ve şehir lokalleri Cumhuriyet Edebiyatının öne gelen insanların uçrak yeri olmaya başlamıştır.

Bu dönem içersinde Beyoğlu kesiminde imar faaliyetleri artmış yeni yollar ve parklar düzenlenmiş. Azapkapı meyda: -

nından Beyoğluna çıkan yeni bir cadde açılmış, Şişhane'den Tepebaşı Bahçesi altına giden Tozkoparan Caddesi de geniş bir korniş yol biçimine sokulmuştur. Bu dönemde Tüneli tamamlayıcı metro projeleri yabancı uzmanlar tarafından hazırlanarak hükümete sunulmuştur. Hollanda firması tarafından hazırlanan projede Paris kenti ele alınarak önerilen Galata Öprüsü ve meydanlar Batı örneklerine benzetilmek istenmiştir.

1933 yılında Elgotz'un hazırladığı proje ve raporda İstiklâl Caddesinin iki yanı iş ve ticaret merkezi olarak belirtilmiş ve Taksim Parkı-Galata arası bir kültür bölgesi olarak ayrılmış, Taksim-Harbiye arasında bir park önerilmiştir. 1936 yılında İstanbul'un planlamasını üstlenen H.Prost hazırladığı plan Taksim ve çevresinin genişletilerek kültür tesisleriyle çevrelenmesini öngörmüştür.

1952 yılında müşavirler heyeti Prost planını revize etmiş, Beyoğlu semt alanı 3400 ha. alana yayılmıştır. 1958-1960 yılları arasında Prof. Piccineto'nun hazırladığı plan ise, Beyoğlu'na müdahalede bulunmamaktadır. Semt kuzeye doğru biraz daha büyütülmüştür.

1960'lı yıllardan sonra Beyoğlu'nun fiziksel ve mekânsal gelişmesinde bir gelişme olmamış, otel projeleri ve küçük tadilatlar dışında herhangi bir şey yapılmamıştır.

4.4.5. Sosyo-Ekonomik ve Mekansal İlişkilere Bağlı Kültürel Ortamın Yapısı

Beyoğlu 19'uncu asrın başına kadar yabancı ticaretin büyük elçilik ve konsoloslukların merkeziydi. 19'uncu yüzyılın yarısından sonra Beyoğlu batıyla birlikte gelişen bir yaşam tarzının merkezi oldu. Batı tipi mağazalar kuruldu ve iyi kazancı olan çevrelerin paralarını harcadıkları bir yer doğdu. Pera Palas, Bristol (daha sonraları Tokatlıyan ve Park otelleri) gibi otellerle Osmanlı elitinin devam ettiği kahveler açıldı. Örneğin, bu kahvelerin en ünlülerinden Lebon'da Namık Kemalleri, Ziya Paşaları görmek mümkündü. Yüzyılımızın başında Beyoğlu kentin tadı anlamında eğlence ve kültür merkezi haline gelmişti.

Tepebaşı tiyatrosu "Darulbedâ-yi-i Osmâni" topluluğun ilk oyunu "Çorak Temel"den (Ocak 1916) başlayarak bir çok Türk tiyatrocusunun ve İstanbul şehir tiyatrosunun sanat eseri idi.

Tepebaşı tiyatrosu günün birinde yandı. Tepebaşı tiyatrosunun yanmasıyla 1950'de başlayan dönüşümü hızlandırır. Tepebaşındaki ünlü otellerden Continentele bir banka genel müdürlüğüne dönüşmüş, Lüksemburg ve Royal (Alp) yıktırıldı. Müzik ve sahne sanatçılarının edebiyatçıların söyleşme köşeleri Tilla, Çardeş, Elit'de yoktur. Halit Ziya Uşaklıgil'in "Kırk Yıl" anıları eseri ve Fikter Adil'in "Asmalı-mescit 74" kitabıyla Türk edebiyatına girmiş Tepebaşı sanatçıları çevresi yok olmuştur.

Tepebaşı kültür ve sanat çevresinin hızlı bir şekilde yok edilmesinin toplumbilim açısından bir yorumu gerekir. Yarım milyondan başlayıp 7 milyon insanın tirmanışın topoğrafik değişimi de olağandır. Sanat çevresinin Tepebaşıdan akışı ve İstiklal caddesinde tutunamadağı izlenir.

Beyoğlu'nun nüfusunun değişimine paralel konut nüfusunun azalması ile kültürel dengesizlik süreç içinde devam etmiştir.

4.6. 1984-1989 ARASI BEYOĞLU

4.6.1 BEYOĞLU'NUN DEĞİŞİMİNİN SEBEPLERİ

1982-1989 arası İstanbul Belediyesi ve Beyoğlu Belediyesi bünyesinde, diğer yıllara oranla kentsel hizmet ve yatırımlarda artışlar görülmüştür. Bu dönem içinde İstanbul bütününde önemli projeler yapılmış. Bu süreç içinde altyapı projeleri ve Haliç bölgesinin sanayi ve depolama alanlarından temizlenerek, yeşil alana dönüştürülmüş, Bizans'tan günümüze kadar olan tarihsel süreç içinde, Haliç ve Galata bölgelerinde yoğunlaşan ticari, sanayi ve depolama hizmetleri

kentsel bütün içinde ağırlık kazanmıştır. Eski kentsel doku içinde ağırlık kazanan Merkezi İş Alanları (Beyoğlu, Karaköy, Beşiktaş, Eminönü) kentsel alan içindeki ulaşım arterleri boyunca büyümüştür.

Süreç içinde M.İ.A. alanların ulaşım ve pazarlama olanaklarının kolaylığı kentsel işlevlerin Beyoğlu'nda yoğunlaşmasını sağlamış. Cumhuriyet ile birlikte bu ilişkiler giderek artış göstermiş. Büyümeler doruk noktasına gelerek patlama göstermiştir. Kentsel işlevler büyümenin yarattığı problemler ile MİA kent içindeki diğer bölgelere doğru kaymaya başlamıştır.

Tarihsel süreç içinde Altın Boynuz olarak anılan Haliç ve uzantısı olan Cendere Vadisi sanayi alanları ile yoğunlaşmış, altyapı ve üstyapının yetersiz olduğu sanayi alanlarının atıkları ile Haliç değişik bir görünüm almıştır.

Haliç ve Marmara denizinin kirlenmeye başlaması sanayilere bağımlı olarak gecekondü alanlarının büyümesi eski kentsel dokuda işlevsel tıkanıklar meydana gelmiştir. Haliç'in kentsel makroform içinde önemli bir yer olması ve yeşil alan olarak eski işlevine döndürülerek halka kazandırılması için proje ve uygulama aşamalarına geçilmiştir. Eski kentsel doku içinde artan turizm potansiyelinin değerlendirilmesi için kentsel mekanın yeniden işlerlik kazandırılması gündeme gelmiştir.

Karaköy Unkapanı arasında yoğunlaşan Perşembe Pazarının faaliyetleri ve bu faaliyet sonucu oluşan mekansal yapının bozukluğu burası için çözüm önerilerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Perşembe pazarının Okmeydanı çevresinde yapılan bir alana alana taşınması öngörülmüş, bu çerçevede içinde uygulamalara başlanmıştır.

Eski kentsel mekanda görülen sorunlar belirli bir program dahilinde yürütülmemiş. Projeler ana bir proje etrafında toparlanmamıştır.

Bu ise, yapılan işlerin dengeli ve kademeli şekilde gelişmesini etkilemiştir. Bu süreç içinde beliren hedefler ana noktalardaki sorunların çözülmesi olmuştur. Bu sorunların çözümünde gerekli bütünlük sağlanamaması ve koordinasyonun olmaması bir takım eleştirileri getirmiştir.

4.6.2. DEĞİŞİMİN BOYUTLARI VE AMAÇLARI

Tarihsel süreç içinde eski kentsel doku üzerinde M.İ.A.rı yoğunlaşmıştır. Sanayinin de eski kentsel doku üzerinde yoğunlaşması, kentleşme ile nüfusun artması, Tarihi Yarımada ve Haliç çevresinde niteliksiz konutların oluşmasını sağlamıştır. Eski kentsel dokudaki konut yerleşimlerin artan baskılara ve çevrenin yeni iş alanları ile yoğunlaşması konut alanlarının dışarıya doğru itilmesini sağlamıştır. İş alanlarının gelişimi ulaşım ağındaki tıkanıklıkları getirmiştir. Süreç içindeki ticari alanların fonksiyonel değişikliği eski kentsel mekandaki fiziksel ve sosyal değişimleri hızlandırmıştır. Kentleşmenin dizginlenemeyen hızı aynı zamanda birçok sorunları beraberinde getirmiştir. 1984-1989 yılları arasında ana sorunlar (Ulaşım, altyapı, projelendirme) ele alınmıştır. Sorunların ele alınışı projelendirme ve uygulama olaylarında birçok tartışmalar çıkmıştır. Başta Üniversiteler olmak üzere sorunların çözümünde bilimsel bir çizgiye oturtulmadığı vurgulanmıştır. Belediyenin bu eleştirilere yanıtı sorunların acil oluşu bu ana sorunların çözümünün geciktirilemeyeceğini vurgulanmıştır.

Anakent Belediyesinin hedefi ise, 2000 yılı için Avrupa şehirleri görünümünde sorunların birçoğu çözülmüş bir İstanbul yaratmaktır. Bunun için hedef projeler ve uygulamalar başlatıldı. Bu sorunların içindeki en önemlileri ulaşım ve altyapı sorunuydu.

Projelerin bazıları şunlardı:

- o İkinci üçüncü Boğaz köprüsü,
- o Boğaziçi yollarının genişletilmesi ve kıyılardan denize paralel yan yollar açılması,
- o Kentsel alan içinde etkili alanlar, tarihsel meydanların düzenlenmesi,

- o Yaya caddelerinin düzenlenmesi,
- o Merkezi iş alanları içindeki otopark sorunları için katlı otopark girişimleri,
- o Yeni otogarların hizmete açılması,
- o Deniz ulaşımına ağırlık verilerek yeni çözümlere gidilmesi,
- o Hızlı tranvay ve hafif metro projelerine ağırlık verilmesi,
- o Kentsel desantrilizasyon içinde yeni çağdaş iş merkezlerinin yaratılması,
- o Kıyıların doldurulup yeşil alan olarak hizmete açılması,
- o İstanbul'u çevreleyen Marmara denizine paralel yerleşimlerde kıyıya paralel ana yolların açılması,
- o Kültürel hizmetlerin yoğunlaşması için yeni kültür binalarının hizmete girmesi,
- o İstanbul bütününde yeni 5 yıldızlı oteller zincirinin kurulması,
- o Haliç ve çevresinin sanayi alanlarından temizlenerek, halka yeşil alan olarak açılması,
- o Altyapı ve üstyapının yenilenerek gelecek yıllar için çözümler aranması,
- o Su temini için yeni barajların inşa edilmesi,
- o Kamusal ve sosyal hizmetler için değişik projelerin uygulamaya sokulması,
- o Kentsel bütünde yer alan tarihi ögelerin restorasyonu,
- o Ana imar planları ve uygulama planlarının yapımı gibi birçok hedefler ve politikalar belirlenmiştir.

Bu projelerin uygulamalarının birçoğuna geçilmiştir.

Bu projelerin uygulanmasında mesleki gruplar ve üniversiteler tarafından çeşitli eleştirilen yapılmıştır. Bu eleştiriler ise; (42);

- o Bilimsel çizginin eksikliği,
- o Kentsel koruma ve silüet değerlerine gereken önemin verilmemesi,
- o Çözümlerin kısa vadeli oluşu,
- o Uygulamalarda çıkar gruplarına spekülasyon yaratılması,
- o İstanbul'un estetik ve görsel değerlerinin kaybolması,

- o Tarihsel mirasa gereken önemin verilmemesi,
- o Yaratılan mekanların estetik açıdan yetersizliği.

YAPILAN OPERASYONLAR

- o Beyoğlu'nun Haliç kıyısındaki sanayi,depolama, işyerleri-
nin ayıklanarak yeşil alana dönüştürülmesi,
- o Perşembe pazarının yeni yaratılacak Okmeydanı'ndaki yeni
merkeze taşınması,
- o Galata ve çevresinin düzenlenerek antikacılar çarşısı ya-
pılmasını öneren proje,
- o İstiklal caddesinin yeniden düzenlenerek işlevlek dönüşme-
nin sağlanması için M.S.Ü. bünyesinde yapılan projelendir-
me gibi proje ve uygulamalar düşünülmüş, bu projelerin bir
kısım gerçekleştirilmiştir.

Bazı proje ve uygulamalar eleştirilere uğramıştır. Bunlar-
dan en önemlisi Tarlabası yolunun açılması olayıdır.

Beyoğlu bünyesinde yapılan ve kısmi olarak gerçekleştirilen
proje çalışmaları, Eski kentsel mekanın belirli yerlerindeki
bölgeleri kapsamıştır. Bu çözümler Beyoğlu için geçerli bir
çözüm değildir. İvedi bir çözüm de olamaz.

Beyoğlu'nun çevresi ve İstanbul bütünüyle değerlendirmek ge-
reker. Tarihsel süreç içinde merkezi iş alanları yoğunlaşmış
ve işlevsel ve kültürel alanların etkin olduğu Beyoğlu'nda
artık bunların etkisi kalmamış gibidir.

Beyoğlu'nun yaşamındaki denge ler değişmiştir. Bu dengeler
bir meydanın düzenlenmesi, bir yolun yayalaştırılması veya
yeni bir yolun açılması ile çözümlenemez. Çözümleyeceğiz
diyen kişiler yanılmış olur. Beyoğlu bir bütündür. Bu bütü-
nün içinde mekanizmanın işler hale getirilmesi içinde çözüm-
lerin bütüncül olarak yapılması ve uygulamaya sokulması la-
zımdır. Eski Beyoğlu'nun işlevleri geri gelmeyeceği gibi,
eskinin tekrar yaşanması sadece nostaljiden ibarettir. Nos-
telji ise bir takım hayallerin tekkar dönmesini sağlamak
olmamalıdır. Artık Beyoğlu'nda yaşayanların sosyo-ekonomik
yapısı 19. yüzyıldaki sosyo-ekonomik yapıyla bir ilgisi
yoktur. Bu sosya-ekonomik yapının iyileştirilmesi, mekansal
değerlerin analiz aşamasından sonra projelendirme Beyoğlu
için kaçınılmaz çözümlerin başında gelmektedir.

4.6.3 Tarlabası'nın Mekansal Yapısı

Tarlabası ve Dolapdere 19.yüzyıl öncesi konut bölgesinin dışında kalan kırsal alanlardır. Bu alanlar 19.yüzyıl içinde gelişimi yoğunlaşarak yerleşim alanları olmuşlardır.

19.yüzyıl İstanbul tarihini de birçok köşesinde barındıran ilginç ve o nisbette de sorunlarla dolu bir semttir.

Bugünün Tarlabası şehrin bir çöküntü alanı haline gelmiştir. Semt sefalet içinde bir yaşam sürmektedir. Semt 1960'ların başında nüfus değiştirmiştir. "Yangın Tulumbası Sokak" gibi isimlerden kentin itfaiye tarihini ve altyapısal modernleşme döneminin izlerini binaların üstündeki mimar adlarından kentin geçmişteki etnik renkliliğini, örneklerle algılabılır.

Dolaplere Karakurum sokak'ta Meryem Ana Süryani Kadim Klisesi var. Kentde eskiye oranla nüfusu artan Ortadoks Süryani'ler burada oturan bir metropol'den tarafından yönetilmektedir. Kentin bu kesiminde altyapısal hizmetler, gecikondü mahallerinden daha fazla ihmal edilmiştir.

Beyoğlu'na doğru Kayloncukolluk Caddesinde bu semte hakim Aya Konstantin Kilisesi görülür. 1897'de eski bir kilisenin yerine yapılan bina; Taksim'da Aya Tridia gibi 19.yüzyılın neoklasik ve neobyzantin karışımı üslupda inşa edilmiştir. Kalyoncukolluk caddesi, yirminci yüzyıl başlarında İstanbul'da moda olan "artnouveau" tarzı binaların yaygın olduğu bir yerdir. Yıkımı olan bölgede yer alan; Tarlabası ve İstiklâl caddesi arasında kalan bölgede, Mis sokak ve Kurabiye sokak köşesindeki Ferah apartmanı ve Kont Motel bu mimarinin örneklerindendir.

4.6.3. TARLABAŞI BULVARININ BOYUTLARI VE BEYOĞLU'NA ETKİLERİ

Tarlabaşı yolunun genişletilerek bulvar haline dönüştürülmesi; Üniversite çevreleri, kamuoyunda, meslek odalarında, geniş bir halk kitlesi çevresinde tartışmalara sahne olmuştur.

Tarihe damgasının vuran bu bölge batılılaşıma ile yapılaşması artmıştır. Bu yapılaşma ile konut, ticari, kültürel fonksiyonları bünyesinde toplamıştır. Beyoğlu'nun gelişimi içinde gelişimin odaklandığı, İstiklal caddesi, Sıraselviler ve Tarlabaşı caddeleri elit bir grubun yaşamının sahnelendiği bir prestij bölgesi olarak var olmuştur. Bu oluşum tarihsel süreç içinde dengeler değiştirdi. Neydi bu dengeler? Sosyo-ekonomik yapının, fiziksel mekanın oluşmasında azınlık ve yabancı toplumun Beyoğlu'nda yoğunlaşmasıdır. Süreç içinde yitirilen dengeler, işlevsel dönüşümler, kentleşme ile yeni bir sosyal grup ve bu grubun dengeleri bozmasıydı. Mimarlık dergilerinde, Üniversite araştırmalarında yazılıp çizilenler, koruma sorunları dış ülkelerden örneklerden ibaretti. Beyoğlu'nun sosyal yapısının bütüncül bir araştırma ve projelendirme yapılamadı.

Tarlabaşı caddesi süreç içinde pasajları, dükkanları, mağazaları, otelleri ve apartmanları ile, o dönemdeki sosyal yapının ürünüydü. Sosyal yapının burayı terketmesi ile; yeni ticari işlevlere büründü. Bu işlevler gece kulüpleri, üçüncü sınıf oteller, Gayri resmi ilişkiler ve kentleşme ile gelen sosyal yapı ve Anadolu tüccarlarına hitap eden bir eğlence anlayışıydı.

Beyoğlu'nun ara sokakları süreç içinde karanlığa gömülüyordu. Özellikle 1950-1980 arası işlevsel dönüşme arttı; artık eski Beyoğlu'ndaki işlevlek yaşam biçimi, eski atmosferi nostalji-den ibaretti. 1982-1989 arası Beyoğlu'nun bu işlevlerden arındırılarak çağdaş bir ortam yaratılması için çeşitli projeler uygulamaya geçildi. Tarlabaşı bunların en önemlilerindendi. Fuhuş yerlerinin, gece kulüplerinin, otellerin temizlenerek Şişhane ve Taksim meydanı arasında ; 3 şeritten 6 şeritli bir

bulvar açıldı. Bulvara bitişik cephelelerde ise; yükseklik 24.50 tutularak uygulamaya konuldu. Bu uygulama ile yeni yapılanma artacak, yeni ticari ve hizmet işlevleri bu yol etrafına gelecekti. Tarihi yarımadaadaki ulaşım işlevinin tıkanıklığı, otel zincirleri ve yeni yaratılacak iş merkezlerine hizmet edebilmesi için yolun açılmasında diğer etkenleri oluşturmaktadır.

Beyoğlu, Tarlabası yolu üzerindeki yıkımlar kamuoyunda Beyoğlu üzerinde birçok tartışmaların çıkmasını başlatmıştır. Bu tartışmalara Üniversite çevreleri, meslek grupları, meslek odaları, yazarlar, sanatçılar, bilimsel ve bilimsel olmayan dergiler, Beyoğlu'ndaki değişimler için görüşlerini aktarmışlardır. Eleştiriler kısmen olumlu, bir bölümü ise olumsuz yönde gerçekleşmiştir.

Eleştirilen konuların genel çerçevesi şunlardır:

- o Belirli bir mimari akımı ürünü olan tarihsel binaların yıkılması,
- o Yapı kapitalinin gözönüne alınmaması,
- o Çözümün kısa vadede oluşu,
- o Tarihsel dokuyu bozması, yolun; Beyoğlu'nu ikiye ayırarak bıçak gibi parçalaması,
- o Gayriresmi işlevler ile yoğunlaşan alanların yıkım ile düzeltilemeyeceği,
- o Beyoğlu'nda geçen yaşamın birçok ünlü kişiye ait anı - rında; binalarla birlikte yıkılması,
- o Ulaşım için değişik alternatiflerin gözardı edilmesi (metro, değişik bir yol güzergahı)
- o 1954 Nazım planında yer alan Tarlabası yolunun açılması ve imar planının günün şartlarına göre yapılmış olması; bu planın bugün için geçerliliğini kaybettiği vurgulanmıştır.
- o Açılacak yol ile yeni spekülasyon alanlarının yaratılması,
- o Beyoğlu bütünü içinde bütüncül bir korumacı, uygulama anlayışına gidilmemesi,
- o Mimari birikimlerin göz ardı edilmesi,

o Bulvara bitişik cephelerde ki binaların yıkılarak yerine yeni binaların yapılması ile; milli ekonominin zarara uğması.

Bu eleştirilere karşı Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın Tarlabası yolunun açılması ve binaların yıkımı için şehircilik dergisine şunları söylemektedir.

"Tarlabası müdahalesi mutlak yapılması gereken bir olaydır. Bu bölgenin ekonomik ve sosyal olarak yeniden kazandırılması mümkün değildi. Tarlabası'nda bulvar yapmamızın dört amacı var": (43).

- 1) Trafik sorununa çözüm getirmek,
- 2) İstiklal caddesindeki trafiği buraya aktarmak,
- 3) İstiklal caddesine daha kolay ulaşabilmesini sağlamak,
- 4) Bu bölgeye sığınmış, birtakım gayri kanuni, gayri sıhhi olayların buradan temizlenmesi,

Biz İstiklal caddesini yaya yolu yapmak istiyoruz. Burası bir ticaret ve kültür caddesi olsun. Bu amaçla buradan trafiği kaldıracağız. Peki buradaki trafiği nereye verebiliriz? ve insanlar böylesi biryere nasıl gelebilirler? Bazı çevreler trafiğin Dolapdere'den geçebileceğini söylüyorlar. Dolapdere İstiklal caddesine uzak bu mümkün değil. Tarlabası bölgesinde ev sayısı 3200 biz bulvar için sadece 100 tane ev yıkıyoruz. 100 evin yıkılmasıyla tarih kaybolmuyor demektir. Bununla beraber yolun açılması evlerin değerini artıracak; ev sahipleri kendi onarım ve restorasyonlarını gerçekleştirebilecektir.

Ayrıca Beyoğlu'ndaki olayları Rumların gücüne, daha sonraki kanunsuz ve ahlak dışı olaylara bağlamaktadır. Beyoğlunu tekrar canlandırmak kültür ve sanat merkezi haline getireceklerini belirtmektedir.

Erkekçe adlı dergi Beyoğlu'ndaki yıkımlar için şunları söylemektedir:

"Beyoğlu yıkılmalıdır... Çünkü bugün Beyoğlu artık bu ülkede çirkefin, suçun, pisliğin ve ahlaksızlığın kaynağıdır. Çünkü bugün Beyoğlu geceleri namuslu kadınların yanlarında erkekleri ile geçemeyeceği bir iğrençliğe bürünmüştür. İstiklal caddesine atacağınız bir tek adımla durup dururken hayatınızı kaybetmeniz mümkün. Sarışın buradadır, sapık buradadır, katın satan, esrar, eroin satan buradadır, diyerek Beyoğlu'nun sosyal boyutunun dengesizliği üzerinde durmuştur. Bu yaraların oluşmasına neden olduğu, kentsel dokunun bununla ne derece olduğu belirtilmemiştir.

Beyoğlu'ndaki yıkımlar için iki karşıt grubun görüşleri bulunmaktadır. Bazıları yıkılsın; artık buranın eski havası ve işlevleri kalmadı. Bu binaların yabancı mimarlar tarafından yapılan tekkik yapılar olduğunu söylemektedirler.

Beyoğlu üzerine araştırma yapan Özdemir Kaptan Beyoğlu üzerine;

"Sağı solu yıkmakla başlarsak, Beyoğlu eski havasına kavuşamaz. Tam tersi hâlâ, Beyoğlu'nu Beyoğlu yapan, eskiden ne varsa bunlarda silinip, yitip gider demektedir. Tarlabası üzerine İstanbul Mimarlar Odası'nın düzenlediği panele katılan meslek uzmanları, mimarlar, şehirciler, yazarlar tarafından tartışılmıştır.

İ.T.Ü.'si ulaşım ana bilimi, Prof.Dr. Ahmet Keskin şunları söylemiştir.

"Tarihi kentlerin fiziki biçimleri yapı kapitalleri, kapasiteleri insan yoğunlukları mutlaka ve mutlaka fiziki planlamanın girdisi olduğunu söylemektedir.

Bulvar ile başlatılan operasyonun diğer kesimlere sıçraması spekülâtif amaçlara alet olarak; Beyoğlu gibi tarihsel merkezi yok edeceğinden endişe edilmektedir.

Besim Çeçener ise;

Beyoğlu'nda çözüme gidilmelidir. Fakat bu yıkımla olmalıdır. Yapı ve altyapı kapitali gözardı edilmemelidir. Diyerek Almanya'daki Kreuzberg örneğine değinerek; yeniden yapma yerine rehabilitasyon ile gerçekleştirilen sağlıklılaştırma olayında % 60 daha ucuza geldiğini belirtmektedir.

5. SONUÇ

5.1. BEYOĞLU'NUN TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE SOSYO-EKONOMİK VE FİZİKSEL DÖNÜŞÜMÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Galata ve Beyoğlu tarihsel süreç içinde kıyı yerleşmesi ve uzantısı olarak liman hizmetleri ile birlikte gelişip büyümüştür. Koloni bölgesi olarak kurulan Galata, serbest bölge olmuş, Doğu ve Akdeniz ticari limanlarının en önemlisi duruma gelmiştir. Bizans'ın etkisinden kurtularak özerk bölge olarak konumunu aldıktan sonra, Cenevizlilerin etkisinde giderek büyüyen koloninin merkezi Galata, kozmopolitten bir liman kenti özelliğine bürünmüştür.

İstanbul hem Bizans hem de Osmanlı başkenti olduğu zamanlarda, Doğu Akdeniz Uluslararası ticaretinin en önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Asya pazarı ile Avrupa pazarı arasında başlıca antredepoya sayılmıştır. Venedikli ve Cenevizlilerin aynı zamanda Pizalıların, Amalfililerin, Provanslıların ticaretteki rolleri bunda etki olmuştur.

Karadeniz'in batılılara açılması, Doğu Akdeniz limanlarına bu kavimlerin ticarethane kurmaları ile gerçekleşmiştir. Boğaz'dan Karadeniz kıyılarına serbestçe ulaşılması İstanbul'da, özellikle Galata'da büyük yabancı kolonilerin kurulmasını ve gelişmesini kolaylaştırmıştır (44).

Bu dönemde Galata, Cenevizlilerin otoriteyi ve ticareti ellerinde bulundurdıkları, bağımsız bir kentdir.

Halicin güney kıyılarında ise, onların Venedikli, Amalfilli, Floransalı, Pizalı rakipleri ayrıcalıklı yerleşim alanların-

dan faydalanmaktaydı. Cenevizliler 14.yüzyıl başında İmparatorluğa karşı surları genişleterek yerleşim bölgelerini düzenlemişlerdir. Koloni düzgün planlı bir yerleşmeydi. Kapladığı alan 12 hektar kadardı. Yaklaşık dörtgen şeklin uzun kenarları araziye koruyacak şekilde kıvrılmıştı. Yollar arazi topografyasına uyum sağlıyordu. Diğer yönde de daha eğimli olarak birbirine bağlanıyordu. Sokaklar satrançvari düzenlenmişti ve düzgündü.

Koloni, Bizans'ın siyasi alanda gerilemesine koşut olarak sınırlarını ve surlarını, Azapkapı-Şişhane-Kule-Bitpazarı-Tophane çevresine kadar genişletti. Tarih boyunca, ticaretin gelişmesine koşut olarak, deniz ve liman hizmetlerinden faydalanılması, Beyoğlu ve Galata'nın gelişmesinde en önemli etkeni oluşturmuştur.

Bu özellik, Galata'nın Karadeniz ve Çanakkale boğazları arasındaki en uygun yer olmasından kaynaklanmaktadır. Haliç içinde suyun derin oluşu, doğal bir liman oluşturması, liman hizmetlerinin bu bölgede yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Fatih'in İstanbul'u fethiyle, ticaret koşulları değişmiş; buna bağlı olarak yerleşim alanları ve sosyal yapı dönüşüm sürecine girmiştir. İstanbul'un fethinde, İstanbul'da adeta iki ayrı hükümdarlık vardır. Bizans düştükten sonra Cenevizliler bir takım ayrıcalıklar olarak Galata'yı Fatih'e teslim etmişlerdir. Galata Bizans kenti değil, İtalyan'cının Ceneviz lehçesi konuşulan Ceneviz kenti görünümündedir. Bu sırada Galata'da 9 latin kilisesi bulunmaktadır. Fatih'in İstanbul'u fethiyle bir kısım Cenevizli İstanbul'u terk etmiş, Bizans'lı Rumların birçoğu da imparatorluğunun çeşitli vilayetlerine sürülmüştür.

Haliç'in güney kıyılarında yerleşmiş bulunan Venedikli, Cenevizli, Pizalı ve Amalfililer ise burayı terk ederek Galata'ya yerleşmişlerdir. Bu arada, Ege adalarından ve Balkanlardan gelen Rumlar, Anadolu'dan getirilen Türkler, Safet Yahudileri, Tokat, Sivas, Kayseri, Bursa ve Amasra Ermenileri

ve İspanya müslümanlarından bir grup da İstanbul'da iskân edilmiş, bu toplulukların bir bölümü Galata'ya yerleştirilmiştir. Daha sonra, Türklerin Karadeniz kıyısını ellerine geçirmeleri, Cenevizli ve Venediklilerin bu ticaretten uzaklaşarak yerlerini Osmanlı uyruğu Türk ve Rum tüccarlara bırakmalarına neden olmuştur. (45).

Hollanda'lıların kullandıkları Ümit Burnu'ndan geçen yeni ticaret yolları Akdeniz'de ticaret koşullarının değişmesine yol açmıştır. 16.yüzyıl içinde ticaretin içine Fransızlar İngilizler ve Hollandalılar girer. Yahudi, Ermeni ve Rum a-zınlıklar düzen içindeki kesinlik kazanmış durumlarından yararlanıp ticaretin içinde Osmanlı uyruğu olarak önemli bir konuma ve paya sahiptirler.

Ancak Rum kadınlarla evlenmiş olan Venedik'li tüccarlar, bu nedenle kente daha çok bağlanmışlar ve Rumların Osmanlı tebaası olması dolayısıyla ticaret aktivitesi içinde kolaylıklar elde etmişlerdir. Bunların çocuklarına ise ileride Lövanten veya perot denmiştir. Bu aileler İstanbul'daki tüccar hanedanlarını oluşturmuştur. Boneriler, Rosa lar, Andrsa lar, lorenziler gibi kuşaktan kuşağa devam eden adlar böyle oluşmuştur.

Fatih'in İstanbul'u fethi ile kent içinde, Bizanslılardan kalma yerleşme ayrıcalıkları bulunan Venedikliler Haliç'in güney kıyısındaki yerlerini terk ederek, Galata'ya yerleşmişlerdir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde kapitülasyonların verilmesi, Osmanlı imparatorluğu içinde yabancıların statülerine ilişkin yeni bir zihniyetin başlangıcı olmuştur. Fransızların öncelikli olarak aldıkları kapitülasyonlar ile Fransız toptancı ve perakendeci tüccarları Galata ve Pera'ya yerleşmişlerdir. Evleri ve işyerleri de buradadır. Fransızlar kendilerine yakın konumda hissettikleri Rumlarla yaşamaktadır. Batılı güçlerin mali dengeleri için Osmanlı imparatoru-

luğu'yla ticaret yapmaları, Türkiye'de işlenmiş madde üretiminin ilerlemeyip tersine gerilemesi ve her türlü koruyucu gümrük engelleriyle birlikte yok olması koşuluyla gerekliydi.

Liman hizmetleri Haliç'in içinde yoğunlaşmıştır. Eminönü iskelesi Osmanlı İmparatorluğunun ve kentin iaşesine yönelik en önemli iskeledir. Ayrıca Haliç'in güneyinde, Unkapanı, Ayazma kapı, Odun kapı, Zindan kapı, Meydan ve Bahçekapı iskeleleri bulunmaktadır.

Azapkapı ve Tophane arasındaki iskeleler Frenklerin iskelesidir. Yabancı tacirlerin dükkan ve depoları (özellikle Tophane ve Salı pazarı) arasında bulunmaktadır. Gümrük resmi ikamet harcı gibi işlemleri yapan kişilerin büroları iskelelere paralel sokaklar üzerinde bulunmaktadır. Gelen gemilere hizmet için çeşitli yiyecek ve içecek maddelerinin satıldığı dükkanlar Galata ve Tophane arasında yer almaktadır. Gemilerin bakım onarımı için gerekli malzemeleri satan ve üreten dükkanlar iskelelerle yakın ilişki içinde konumlanmıştır. Gemicilerin mola, eğlenme ve dinlenmeleri için özellikle Rumlar ve Yahudiler tarafından işletilen taverna ve meyhaneleri ile Galata kozmopolitten bir kıyı yerleşmesi görünümündedir.

Gemi bakım, onarım ve malzemelerini içeren, marangoz, kalfatçı, halat ve yelken satıcısı ve imalatçıları, Kasımpaşa, Galata ve Tophane arasında kıyıya paralel olarak konumlanmıştır. Kasımpaşa'daki büyük tersanenin olması, küçük çaplı gemi yan sanayisinin burada yoğunlaşmasını sağlamıştır.

Liman hizmetlerine bağımlı olarak kentin kırsal nitelikli alanlarından ve Boğaz köylerinden gelen sebze ve meyveler, Galata'da imal edilen ürünler Salı pazarı ve Perşembe pazarında işlem görmektedir.

Galata iyice sınırlanmıştır. Eski surlar Galata'yı çevrelemektedir. Bu surların 10 kapısı vardır. Yanında derin hendekleri yer almaktadır. Evler sıkışık yollar dardır.

Hristiyanların sahip oldukları sekiz kiliseden dört tanesi kalmıştır. "Galata Kulesi" evler dükkanlar, dinsel yapılar, çarşılar sokakları ile Frenk kenti görünümündedir. Seyyahlara göre kentin iki faaliyet unsuru eğlence ve ticarettir.

Burada hem elçilikler hem de Peradaki tüccarların ticarethane ve dükkanları bulunmaktadır. Burası Konstantinapol'un uluslararası ticaret merkezidir. Buradaki ticaret Osmanlı İmparatorluğunun kentin iagesine yönelik eski İstanbul ticaretinden çok değişiktir. Galata ticaretinin kendi gelenekleri, kendi adetleri bulunmaktadır.

Haliç'in her iki yakasında ticaret yapmağa alışık, Yahudi aracıları bulunur. Bu süreç içinde Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ticaret hayatının vazgeçilmez unsurlarıdır. Rumlar Fransızlarla birlikte çalışmakta aynı mekanda oturmaktadırlar. Ermeniler İngiliz ve Doğu Asya ülkeleri ile çalışmakta, azalan Venedik ticaretini Yahudiler aracılık yaparak yönlendirmektedir.

17. yüzyıl içinde gemilere hizmet ve mal sunan birimler (mezbaha, balıkhane, pastırma ve zeytinyağı üreticileri, peksimetçiler..., Kasımpaşa ve Tophane arasındaki kıyadır.

Gemi yan sanayine bağlı olarak, Karaköy ve Azapkapı arasında Türkler, ticaret işlerine bağlı olarak üst kesimlerde Yahudi ve Frenkler, Tünel yakınlarında Ermeniler yerleşmişlerdir. Tophane ile Mumhane arasındaki sahil kesiminde, liman hizmetlerine bağımlı olarak Yahudi ve Ermenilerin yerleşimleri bulunmaktadır.

Mumhane'nin üst kesimlerinde Rum iskanı yoğunudur. Bu kesimde eğlence işlevine yönelik Yahudi ve Rumların işlettiği tavernalar, meyhane ve konaklama yerleri bulunmaktadır. Rumların denizciliğe karşı olan eğilimleri denizle ilişkili mesleklerde uzmanlaşmalarını ve söz sahibi olmalarını sağlamıştır. Kaptan, tayfa, marangoz, tekne yapımcısı, kalafatçı

olarak çalışmaktadırlar. Denizle ilişkili olarak eğlence işlevini de sürdürürler. Bu sebeple yerleşim alanları Mumhane'nin üst kesimleri ve Tophane'de yoğunlaşmıştır. Evleri denize görecek biçimde konumlanmıştır.

Cenevizlilerin Galata'yı terk etmeleri, Ceneviz ve Venedik ticaretinin imtiyazlarının azalması ile Ceneviz Venediklilerin Osmanlı imparatorluğu içindeki aracılık görevini Yahudiler üstlenecektir. Yahudiler Ceneviz ve Venediklilerin dış ilişkiler ve ticarette danışmanlıklarını, Osmanlı imparatorluğu içinde ilişkilerinin yürütülmesini sağlamışlardır.

Yahudiler Ceneviz ve Venediklilerden boşalan alanlara özellikle Kule dibine yerleşmeye başlamışlardır. Gümrük memurlarının Yahudi ve Rumlardan oluşması yabancı tüccarlar ile ilişkileri kolaylaştırmıştır. Yahudiler liman işlerine bağlı olarak komisyoncu, mal gözcüsü, değer biçicisi, muhasebeci vs. olmaktadır. Bu işlevlerin yoğunlaştığı Mumhane ve Kuledibi çevresinde yerleşim ve ticari merkezleri olarak bulunmaktadır. Yahudiler, haham yönetiminde kendi mezbahaları, kasapları yiyecek üreten imalathaneleri ile, fiziksel mekanda diğer azınlık gruplarından farklı olarak kendilerine özgü mahalleler oluşturmuşlardır.

Karaköy ile Azapkapı arasında liman hizmetlerine paralel imalatçı ve zenaatkâr esnafın dağılımına bakıldığında, gemi hizmetlerine yönelik demirciler, kalafatçılar, marangozlar, okçular, yelkenciler, yelken direkçileri ve poma imalatçıları bulunmaktadır. Bu kıyı kesiminde, Türk ve Yahudiler bulunmaktadır. Tophane Karaköy arasında ise Tabakçılar, Kandilciler, Marangozlar bulunmaktadır. Bu kıyı kesiminde Yahudiler ve Ermenilerin işletme ve yerleşimleri yoğundur. Kıyının üst kesimlerinde ise Rum'ların yerleşmeleri bulunmaktadır.

17.yüzyıl sonunda kentsel alandaki yerleşim kısıtlamaları ile yabancıların Galataya yerleşmelerini zorunlu kılmıştır.Devletin kontrolü

ve kısıtlamaları sosyo-ekonomik ve fiziksel mekanda sürmektedir. Yapılan yapılar, yerleşme alanları, ticaret yerleri, insanlar, devletin kontrolü altındadır. Azınlıkların ya bir mahalle kilisesinin etrafında ya da mesleklerinin paralelinde gruplaşmış olarak yaşadıkları farkedilmektedir. Bu gruplaşmalar azınlıkları müslüman kitlesi karşısında "dirsek teması" içinde tutmaya yönelmektedir. Azınlıklar zaten dinsel önderlerinin doğrudan otoritesine bağlanmışlardır. Rum ve Ermeni patrikleri, hahambaşı kendi cemaatlerinden Osmanlı yönetimine karşı sorumlu olmaktadır.

17. yüzyıl içinde artan nüfusun yanısıra Frenklerin ticari ve sosyal hayata girişi ile Galata büyümeye başlamıştır. Başlarda liman hizmetlerine paralel ulaşım kolaylığı ile ticari ve ekonomik faaliyetler Karaköy ve Galata'da konumlanmıştır. Hizmetlerin burada oluşu, Pera'nın gelişimini kısıtlamada önemli bir etken olmuştur.

Tünel, Kasımpaşa, Tarlabası, Taksim'de Azınlıklara ve Türklerle ait mezarlıklar bulunmaktadır. Pera'da sadece Frenklere ve Rumlara ait evler bulunmaktadır. Galata'da bulunan elçilikler yangınlar sebebiyle 16.yüzyıl sonunda Tünel'e yerleşmeye başlamışlardır. Hollanda elçiliğinden sonra Fransisken Tarikatı'nın kilisesi, yakınında Terre-Sainte kilisesi inşa edilmiştir. Biraz ileride Venedik elçisinin ikametgahı ve Fransız elçiliğinin görkemli sarayı bulunmaktadır. Sonraları ise İsveç, Lehistan, Prusya, devletleri elçilik sarayları ve kiliselerini inşa etmişlerdir. Elçiliklerin buraya yerleşmesi ile, bu milletlerden olanların elçiliklerin çevresine yerleşmesini sağlamıştır (Harita 12).

17. yüzyıl içinde Beyoğlu bugünkü Tünel-Galatasaray ve bunun yan sokaklarından oluşmaktadır. Cadde dar ve kaldırımsızdır. Beyoğlu'nda yalnız, Dört Yol, Tomtom, Polonya, Asma limescit ve Galatasaray semtleri bulunuyordu. Bunların ilk üçü Hristiyan, son ikisi de müslüman semtiydi. 17.yüzyıl İstanbul'u bahçeler, tepeler, renk renk evler, köşkler,

kubbeler, camiler ve minarelerle tanımlanır. İnşaat sistemi ilkel ve Anadolu inşaat sistemidir.

18. yüzyıl, sivil inşaatların yapımının yoğunlaştığı bir dönemdir. Avrupa mimari ve dekoratif etkileri bu yüzyılda ülkeye girmiştir. Bu yüzyılda Beyoğlu Balıkpazarına doğru genişlemeye başlamıştır. Fındıklı sahilindeki büyük yalılar Ayazpaşa'ya doğru tırmanmaya başlamıştır.

Yine bu yüzyılda Avrupa'daki örnekleri gibi büyük Askeri kışlalar önem kazanmıştır. Taksim'de Halil Paşa tarafından Toplu Kışlası yaptırılmıştır. Galata'nın Boğaz tarafı Topthane ve Topçu Kışlası ile ölçü değiştirmeye başlamıştır. Bu değişim Fındıklı'dan Sıraselviler'e, Cihangir'e ve onun arkasındaki yabancı sefaretlerin ve kiliselerinin bulunduğu büyük bahçeli yapılara kadar uzanmaktadır (46).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ıslahat hareketlerinin evrimi, her aşamasında, bu ülkedeki ekonomik sömürgeleşmenin evrimini yakından izler. 1839 Tanzimat Fermanı nasıl 1838 Ticaret Antlaşması'nın arkasından gelmişse, 1856 yılında kabul edilecek olan Islahat Fermanı 1854 yılındaki ilk borçlanmanın ve 1878 Berlin Antlaşması'nda kayda geçen reform vaatleri de 1875 yılındaki iflâsın ardından gelecektir. Çünkü ekonomik bağımlılığa doğru atılan her adım, batılı güçlerin reform paravanası altında kendini açığa vuran vesayetinin ağırlığını gitgide daha çok duyuracaktır (47).

Bu hareketler ile batılı güçlerin, ıslahat hareketlerinin kendi uyruklarıyla Rum ve Ermeni simsarlarına daha geniş bir hareket özgürlüğü getirmiştir. 1868 tarihinde imzalanan protokol ile yabancılara taşınmaz mal ve mülkiyet hakkını veren yasanın anlaşmalarla saklı bağışıklıklara hiç bir zarar getirmeyeceğini belirtmektedir. Protokol ayrıca Türkiye'de oturan yabancılar için ek güvenceler sağlamaktadır. Sonunda ıslahat fermanı bankaların kurulacağını ve yabancı yatırımların özendirileceğini vaat eder. Bu hüküm ile Osmanlı İmparatorluğu iflasın ve çöküşün içine girecektir.

İslahat hareketleri, ticari anlaşmalar, çeşitli protokoller ile azınlık ve yabancı toplumun fertlerinin, İstanbul'daki hareketliliğini artırmıştır. Beyoğlu ise bu işlerin organize edildiği Galata ve Haliç kıyılarındaki yabancıların tekelindeki sanayi ile yoğunlaştığı, Galata kesiminde buna paralel ticari eylemlerin azınlıklar ve yabancı toplum tarafından yapıldığı bir bölge; Bankalar Caddesi ise Fransız, İngiliz, Alman Devletleri'nin ve azınlıkların şirketler ve bankalar kurarak devlet ekonomisinin yönlendirdiği bir mekan durumuna gelmiştir. Pera ise oluşan bu toplumun fiziksel mekandaki sosyo-ekonomik ve mekansal faaliyetlerin yaşandığı bir alan konumuna gelmiştir. Bu oluşumların neticesinde Pera'nın fiziksel gelişimi yoğunlaşmıştır.

II. Mahmut'un son zamanlarında İstanbul için ilk imar planı Moltke tarafından yapılmıştır. Tanzimatla birlikte şehirlerin düzenlenebileceği fikri uygulama alanına girmiştir. Daha sonra yollar için bazı ölçüler kabul edilmiştir. II. Mahmut zamanında 1838'de açılan ilk yaya köprüsü ile Unkapanı ve Azapkapı arasında gösterilmiştir. Tünel'i Galatasaray'a ve Taksim'e bağlayan yolun Tarlabası'na inen tarafında yeni mahalleler oluşmuştur. 1851 yılında Karaköy Köprüsü inşa edilmiştir. Beyoğlu tarafında Gümüşsuyu Askeri Hastanesi, Taşkılla ve ilk Mekteb-i Harbiye görülmektedir. Pançaltı ve Nişantaşı henüz teşekkül etmemiştir. Daha sonraları Beyoğlu tarafından Gümüşsuyu'nun altında Gazhane tesisleri yerleşmiştir. Talimhane boş olmakla beraber alt kısımlarında Tatavla ve Aya Dimitri Rum mahalleleri bulunmaktadır. Dolmabahçe ve Maçka sırtları henüz dolmamıştır. 1845'de yapılan Karaköy Köprüsü iki ayrı karakterli ticaret bölgesini birleştirmiştir. Bu köprü, yapıldığı andan itibaren esas sirkülasyon arteri olmuştur. Köprü'nün açılması, ticari ilişkileri artırmış, Tünel'in hizmete açılması, Beyoğlu'ndaki perakende ticaret ve insan aktivitesini artırmıştır. 1853 de padişah Avrupalı saraylara özenerek, Dolmabahçe Sarayı'nı inşa ettirmiştir.

Osmanlı idari teşekkülü Dolmabahçe ve çevresine kayması, Tophane'den Dolmabahçe'ye giden aks üzerinde kıyıya paralel Osmanlı köşkleri, konakları ve mahallelerinin oluşmasını etkilemiştir.

Batılılaşıma süreci içinde yoğunluklarını arttıran yabancı ve azınlıkların etkileriyle kent görünümü dönüşüm içine girmiştir. Rıhtımlar, köprüler, yolların genişletilmesi, yol akslarının birleştirilmesi, antredepoların yapımı, liman ve demiryolu tesislerinin oluşturulması, endüstriyel tesislerin Haliç kıyısında yoğunlaştırmıştır. Haliç'in sanayi ile yoğunlaşmasının temelinde Fatih Sultan Mehmet'in Kasımpaşa'ya yaptırdığı tersane, tohum projeyi oluşturmaktadır. 19.yüzyıl içinde Osmanlı İmparatorluğu, yabancıların etkisiyle evrensel bir değişme sürecine girmiştir (43).

1857 yılında Beyoğlu'ndaki kentin batılılaştıran Galata ve Beyoğlu semtlerinde etkinliğini gösterecek "Altıncı Daire-i Belediye" altında örnek bir belediye kuruldu. Bu kurulan Belediye teşkilatı kentin diğer kesimlerinde de uygulanmak istendiyse de başarılı olamadı. Altıncı Daire'nin kuruluş biçimi ve adı dahi Paris kentine duyulan özleme dayanmıştır (49).

19. yüzyıl içinde yangınlar sebebiyle kentin büyük bir bölümünün tahrip olması ile kent yeniden Avrupa şehircilik modelleri ve mimarisine göre oluşmaya başlamıştır. Bu dönem içinde; şehir ve yolları ve meydanların teşekkülü ve genişletilmesi sağlanmış, kadastral çalışmalara başlanılmış, havagazı ve kanalizasyon işlemleri yapılmış, tünel meydana değiştirilmiş eski havuz ve küçük dakkanlar kaldırılmış İstiklal Caddesi, Tünel, Taksim arası istikametlere uygun olarak genişletilmiş bazı binaların çıkıntıları yıkılmıştır. Kasımpaşa ile Tepebaşı arasındaki boş alanlar apartmanlaşmaya başlamış, Tarlabasına doğru yeni mahalleler oluşturulmuş Taksim tarafındaki ve Beyoğlu bütünü içindeki tüm mezarlıklar kaldırılarak Feriköy mezarlığına aktarıl-

miştir. Bu yayılmanın sonucunda ilk elektrikli tramvay 1913'de Şişli'ye dek uzanmıştır.

1863'de Osmanlı Bankası kurulmuştur. Bankanın İngiliz ve Fransız genel müdürleri vardır. Yönetimi ve denetimi yabancıların elindedir. Osmanlı Bankası'nın varlığıyla yarışamayan Galata sarrafları birleşerek hisse senetleri çıkarmışlardır. 50 milyon Frank borç vermişlerdir. Galata ve Beyoğlu batının büyük metropollerine bağlı şirketler ve banka kollarının yerleşme merkezleri olmaya devam etmektedir. Galata ve civarı yabancı finansman kuruluşlarının servet ve bankerlerinin toplandığı yerdir. 1915'e gelindiğinde burada 11 adet Türk, 13 yabancı bankanın kayıtlı olduğu 5 ticaret odası bulunmaktadır.

"General Credit and Finance Societe Generale de France"

"Credit General Ottoman Deutsche Oriente Bank gibi şirketler devlete borç vermek için gerekli sermaye sağlayan kuruluşlardır. Parekende ticaret ile birlikte ithalat ihracat sigorta ve bankacılıkla uğraşan şirketlerin % 90'a varan kesimi Karaköy ve Galata bölgesine yerleşmiştir. Bankalar ve İstiklal Caddesi'ndeki binalar yabancı mimarlar tarafından bu dönem içinde yükselmiştir (50).

Abdülaziz devrinde Beyoğlu'nun gelişmesi sonunda, 1871-1874 yılları arasında Tünel açılmıştır. Yüksek Kaldırım'dan günde 40.000 kişinin çıktığı hesaplanarak Tünel'in inşaatının çok kârlı olacağı düşünülmüştür. Tünel'in açılması ile Tünel-Taksim arasında atlı tranvay hizmete açılarak, insan aktivitesi İstiklal Caddesi üzerinde yoğunlaştırılmıştır.

Sosyal ilişkiler ve gereksinmelere yönelik olarak yeni bina türleri ve işlevler gelişir. Bu dönem içinde pasajlar günlük hayatın vazgeçilmez unsurudur. Rant açısından en üst noktayı oluşturan İstiklal caddesi çevresinde perakende ticaretin pasajlar dizilerinde geliştiği gözlenir. Pasajlar konut alanları, kiliseler, kapalı geçişler ve dar yollarla birbirine bağlanmaktadır. Pasajlar günlük hayata ilişkin tüm

mamüllerikapsar. Pasajlar arasında uzmanlaşma ile, sergilenen ürünleri kapsayan dükkanlar ile cafe ve pastahane gibi dinlence ve gösterişli mekanlar cadde üzerinde konumlanmış, içkili eğlence yerleri ile küçük sanayi faaliyetleri daha arka kesimlerde yer almıştır.

Tüketim ve dayanıklı mamüller yurtdışından gelmektedir. Beyoğlu, Saray çevresine ve batılılaşma ile modernleşen Türk ailelerine de hitap etmektedir. 19. yüzyıl sonunda verilen imtiyazlar ile konsoloslukların mahkemeleri, hapishaneleri, posta ofisleri, kiliseleri, alışveriş merkezleri konut alanları kendi milletlerinin birlikte olduğu barlar, lokantalar, oteller bulunmaktadır.

Bu dönem içinde İstiklal caddesinde Avrupai tarzda apartmanlar, konaklar, oteller, kültürel binalar, publar, ticari eylemlerin yoğunlaştığı pasajları yönetimi, insanı ile azınlık ve yabancıların idaresinde bulunan bir kent görünümündedir. Pera'nın fiziksel gelişiminin doruk noktası, bu dönem içinde gelişir.

19. yüzyıl Avrupa mimarlığında sanayi devrini nedeniyle tarihselci akımı ortaya çıkarır. Başka bir deyişle M.Ö.7. yüzyıl ile M.S. 4.yüzyıl arasında Antik dönemin Dorion ve Korinth gibi üç ayrı mimarlık düzeninde geçerli öğeleri tarihselcilik adı verilen anlayış doğrultusunda yeniden uygulanır. 19. yüzyıl ticaret ilişkilerini denetleyen ve sürdüren yabancıların, daimi elçiliklerinin ve varlıklı ailelerin yaşadıkları; tiyatro, cafe, revü, sinema, pub, kabare gibi yeni tür batı eğlencelerinin yoğunlaştığı Galata ve Beyoğlu'ndaki yeni yapılaşma yabancı ve azınlık mimarların elinden çıkmaktadır. Tünel'den Taksim'e kadar uzanan 100'e yaklaşan tarihselci akım doğrultusunda, Antik mimarlık öğelerinin işlevleri değiştirilerek kullanıldığı garland bezeme vb. öğelerin oldukça sık başvurulduğu görülür(51).

Geleneksel Osmanlı dokusu ve mimarisinde gelişen dar sokaklarda oluşan mahallelerde ahşap yapılaşma sürmektedir.

24 Temmuz 1923'te Lozan andlaşması ile kapitülasyonların kalkması, yabancı sermayenin faaliyetine son vermiştir. Böylece yabancı büyük firmalar, tüccarlar, sigorta şirketleri, bankerler, posta idarecileri, Beyoğlu'nu terk etmişlerdir. Yabancılar için aracılık yapan azınlıkların büyük bir kısmı da eski zengin ticaret ortamını bulamadıkları için başka ülkelere göç ederler. Elçiliklerin Ankara'ya taşınmasıyla onların çevresindeki imtiyazlı olarak çalışan azınlıkların da bir kısmının Beyoğlu'nu terk etmesine neden olur. (52).

Cumhuriyetin onuncu yılına doğru yeni gelişen milli sermaye çevreleri, kentin Beyoğlu yakasında yerleşmeyi tercih etmektedirler. 1933'de tarihi yarımada nüfusu 125.000 iken, Beyoğlu 152.000 kişilik nüfusa ulaşmıştır. Varlıklı kişilerin kuzeye taşınmasıyla yeni mahalleler oluşmuştur. Şişhane'de bulunan kent içi mezarlık da beş altı katlı apartmanlar oluşur. Bu tarihe kadar Balat, Ayvansaray, Kuledibi'nde oturan azınlıklar arasında varlıklı olanlar bu yeni apartmanlara taşınır. Taksim, Ayazpaşa alanındaki mezarlık kaldırılarak yeni apartmanlar yükselir. Taksim Kışlasının karşısında "Talimhane" alanında İstanbul'un düzenli ilk apartmanları semti kurulur.

Sanat çevresi bu dönem içinde direklerarasından geçen yüzyılın Beyoğlu'nun kozmopolit kalıntılarına yerleşme çabasıdır. İstiklal caddesi ve Tepebaşı, Cumhuriyet edebiyatçı ve düşünce insanlarının uğrak yeri olmaya başlar.

Azapkapı meydanından Beyoğlu'na çıkan yeni bir cadde açılmış, Şişhane'den Tepebaşı Bahçesi altına giden Tozkoparan Caddesi de geniş bir yol biçimine sokulmuştur.

İstanbul Metropoliten Alanında 1950'li yıllarda, işlevsel alanların yoğun olduğu eski kent dokusu (Beyoğlu, Fatih, Eyüp)

sanayi ve ticaret alanlarının artışı ile çevresindeki boş alanlarda gecekondulaşma, meskun alanlarda ise köhneleşme getirmiştir. Eski kentsel mekanda işlevsel alanların yoğunlaşması ile fiziksel mekanda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler ile yeni bulvarlar açılmış, bu bulvarların etrafı yeni bina ve yeni işlevlere bürünmüştür. (53).

1950 yıllar etkisini Beyoğlu'nda göstermiştir. Bu dönem içinde kentin sosyal yapısı değişmeye başlamıştır. Bu değişim İstanbul bütünü içinde geçerlidir. Yapılan imar planı ile Beyoğlu fiziksel mekanında değişimler başlamıştır. Yollar genişletilmiş, Taksim çevresi ulaşım odağı haline dönüştürülmüş, ileriki yıllarda çok katlı yapılaşma ile oteller ve iş merkezleri inşa edilmeye başlanmıştır.

Nüfus artışına paralel değişen arz ve talepler neticesinde Beyoğlu perakende ticaretin yoğun olduğu iş alanına dönüşmüştür. Bu dönüşüm Beyoğlu'nun tümünde başlanmış apartmanlar işhanına dönüşmüş, bazı pasajlar yıkılarak büyük işhanları olmuştur. Bu dönüşüm sosyal değişmeye bağımlı olarak, Beyoğlu'nun tümünde başlamıştır. Değişen sosyal yapı ile konut kullanımı azalmış, ticaret ve imalat kullanımı yoğunlaşmış, kültürel zevklerin değişmesi ile yeni tüccarlar ve taşradan gelenlere hitap eden, eğlence yerleri yoğun şekilde oluşmaya başlamıştır.

1950'lerden sonra kırsal göç ve hızlı şehirleşme sonucu İstanbul'un hızlı biçimde büyümesi yeni semtlerin gelişmesi eğlence tesislerinin, ticaretin ve zengin ailelerin bu yeni gelişen modern alt merkezlere dağılımı ve toplumun kültürel değişimi Beyoğlu'na olan ilgiyi azaltmıştır.

Karaca tiyatrosu ve Elhamra sinema ve tiyatrosu kapandı. Tepebaşı tiyatrosu yandı. Eski adı Fransız Tiyatrosu olan Ses Tiyatrosu yerine bir iş hanı yaptırılmak için yıktırıldı.

1930 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan "İkamet, Ticaret ve Seyrüseferin Sözleşmesi"ne göre iki ülke arasında karşı tarafın uyruklarının, diğer ülkede yerleşmeleri, çalışmaları ve ticaret yapmaları serbest bırakılmıştı. Bu sözleşmeye dayanarak İstanbul'da özellikle Beyoğlu'na gidip yerleşen Yunanlı'ların sayısı, 1960'lı yılların başında 10 bin kadardı.

16 Eylül 1964 günü Kıbrıs sorunu ve olaylar sırasında Yunanistan'ın benimsediği tutuma karşılık vermek isteyen, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti anılan sözleşmeyi yürürlükten kaldırması, Yunanlıları, Yunanistan'a dönmek zorunda bıraktı. Yunanlıları, bunlarla evlenmiş olan Rumlar izledi.(54).

Türkiye ve İstanbul bütünü içinde, 1950'li yıllarda başlayan yoğun kentleşme, 1970'li yıllara doğru gelişimini sürdürerek devam eder.

Tarihi çekirdeğin dışında (Boğaz çevresi ve Bağdat caddesi üzerinde) yeni prestijli konut ve ticari alanlar oluşumunu sürdürür. Bu oluşumlar Beyoğlu'nun sosyal nüfus yapısının, yeni prestij alanlarına doğru kaymasına sebep olmuştur. Beyoğlu bütününde başlayan dönüşüm fiziksel ve sosyo-ekonomik yapıyı da içerir. Yetmişli yıllara değin ticari kuruluşların yoğun olduğu bölge, Şişli, Mecidiyeköy, Boğaz sırtları üzerindeki aksa doğru yönelmeye başlar.

İstanbul'daki ticaret hacminin ve türünün, değişerek, kent bütünü içinde yeni çok amaçlı ticari merkezlerin oluşması, Beyoğlu'na olan talebi de azaltmıştır. Burada yaşayan azınlık ve yabancıların yaşamlarını kaybetmeleri, politik ve diğer sebeplerden dolayı yurt dışına göç etmeleri, mülkiyetlerin el değiştirmesi ve miras yolu ile küçülmesi, kentsel fonksiyonlar işleyemez hale sokmuştur. Binaların bakımsız, boş ve niteliksiz durumda olması, farklı kullanımları getirmiştir. Buna paralel olarak, sosyal yapısı dönüşümüne devam etmiştir.

1984-1988 Dalan döneminde Beyoğlu fiziksel mekanı değişiklikleri yoğun şekilde yaşamıştır. Bu dönem içinde Beyoğlu yeni bir kimlik arayışı içine girer.

İstanbul bütününde yapılan fiziksel operasyonlar Beyoğlu'nda da yansıyarak Tarlabası caddesi 3 şeritten 6 şeritli bulvara dönüştürülür. Beyoğlu bütününde yeni kavşak ve yol düzenlemeleri yapılarak kat otoparkları inşa edilir. Yapılan düzenleme kısa vadeli bir çözüm olarak, yapı kapitalini ve belirli dönemin mimari birikimi göz önüne almadan yıkılmıştır. Ulaşım için değişik alternatifler göz ardı edilmiş, açılacak yol ile yeni spekülasyon alanları yaratılmıştır. Beyoğlu bütünü içinde korumacı bir uygulama anlayışına gidilmeye - rek, yolun açılması ile tarihsel doku bozulmuş, Beyoğlu iki parçaya ayrılmıştır. Eleştirilen bu konulara karşılık Dalan, Tarlabası yolunun açılması ile bölgenin ekonomik ve sosyal yapısında değişimler başlayacağını savunmuştur. Yolun açılması ile;

- 1) Trafik sorununa çözüm getirmek,
- 2) İstiklal caddesindeki trafiği buraya aktarmak,
- 3) İstiklal caddesine daha kolay ulaşılabilmesini sağlamak,
- 4) Bu bölgeye sığınmış olan gayri sıhhi olayların buradan temizlenmesi ile; İstiklal Caddesinin yayalaştırılarak, kültür ve ticaret merkezine dönüştürülerek fonksiyonel değişimlerin başlayacağını savunur.

5.2.19.ve 20. YÜZYIL BEYOĞLU FONKSİYONEL İLİŞKİLERİNİN KARŞILAŞTIRILARAK GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER

Beyoğlu'nun tarihsel süreç içinde fiziksel ve sosyo-ekonomik dönüşümünün değerlendirilmesinin yanı sıra, Kültür ve Turizm Bakanlığının yapmış olduğu, Beyoğlu-Galata Turizm gelişme projesinden de yararlanılarak bu proje ile birlikte 19. yüzyıl fonksiyonel ilişkileri ile mevcut durum karşılaştırılarak önerilerde bulunulmuştur.

Beyoğlu ve Galata bölgesinde binaların % 60'nın 19. yüzyıl sivil mimari örneklerinden oluştuğu ve sokak mimarisinin, İstanbul'daki en ilginç örneklerini bu bölgede yer aldığı belirlenmiştir. Fonksiyonel kullanımların 19.yüzyıla oranla büyük bir bölümünün değiştiği bölgede, 4-6 katlı yapılardan 259 yapı tamamen 142 yapı kısmen boş, imalathanele ve depo kullanımlarının ise yoğun olduğu gözlenir.

Bu projede, tarihi yapıların turizm kredileri ile rehabilitasyonu ile yatırımın geri dönüşmesi sağlanabildiği için, turizm olgusu bir araç olarak kullanılmıştır. Proje kapsamında yapılan araştırmaya göre mevcut 4038 yatak kapasiteli otellere ilaveten, 17500 yatak kapasitesi yer alabilecektir. Turizm fonksiyonlarına paralel yeni hizmetlerin de gelmesi ile yaşam çevresi değişikliğe uğrayacaktır. Bölgenin bilinen eğlence, sanat ve kültür merkezi işlevinin teşvik edilerek kente yeniden kazandırılması önerilmiştir. Halen mevcut 13 sinema 15 aleri ve 2 tiyatro bu merkezin başlangıç kapasitesini belirlemektedir.

Beyoğlu Galata Turizm Gelişim projesi öngörülen sonuçlarına göre Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından öncelikli olarak yapılması gerekli işlemler ve önlemler:

1. İstanbul'da korunabilmiş 19.yüzyıl mimarisinin en iyi örneklerinden oluşan Beyoğlu'nda tescilli yapılmamış yapıların tescili.

2. Beyoğlu'nda korunabilmiş 19.yüzyıl mimarisinden dolayı, oluşan turistik niteliği ve potansiyel yatak kapasitesi (Mevcut 4088 yatak öneri 21542 yatak) bakımından turizm alanı ilan edilmesi.
3. Bölgede koruma rehabilitasyon amaçlı imar planının Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yapımı.
4. Tarihi yapıların korunması sıhhileştirilmesi, temizlenmesi ve turizm amaçlı kullanımı teşvik edici özel krediler ve bina temizlenmesi ile ilgili yardım bağlanması.
5. Hazırlanan öneri bina kullanım haritasında belirlenen turizm fonksiyonlarının kredilendirme işleminin öncelik kazanması.

Bu amaçla fonksiyonel ilişkilere ve coğrafi konumlarına göre, proje alanı dört bölüme ayrılarak, incelenmiştir.

I. BÖLGE

Unkapanı ve Galata köprüleri arasında, kuzeyde Tersane caddesi ile sınırlandırılmış olan Haliç sahil bandıdır.

Birinci Alt Bölge: Azapkapı Kesimidir.

Bu bölge liman hizmetlerine bağlı olarak tarihsel süreç içinde imalathane, depo, deniz taşıtlarının bakım ve onarım gibi işlevleri bünyesinde bulundurmıştır. Yaklaşık olarak % 80 küçük sanayii bulunmakta, kentin sosyal yapısına katkıda bulunabilecek herhangi bir yapının olmadığı gözlenmektedir. Bölgede 1984-1988 arası Dalan dönemi içinde binaların büyük bir bölümü yıkılarak, Haliç Turizm ve Rekreasyon Projesi kapsamında yeşil alana dönüştürülmüştür. Gelecekte ise, rekreasyon ağırlıklı kullanılması ise, bölgeye önemli bir aktivite kazandıracaktır.

İkinci alt bölge: Yağ Kapanı Camii - Karaköy köprüsü arasında kalan bölgedir. Bu bölge 19. yüzyıl içinde, liman hizmetlerine paralel olarak bünyesinde, gemi ve küçük sanayi malzemeleri satan, hanların yoğun olduğu birimleri, bünyesinde bulundurmış. Bugün ise yine benzer nitelikte işlevlerin yer aldığı gözlenir % 75 ticaret kullanımı ile birlikte ticaret genelde uzmanlaşmış görünümde olup, ağır makina parçaları, demir-çelik işleri, denizcilik aksamı gibi türler yoğunluk kazanmaktadır.

Öneri olarak ise, büyük mimari değişikliğe uğramış, Yelken-ciler Hanı ve diğer hanların restore edilerek turizm amaçlı merkezler haline getirilmesi amaçlanmıştır. Galata Kulesinden itibaren başlayan yayalaştırma projesi ile Haliç boyunca yeme-içme, konaklama alanlarına ulaşılması, planlanmış, başaltılacak imalathanelerin süreç içinde turistik amaçlı alışveriş merkezlerine dönüşeceği, öngörülmüştür.

II. BÖLGE (GALATA BÖLGESİ)

Bu bölge Tersane caddesi, Yolcuzaade İskender Caddesi, Şişhane Meydanı, Tünel Meydanı, Yüksek Kaldırım Caddesi ve Karaköy Meydanı arasında kalmaktadır. Bu bölge içinde toplu bir tescil çalışması yapılmamıştır.

8 alt bölgeye ayrılarak incelenen alanda

1. Galata Kulesi Meydanı, yakın çevresi ve Haliç'e inen yaya aksı,
2. Yüksek kaldırım caddesi,
3. Serdai Ekrem sokağı,
4. Şişhane Meydanı, Tünel Meydanı ve Kule çevresi arasında kalan bölge,
5. Bankalar Caddesi,
6. Bankalar Caddesi (Vayvoda Cad) Karaköy, Tersane Caddesi, Arap Cami arasında kalan bölge.
7. Arap Cami ve yakın çevresi,

8. Bankalar Caddesi (Okçu Musa), Tersane Caddesi ve Azapkapı arasında kalan bölge.

1) Galata Kulesi: Meydanı, Yakın çevresi Haliç'e inen yaya aksı:

Tarihsel süreç içinde Cenevizliler tarafından inşa edilen Kule ve çevresi, boyutları nisbetleri, ışınsal yolların birleşme noktası olması itibarıyla klasik İtalyan şehirlerini anımsatmaktadır. Fatih'in İstanbul'u Fethi ile Cenevizlilerin burayı süreç içinde terk etmeleri ile, Yahudilerin bu alana yerleşerek, kendilerine özgü yaşam biçimleri, fonksiyonel ilişkileri, 1950'li yıllara değin burada sürmüştür.

Galata Kulesinin yakın çevresinde bulunan binaların % 70'i eski eser niteliğindedir. Kuleyi çevreleyen Sur kalıntıları ve uzantıları St.Pierre Kilise ve Hanı, Avusturya Lisesi ve Hastanesi, Kuledibi Hastanesi, Sinagoglar, Podesta Binası belli başlı tarihi yapılardır.

Günümüzde kule çevresindeki binalarda genellikle alt katlar dükkan, üst katlarda niteliksiz konut ve işyerleri olarak kullanılmaktadır.

Kule çevresinde bulunan eski binaların pansiyon olarak değerlendirilmesi ve Galata Kulesi Sokağı'nın, eskiden olduğu gibi basamaklı haline getirilerek, Podesta Binası ile başlamak üzere eski han binalarına yeme-içme fonksiyonları verilen Perşembe Pazarı Sokağı uzantısıyla, Haliç'e yaya aksı olarak bağlanması, öngörülmüştür.

Ayrıca, Galata Kulesi ve çevresi turizm amaçlı düzenlenerek, ayrıntıda çeşitli düzenlemeler yapılmış, mevcut kullanışların bir bölümünün öneri turizm amaçlı kullanışlarla bağdaştırılarak, konut kullanımı ile birlikte dengelenmesi aranmıştır.

2) Yüksek Kaldırım Caddesi

Tarihsel süreç içinde Karaköy köprüsün hizmete girmesi ile Beyoğlu-Karaköy arasındaki bağlantıyı gerçekleştiren cadde, bu dönem içinde kültür ve sanat ağırlıklı alış-veriş merkezi özelliğine bürünmüştür. Süreç içinde cadde üzerindeki basamakların yıkılması, hızlı kentleşme ve genel evlerin burada yer alması ile bu özelliğini kaybetmiştir.

Günümüzde değişik türde ticaret ve depolamanın geliştiği bir bölge haline gelmiştir. Tünel'e yakın kesimlerde eski kullanımına yakın özellikte küçük dükkanlar hâlâ bulunmaktadır.

Yüksek Kaldırım'la İlk Belediye Caddesi arasında bulunan yoğun iskanın nitelikli olanlarının konut - pansiyon, niteliksiz olanların ve şu anda iş yeri olarak kullanılanların da geniş bir restorasyonla (gerekenlerinin cephe değişimiyle) pansiyon olarak kullanılması düşünülmüştür.

Yüksek Kaldırım Caddesinin Karaköy'e uzanan kesimindeki ticaret ve işyerleri, Bankalar Caddesindeki yoğun iş merkezinin uzantısı olarak kabul edilerek mevcut kullanımlar aynen bırakılmıştır.

3) Serdari Ekrem Sokağı

Beyoğlu çevresinde, 20.yy.ın ilk yarısındaki karakterini ve nitelikli yapılarını koruyabilmiş sokaklardan birisidir. Nitelikli iskan kullanımının yoğunlukta olduğu sokakta mevcut durum aynen korunmuştur.

4) Şişhane Meydanı, Tünel Meydanı ve Kule Çevresi arasında kalan bölge.

Bu bölgede bulunan Büyük Hendek Caddesi, Küçük Hendek Caddesi, İlk Belediye Caddesi, Müellif Sokağı, Şahkulu Sokağı

karakteristik sokaklardır. Bunlardan Müellif Sokağı ve Şahkukulu Sokağı karakterini tamamen muhafaza etmiş, nitelikli konut alanlarıdır. Bu bölge içindeki Frej apartmanı yapısal karakteri itibariyle otele dönüştürülmesi uygun olacaktır.

5) Bankalar Caddesi (Voyvada Caddesi - Okçu Musa Caddesi).

Karaköy ile Şişhane Meydanını birleştiren, Bankalar Caddesi, 19. yüzyıl içinde islahat hareketleri ve diğer anlaşma ve protokoller neticesinde yabancı ve azınlıkların oluşturdukları, ticari kuruluşlar ile Osmanlı ekonomisine yön veren bir bölge konumundadır. Bu bölge İstanbul'da, büyük bankaların ve iş hanlarının yoğunlaştığı ilk bölgelerden biri olmuştur. Özellikle Voyvoda Caddesi bu karakterini, tümüyle eski ve nitelikli binalarıyla günümüzde de korumasını sürdürmektedir.

Okçu Musa Caddesi kesiminde ise kısmen eski binalar kalmış olmakla birlikte yeni yapılan binalar da, kullanım açısından aynı karakteri sürdürmektedir. Bu alt bölge büyük bir iş merkezi niteliğindedir. Bundan dolayı bu bölgenin aynen korunması akılcı olacaktır.

6) Bankalar Caddesi - Karaköy - Tersane Caddesi ve Arap Cami arasında kalan bölge.

Tersane caddesinde verilen imar durumu dolayısıyla yoğun iş yerleri ve ticaret ağırlıklı bir kullanım görülmektedir. Bankalar Caddesi ve Tersane Caddesinde bulunan yoğun iş merkezi karakteri iç sokaklara doğru da ilerleme göstermektedir. Ancak Tersane Caddesinde çok katlı iş hanlarının sayılarının hızla çoğalmakta olması, Galata'nın geleneksel silüetini giderek değiştirmektedir. Bu durumu engelleyici ivedi bir çözüm getirilmesinin gereği ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı bu bölgede yalnızca Tersane Caddesinde bulunan ve bugün belirgin bir karakteri kalmamış olan Zincirli

Han'ın sıhhileştirilmesi ve çeşitli turizm fonksiyonlarını içeren (turistik alış-veriş - yeme - içme gibi) bir kompleks haline getirilmesi önerilmiştir.

7) Arap Camii ve Yakın çevresi:

Fatih'in İstanbul'u fethi ile İspanya'dan kaçan bir bölüm Müslüman Araplar Camii çevresinde yerleştirilmiştir. Galata'nın en büyük kiliselerinden, 14. yüzyılda yapılan Sen Paolo ve Sen Domenica kiliseleri Fatih tarafından Arap camii adıyla ibadete açılmıştır. Süreç içinde Türkler de buraya yerleşerek, Caminin çevresinin Osmanlı mimari dokusunda gelişimini sağlamışlardır. Günümüzde bu mimari örneklerin restore edilerek, alan içinde yeni düzenlemelerle, konut ve pansiyon fonksiyonlarının kullanılması uygun olacaktır.

8) Bankalar Caddesi (Okçu Musa) Tersane Caddesi ve Azapkapı arasında kalan bölge.

Bu bölge içinde tarihi Galata surlarının yoğunlaştığı görülür. Fakat yer yer kaybolmaktadır. Bölge eski karakteristik özelliğini kaybetmiştir. Eski eser olarak birkaç ahşap ev bir sebil, cephe özelliklerine kaybetmiş bir hamam, iki de küçük cami bulunmaktadır.

Tersane caddesi ve çevresinde karmaşık bir yapılaşma görülür. Çevresinde toptan ticaret kullanımı ağırlık kazanmakta, gerilerde ise depolama ve imalathane kullanışlarının yoğun olduğu görülür. Mevcut kullanımın değiştirilmesi ile bölgenin Haliç kıyı kesimi projesinde ele alınması gereklidir. Binaların bugün bir bölümü yıkılarak Haliç kıyı düzenlemesi kapsamında yeşil alana dönüştürülmüştür.

II. Bölge bütününde önerilen proje sonuçlarına göre Galata Bölgesinde yer alan imalathane vb. kullanımların turizm amaçlı fonksiyonlara dönüşmesi halinde otel ve pansiyon olarak 3974 yatak kapasitesi ortaya çıkmaktadır. Yeme-içme

fonksiyonu olarak 6400 m2 inşaat alanı ile 3200 kişilik yeme-içme kapasitesi sağlanmakta ayrıca bölge içinde 5700 m2 lik yaya alanları ve 6700 m2 yeşil alan düzenlemesi öngörülmüştür.

III ve IV Bölge

Beyoğlu'nda tarihsel birikim sonucunda Türklerin, azınlıkların, yabancı, grupların yerleşmesinden dolayı çok çeşitli yapıların birçoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Farklı işlevlerde kullanılan değişik yapılar süreç içindeki sosyal yapının değişmesine bağımlı olarak çöküntü alanı durumuna gelmiştir. Dönemin ilişkilerinde fonksiyonel olarak ayrılan, eğlence, ticaret, konut, konaklama, küçük sanayi alanları bugün yoğun olarak ticaret, depolama, imalat düşük nitelikli konut, boş ve düzeysiz eğlence işlevlerini bünyesinde bulundurmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı bir araştırma yaparak, Beyoğlu ve Galata Turizm gelişim projesini hazırlamıştır. Proje mevcut kullanım ilişkilerini ve mimari yapıyı inceleyerek, tescilli ve tescilli olabilecek yapıların tasnifini yapmıştır. Mevcut kullanımları da değerlendirilerek Beyoğlu'nun Turizm ağırlıkta gelişmesi öngörülmüştür.

III. BÖLGE

Bu bölge, doğu ve güneydoğuda İstiklâl caddesi, batıda Tarlabası, Refik Saydam ve Meşrutiyet Caddeleri ile sınırlanmıştır.

Meşrutiyet caddesinin 19. yüzyıla ve 20. yüzyılın başlarında eğlence işlevinin yoğun olduğu bir alandır. Eskiden "Petit Champs" denilen bu yolda şehir tiyatrolarının Komedi ve Dram bölümleri vardı. Bunun karşısında eski İtalya Sefaleti bulunur. Bir zamanlar Avusturya-Macaristan sefareti olan "Venedik Sarayı"na diplomatik servisler Ankara'ya taşınmadan önce İtalyanlar taşınmıştır. İtalyan sefaretinin bitişiğindeki Continental otel bugün Yapı ve Kredi Bankası olmuştur. Terkos Geçidinden İstiklal Caddesine bağlanan

Dandria Pasajı günümüzde kapalıdır. Fresko Pasajı zengin bir yahudi olan Mösyö Freskoya aittir. Kendisi aynı zamanda bankerdir. Operada ise İtalyan kolonisinin toplanma yeridir. Günümüzde ise, Fresko Pasajı çok bakımsızdır.

19. yy.da ve 20. yüzyılın başlarında Meşrutiyet addesi çevresinin Haliçe bakan kesimindeki manzarasıyla otellerin, tiyatroların, eğlence yerlerinin konumlandığı, pasajlar ile ticari işlevinin yoğunlaştığı bir bölgedir. Çevresindeki gösterişli konut alanlarında ise İtalyanlar, Yahudiler ve Fransızlar oturmaktadır. Bu otellerden Pera Palas, Londra, Bristol gibi oteller üst kesimlere hitap etmekte, devrin balo ve eğlenceleri bu otellerde düzenlenmektedir.

Cumhuriyet ile birlikte Türk sanat çevresi Asmalı Mescit sokak ve Meşrutiyet caddesi çevresinde yoğunlaşmıştır. Tepebaşı tiyatrosunun yanması, 1950'de başlayan bu dönüşümü hızlandırır, Tepebaşındaki ünlü otellerden Continental bir banka genel müdürlüğüne dönüşmüş, Lüksembur ve Royal (Alp) otelleri yıktırılmış, Müzik ve sahne sanatçılarının, edebiyatçıların söyleşme köşeleri Tilla, Çardaş, Elit kapanmıştır. Halit Ziya Uşaklıgil'in "Kırk Yıl Anıları" eseri ve Fikret Adil'in "Asmalımescit 74" kitabıyla Türk edebiyatına girmiş, Tepebaşı sanatçılar çevresi yok olmuştur (55).

Günümüzde bu otellerden bazılarının isimleri değişmiş, bazıları ise, işhanı, ticarethane, şirket bürolarına dönüşmüşlerdir. Günümüzde bu otellere ilave olarak yapılan Etap Oteli, Ali Baba Oteli, Yenişehir Oteli, İstanbul Oteli gibi oteller ile bu özelliğini değişen sosyal yapısına rağmen sürdürmektedir.

Balık Pazarı

Dudu odaları ve Sahne-Tiyatro Sokakları üzerinde oluşan Balık pazarı, gıda maddeleri ve meze çeşitleri bakımından oldukça zengindir. 19. yüzyılda Beyoğlu'ndaki üst tabakanın saray çevresinin sıkça gittiği sahne sokağının köşesindeki

Naum Tiyatrosu, sonraları yanarak, yerine Avrupa ve Krepen Pasajları yapılmıştır. Bu pasajlar Balık pazarına doğru bir dizi oluşturmaktadır. Çiçek Pasajı (Pera Sitesi) Rum zenginlerinden Hristaki efendiye aittir. Avrupa Pasajı ise bir Ermeni'nindir. Krepen Pasajı yıkılarak işhanına dönüştürülmüştür. Avrupa Pasajı ise, bakımsızlıktan kapalıdır. Çiçek Pasajı adıyla anılan Atina'daki Akropol'deki süslemelerden esinlenerek yapılan Cite Pera adlı binanın içinde, özel meyhaneler yer almaktadır. Bu sokak eski işlevini kısmen korumaktadır.

İman Adnan Sokağı

19. yüzyıl sonlarında kozmopolit üst kesimin, konut alanı olan sokakta, günümüzde 12 adet bar ve pavyon yer almaktadır.

Abonoz Sokağı

70'li yılların başına değin genel evlerin bulunduğu sokakta, Bugün 8 bina tamamen, 6 binada kısmen boştur. Kullanım olarak bekar odaları, depo ve atölyeler bulunmaktadır.

Kemeriye ve Küflü Cıkı Sokakları:

Bu iki sokak, sokak mimarisi özellikleri açısından büyük değer taşımakta ve bu sokaklarda yer alan binaların % 90'ını tescilli yapılar oluşturmaktadır. Bunlar Beyoğlu konut dokusunun bozulmadan bu güne gelmiş örnekleridir.

Bu alt bölge içerisinde konut alanları iki ayrı kısımda toplanmıştır; bunlardan birisi Tarlabası bölgesi, diğeri ise Tepebaşı-Şişhane bölgesidir. Tarlabası Bölgesinde 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında Ermenilerin kiliseleri ve yerleşim alanları bulunmaktadır. Şişhane bölgesinde ise 19. yüzyılda, Yahudiler, İtalyan ve Fransız kökenliler görkemli konutlarda oturmakta; işyerleri ise Galata ve Karaköy civarındadır.

Mevcut konutların ortak özellikleri genellikle dar sokaklar üzerinde ve dar cepheli parsellerde yer almış olmalarıdır. Yapılar bitişik nizamdır ve bölge sosyal donanım açısından sınırlı imkanlara sahiptir. Çevredeki konut fonksiyonuyla uyumsuz fonksiyonlar, konut kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir.

İstiklâl Caddesi

Eski adı Grand Rue De Pera olan cadde 19.yüzyılın ve 20.yüzyılın ortalarına değin, perakende ticaret, konaklama, eğlence işlevini sürdürmüştür. 19. yüzyılda perakende ticaretin ve eğlence işlevinin yoğun olduğu cadde Beyoğlu ve İstanbul bütününde batılılaşmayla geleneksel ticaretim değiştiği alandır. Azınlık ve yabancılar tarafından kendi isimleri verilerek, yabancı mimarlar tarafından yapılan binalar, günlük fonksiyonel ilişkileri bünyesinde bulundurmaktadır. Tünel'deki konsoloslukların uzantısı olan alanda kozmopolit toplum yapısının alışveriş, eğlence konaklama, konut fonksiyonlarına paralel İstanbul bütününe de hizmet etmektedir. Pasajlar ve apartmanların bir bölümü yıkılarak işhanı yapılmış, kalanları ise bakımsızlıktan dökülmektedir.

Karlman Pasajı yıkılıp yerine Odakule iş merkezi yapılmıştır. Elhamra, Hocopulo, Rumeli pasajı gibi bazı pasajlar kullanılmaktadır. Fakat bu pasajların üst katları ya depo ya da imalathane veya boş olarak durmaktadır. Krepen pasajı yıkılıp yerine işhanı yapılmış, Galatasaray Hanı ve Pasajı ise yıkılıp yerine Yapı ve Kredi Bankası yaptırılmış, sinema ve tiyatroların sayısı ise gittikçe azalmıştır. Şık Aynalı Sinemasındayiktırıp yerine işhanı yaptırılmıştır.

İstiklal Caddesi üzerinde yer alan kaliteli lokanta, pastahane, cafeler kalmamıştır. Bunların yerine cadde üzerinde perakendeticaret yapan dükkanlar yer almıştır. Pasajlar içinde yer alan eğlence yerleri de teker teker kapanmıştır. Beyoğlu yaşamında önemli bir yere sahip olan, Markiz ve Löbon pastahaneleri kapanmış, Lübon'un yanındaki binada yer alan

Polik, Şandan lokantalarının olduğu bina ise yıktırılmıştır. Anzavur pasajı içindeki pubların hepsi kapanmıştır.

Tokatlıyan otelinin yerinde bir zamanlar Cafe, Restoran de Paris vardı. Sonraları otel olan bina dönemin ittihat ve Terakki partisinin yöneticilerini, kozmopolit üst kesimi Cumhuriyet ile birlikte önde gelen kişileri ağırlamıştır. Üst tabakanın buluşma ve eğlence yeri olan otel, milli sermayenin doğuşu, ticaretin el değiştirmesi azalan konut işlevi ve sosyal değişime paralel iş hanına dönüşmüştür. Belirli dönemdeki sosyal değişimin önemli bir göstergesidir. Bu değişim Beyoğlu bütününde başlamıştır. İstiklal caddesi üzerinde yer alan otellerin günümüzde hiçbirisi kalmamıştır. Bu oteller bir kısmı yıkılarak işhanı, banka, resmi kurum veya ticari dükkanlara dönüşmüşlerdir. Örneğin, Hıdivyal Otel-işhanı, Büyük Britanya Oteli - Anadolu Bankası, Bizans Oteli-Sular idaresi, Tokatlıyan Oteli iş hanına dönüşmüştür.

Ticaret ve işyerleri İstiklal Caddesi ve buna bağlı tali sokaklarda yoğunlaşmıştır. İstiklal Caddesi arkasındaki diğer sokaklarda giriş katlarının hemen hemen tümünde ticaret kullanımlarına rastlanmaktadır. Ana akslar arasındaki sokaklarda ticaret fonksiyonunu besleyen imalathane ve atölyeler (konfeksiyon, mobilya, kundura vb.) yaygındır. Büro, yazıhane, muayenehane gibi iş yerleri, bankalar, sinema ve tiyatrolar ve sanat galerileri İstiklal Caddesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ara sokaklarda barlar ve pavyonlar ile düşük kaliteli otellerin olduğu gözlenir. Parsellerin mülkiyet durumu incelendiğinde bu bölge içindeki 1370 parselden, 900'ü şahıs 209'u özel azınlık, 71'i yabancı uyruklu kişilerin mülkiyeti altındadır. Geriye kalan parsellerde, Konsolosluk, azınlık Vakfı Türk Vakfı, belediye, hazine ve maliki olmayan parsellerden oluşmaktadır. Bunların sayıları az olmalarına rağmen, alan büyüklüğü bakımından geniş bir yüz ölçüme sahiptir. Görüldüğü üzere 19. yüzyıldaki sahiplilik el değiştirerek, Türklerin payında büyük artışlar olmuştur.

Bu bölge ticari aktivitenin kültürel ilişkilere bağımlı olarak yoğun olduğu bir alandır. Ticaretin giyim üzerinde yoğunlaştığı izlenir. Bölgede yer alan imalathane depa gibi olumsuz kullanımların yerine turizm amaçlı kullanımların gelmesi önerilmiştir. Bu bölge için 66 adet oteldeki konaklama kapasitesi 3510 yataktır. Kullanılmayan tamamen veya kısmen boş 75700 m2'lik bir kapasite mevcuttur. Öneri 9500 yatak kapasitesi, potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Bölgede yer alan sinema salonlarına yeni sinema salonları eklenerek, kültür işlevinin artırılmasında erinde olacaktır.

Kültürel faaliyetlerin (sinema, tiyatro, sanat galerileri, cep sinemaları) kaliteli eğlence yerlerinin artan nüfusa oranla İstanbul bütününde düşüktür. Beyoğlu mekansal özellikleri dolayısıyla bu faaliyetleri bünyesinde çözebilecek kapasitedir. Bunların değerlendirilmesi perakende ticaretin gelişimini ve kalitesini de olumlu yönde etkileyecektir.

IV. BÖLGE

IV. Bölge yöresel özellikler ve coğrafi konumlar dolayısıyla iki kısımda incelenmektedir.

- 1) IV.a. Bölgesi: Taksim Galatasaray arası.
- 2) IV.b. Bölgesi: Galatasaray-Tünel arası olarak tanımlanmaktadır.

IV.a. BÖLGESİ

İstiklal caddesinin Taksim-Galatasaray aksının doğusunda, İstiklal Caddesi-Sıraserviler Caddesi - Yeni Çarşı Caddesi arasında kalan alan IV.a bölgesi olarak belirlenmiştir. Bölgede 32 yapı adası ve 696 parsel mevcuttur. Bölgedeki yapıların % 48'i korunması gerekli eski eser niteliğindedir. 19. yüzyılda Taksim-Sıraserviler caddesinin olduğu bölge içinde, Rumların ve Ermenilerin iskan alanlarının

yoğun olduğu görülür. Rumların ve Ermenilerin kiliseleri, okulları, Hastahaneleri, konsoloslukları bu alan içinde bulunmaktadır. 19. yüzyılda iş-eğlence ve itibarlı bir konut bölgesi durumundadır.

Galatasaray kesiminde ise yabancıların özellikle İtalyanların yerleşim alanları bulunur. Günümüzde okullar bölgenin ağırlıklı fonksiyonunu oluşturmaktadır. 11 Okul bölgenin karakteristik bina ve arazi kullanımını belirlemektedir.

Galatasaray Lisesi, Atatürk Erkek Meslek Lisesi, Rum Zagrafion Erkek Lisesi, Rum Zapion Kız Lisesi, Rum Ortodoks Merkez Kız Lisesi, Özel Eseyan Ermeni Kız Lisesi, İtalyan Kız Orta Okulu, Fransız Kız Orta Okulu, "Sen Pulşeri", Bulgar Orta Okulu, Beyoğlu İlk Okulu, Rum Aya Triada İlk okulu bulunmaktadır.

Rum Taksiiyarın ilkokulu ile İtalyan Erkek İlkokulu kapanmıştır. Bölge içinde Taksim hastahanesi, Yunan konsolosluğu, Beyoğlu Emniyet Müdürlüğü, Beyoğlu Müftülüğü ve Beyoğlu Havagazi idaresi de bulunmaktadır.

Suloğlu Sokağı, Alyon Sokağı ve devamı, Hasnun Galip Sokağı, Büyük Parmakkapı ve Küçük Parmakkapı Sokakları ile Tel Sokağı ve İpek Sokağı bar, pavyon, gece kulübü, film ve reklam şirketleri ile bunlarla ilişkili kahve ve lokantaların yoğun olarak bulunduğu bölgelerdir.

İstiklal Caddesine bakan kesimlere özgü perakende ticaret (Tekstil Ürünleri) ve bürolar, İstiklal Caddesi doğusunda ise eğlence yerleri-film stüdyoları, işyerleri ve imalathaneler bulunmaktadır. Bölge niteliğini kaybetmekle beraber aynı fonksiyonlar ağırlıktadır. Mülkiyet değişiklikleri, yurt dışına göçler yoğunlaşan bar pavyon kullanımı ve imalathanelerin yaygınlaşması sebebiyle konut kullanımı azalmaktadır. Kısmen veya tamamen boş veya kullanılmayan binalar hızla artmaktadır.

Turizm gelişim projesine göre; İstiklal caddesinin üzerindeki mevcut kullanışlara turizm ve işyeri kullanımının eklenmesi, İstiklal Caddesine paralel sokaklardaki binaların eğlence yerleri otel ve pansiyon kullanımına açılması, Okullar bölgesindeki binaların konut-pansiyon olarak değerlendirilmesi, mevcut konut alanlarının ise, koruma altına alınarak sıhhileştirme projeleri ile konut kullanımının devam ettirilmesi, öngörülmektedir. Bölgede yer alan Asya Hanı ve Pasajı'nın turizm ağırlıklı kullanımı ise uygun olacaktır.

IVa bölgesinde mevcut kullanımda 11.912 m² toplam yapı alanı olan 24 bina otel olarak kullanılmaktadır.

Önerilen projede ise toplam 56.255 m² yapı alanı olan 44 binanın otel, toplam 23.951 m² yapı alanı olan 73 binanın da pansiyon olarak kullanılması öngörülmüştür. Yeni önerilen toplam konaklama kapasitese ise 2290 yataktır.

IV.b. BÖLGESİ

İstiklal caddesinin Galatasaray-Tünel aksının doğusunda, İstiklal caddesi-Yeniçarşı Caddesi Bostan Sokağı arasında kalan alan IV.b Bölgesi olarak belirlenmiştir.

16. Yüzyılda Galata'nın giderek büyümesi ve çıkan yangınlar sebebiyle elçilikler Tünel'e doğru yerleşmeye başlamıştır. Görkemli elçilik sarayları ve kiliselerin yapılmasına koşu olarak Pera gelişmeye başlamıştır. Bu esnada Galatasaray Okulu ve Asmalı Mescit inşaa edilerek bir bölüm Türk'de buraya yerleşmeye başlamıştır.

Elçiliklerin buraya gelişi bunlara bağlı toplulukları da çevresinde toplayarak, yeni mahalleler oluşmaya başlamıştır. Konsoloslukların caddeye bakan kesimlerde ticari dükkanlar oluşur. Konsoloslukların bazılarında küçük kiliseler bulunmakta, çevrelerinde kendi toplulukları, kiliseleri, okulları,

hastaneleri, rahkemeleri, posta ofisleri, alışveriş alanları yer almaktadır. Bunlar kendi içlerinde kapalı geçişlerle ve dar yollarla birbirine bağlanmaktadır. Bu bölge içinde hafif metronun Tünel'den çıkış vermesi konut, ticaret, eğlence işlevinin burada yoğunlaşmasını sağlamıştır. Konsolosluklar bölgenin ağırlıklı fonksiyonunu oluşturmakta, arazinin büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Bu bölgede;

Hollanda Konsolosluğu, İtalyan, İspanyol, Rus, İsveç Konsolosluğu, Polonya Sefareti ve Ticaret Ateşliği bulunmaktadır.

Bölgede 2. önemli fonksiyon okullardır. İtalyan Erkek İlkokulu, İtalyan Ticaret Lisesi, İtalyan Lisesi, Beyoğlu Anadolu Lisesi (Eski İngiliz Kız Orta Okulu), Özel Tarhan Koleji bu grup yapılarıdır. Sırasıyla çıkmazında yer alan Macar Konsolosluğu ve Reguza Şehir Temsilciliği ise, kapanmıştır. Bölgede konsoloslukları ilişkin şu kiliseler bulunmaktadır: Sen Antuan İtalyan Katolik Kilisesi, Sen Lui Fransız Kilise ve Manastırı, Sainte Marie Drapéris İspanyol Kilisesi, Hollanda Kilisesi (Dutch Chapel), İsveç Konsolosluğu Şapeli (Yunan Kilisesi), Protestan Kırım Kilisesi (İngiliz Kilisesi).

Bu bölgede 40'a yakın bina boştur. Konut kullanımı ağırlıktadır. Ticaret ve işyeri kullanımı caddeye bakan kesimlerde yoğunlaşır. Arka sokaklar ise imalathane ve boş binalardan oluşmaktadır.

Öneri kullanım olarak; bölgede turizm amaçlı olarak, Boğazkesen Caddesi, Tomtom Kaptan Sokağı ve Baba Ocağı Sokağındaki binaların otel ve pansiyon kullanımı, İstiklal caddesine bakan kesimlerde ticaret, işyeri ve turizm amaçlı kullanım öngörülmüştür.

Bölge bütününde 203 binanın konut, 21 binanın pansiyon, 27 binanın konaklama ve turizm amaçlı, 44 binanın ticaret, işyeri olarak kullanılması, konsolosluk, kilise, okul, cami,

resmi dairelerin, yeşil alanların olduğu gibi korunmaları öngörülmüştür. Öneri proje ile 38262 m² yapı alanı, 25 binanın otel, toplam 8618 m² yapı alanı olan 21 binanın da pansiyon olarak kullanılması amaçlanarak toplam konaklama kapasitesi 1340 yatağa çıkarılması öngörülmüştür.

Beyoğlu-Galata Turizm Gelişim Projesi Bölgelere Göre Toplam Yatak Kapasiteleri:

	Mevcut Yatak Sayısı	Öneri Yatak Sayısı	Toplam Yatak Sayısı
I. Bölge	-	400	400
I. Bölge	-	3974	3974
III. Bölge	3510	9500	13010
VI. Bölge	528	3630	4158
Toplam	4038	17504	21542

öngörülmektedir.

Beyoğlu'nu yaşatmak, bölgenin eskisi gibi yeme-içme, eğlen-
ce, sanat, kültür, ticaret konaklama fonksiyonlarına kavuş-
ması için İstiklal caddesi üzerinde yer alan bazı yapıların
Turizm amaçlı olarak kullanılması öngörülmüştür. Bu yapıla-
rın tohum projeler seçilerek öncelikle ele alınması gerek-
lidir. Bu projeler kanalı ile Beyoğlu'na önerilen fonksiyon-
ların yerleştirilmesi mümkün olacaktır.

Rumeli Hanı, Afrika Hanı, Emek Pasajı (Cercle D' Orient),
Anadolu Pasajı, Hocopulo Pasajı, Sark Pasajı (Orient Pasajı)
Suriye Pasajı, Nârmanlı Han ve Tünel Pasajı önemli ve önce-
likli yapılar grubunu oluşturmaktadır. Bu yapıların özellik-
lerine göre kültür ve turizm fonksiyonları verilerek, resto-
re edilerek, hizmete açılmaları sağlanmalıdır.

Cercle D'Orient binası kültür ve eğlence merkezi haline
getirilebilir. Cercle D'Orient binası birbirine bağlantılı
geniş ve zengin tezyinatlı salonları ile sanat eserleri
sergilemeye çok elverişlidir. Aynı bina içinde eski

Beyoğlu'nun Pastahane, çayhane türünün devamını sağlayacak çay salonları, konferans ve seminerler için toplantı salonları düzenlenebilir.

Komedi tiyatrosu ise kültür merkezine bağlı tiyatro ve sinema gösterileri ile kongrelere tahsis edilebilir. Konunun Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ele alınması, binaların restore edilerek, kültür ve turizm hizmetine açılması hem binalar hem de Beyoğlu'nun yenilenmesi-canlanması açısından çok yararlı olacaktır.

Beyoğlu yaşanmış bir olaydır. Tarihsel süreç içinde farklı sosyal grupların kendi içlerinde ve bütünündeki ilişkilerinden Beyoğlu'nun kendine özgü mekansal karakterini ve sosyal yapısı oluşmuştur.

Beyoğlu'nun süreç içindeki gelişimini yönlendiren dönemin şartları ve sosyal gruplarıdır, belirli dönemlerdeki politik gelişmeler ve değişen koşullar sebebiyle bu sosyal gruplar Beyoğlu'nu terk etmişlerdir.

Değişen mekanizma Beyoğlu'nun çehresini değiştirmiş, Batı - lılaşıma ile Osmanlının içine yoğun şekilde giren Beyoğlu, Türk kültürü ve yaşamındaki değişikliklerin başladığı Beyoğlu bugün çöküşün içine girmiştir.

Günümüzde, batı ülkeleri tarihsel mekanlarına sahip çıkarak, bu birikimleri gelecek kuşaklar, kendi toplamları ve turizm için koruma altına almışlardır. Bugün İtalya'daki Roma, Floransa, Venedik, Boloğna bunların en güzel örnekleridir. Beyoğlu'ndaki mimari birikimi ve yapı kapitalinin değerlendirilmesi toplum ve ülke açısından önemli bir nüveyi teşkil edecektir. Türkiye'nin turizmdeki yıllara oranla artan etkisi İstanbul bütünündeki kültürel standartların eksikliği Beyoğlu'ndaki bu birikimlerin değerlendirilmesinde, önemli bir potansiyeli oluşturmaktadır. Beyoğlu buna hazırdır. Beyoğlu'nun kurtarılması toplumun, belediyenin, devletin,

DİPNOTLAR

1. E. AYŞU, Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, İstanbul, İDMMA Yayınları, 1977, s.13.
2. y.a.g.e., s.16.
3. y.a.g.e., s.20.
4. y.a.g.e., s.22.
5. F. YAVUZ, R. KELEŞ, C. GERAY, Şehircilik, Ankara SBF Yayınları, 1978 (2. bası), s.33.
6. H. KAPTAN, Metropoliten Alan İçinde Düşük Gelir Grubunun Yerleşme Düzeni, İstanbul, 1989, s.25.
7. E. AYŞU, Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, a.g.e., s.27.
8. M. MIDDLESON, Koruma Alanları, Çev. Y. Namıkoğlu, M. Akpolat, Mimarlık 79/1, s.34.
9. y.a.g.m., s.35.
10. A. ÇETİNER, Şehircilik, İstanbul, İ.T.Ü. Matbaası, 1985, s.285.
11. E. AYŞU, Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, a.g.e.,
12. y.a.g.e.,
13. D. KUBAN, Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerinde Kuramsal Bir Yaklaşım, Mimarlık, 84/3-4, s.3.
14. E. AYŞU, Şehircilik Kongresi, Ankara, O.D.T.Ü. yayınları, 1987.

15. C. Kerametli, Galata Mevlevihanesi, İstanbul, TTOK Yayını, 1977, s.15.
16. İbid.
17. Eyüpoğlu, Larousse, s.909.
18. FYİCE, Galata ve Kulesi, s.9.
19. EYÜPOĞLU, loc.cit.
20. EYİCE, op.cit., s.11.
21. F. DİRİM Tekin, XVI. Yüzyılda İstanbul, T.T.O.K. Bülteni, Ekim, 1972, s.36.
22. Türk Ansiklopedisi, s.116.
23. D.KUBAN, "İstanbul'un Tarihi Yapısı", Mimarlık, 1970/5, s.35.
24. S. DENEL, Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim Nedenleri, Ankara, ODTÜ Yayını, 1982, s.50.
25. y.a.g.e., s.52.
26. İslam Ansiklopedisi, s.1138.
27. İstanbul, s.3767.
28. İ. KILINÇASLAN, İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri, İstanbul, İ.T.Ü. Matbaası, 1981, s.148.
29. y.a.g.e., s.149.
30. Ö. KAPTAN, Beyoğlu (Kısa Geçmişi, Argosu), 2 (bası), İstanbul, İletişim Yayınları, 1989, s.119.

31. R. MANTRAN , 17. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul,
Çev. A. Kılıçbay, Ahmet Özcan, 2.cilt, Ankara V yayın-
ları, 1986, s.80.
32. S. YERASIMOS, Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, İstan-
bul, Gözlem Yayınları, 1975, s.289.
33. O. NURİ, ERGİN, Türk Belediyecilik ve Şehircilik Üzerine
Seğmeler, İstanbul, Bileşim Reklam, 1987, s.118.
- 34 y.a.g.e., s.118.
- 35 İ. KILIÇASLAN, İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik
ve Mekansal Yapı İlişkileri, a.g.e., s.192.
- 36 W. SPERCO, Yüzyılın Başında İstanbul, İstanbul,
Çev. İstanbul Kütüphanesi Yayını, 1989, s.12.
37. Ö. KAPTAN, İstanbul (Kısa Geçmişi Argosu), a.g.e.,
s. 146.
38. y.a.g.e., s.147.
39. İ. KILIÇASLAN, İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik
ve Mekansal Yapı İlişkileri, a.g.e., s.176.
40. y.a.g.e., s.182.
41. y.a.g.e., s.233.
42. Yeni Gündem Dergisi, İstanbul Kimler İçin Düzenleniyor,
İstanbul, 2. sayı, 1985, s.6.
43. B. DALAN, (Söyleşi: Yapan Ahmet Eken), Bedrettin Dalan
ile Beyoğlu Üzerine Söyleşi, İstanbul, aralık 1987,
sayı 10, s.37.

44. R. MANTRAN, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, a.g.e., s.117.
45. y.a.g.e., s.118.
46. D. KUBAN, İstanbul'un Tarihi Yapısı, s.75.
47. S. YERASİMOS, Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, a.g.e., s.389.
48. D. KUBAN, İstanbul'un Tarihi Yapısı, s.78.
49. S. DENEL, Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim, a.g.e., s.52.
50. İ. KILINÇASLAN, İstanbul Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri, s.178.
51. N. NİRVEN, Galata ve Pera'nın Süsleri, İstanbul, Türkiye Dergisi, sayı 56, 1989, s.46-47.
52. V. DÖKMECİ, H. ÇIRACI, Beyoğlu'nun Tarihsel Gelişimi, Yapı Dergisi, 1987/4, s.43.
53. H. KAPTAN, Metropoliten Alan İçinde Düşük Gelir Grubunun Yerleşme Düzeni, a.g.e., s.28.
54. Ö. KAPTAN, Beyoğlu (Kısa Geçmişi ve Argosu), a.g.e., s. 147.
55. B. ARPAD, Yok Edilen İstanbul, a.g.e., s.100-101.

KAYNAKÇA

AHMED Refik; İstanbul Hayatı - Onuncu Asr-ı Hicride, İstanbul, 1988, Enderun Yayınları.

AKÇURA, M.; Çevre Ölçeğinde Koruma Konusuna Öneriler, Ankara, 1975, ODTÜ Mimarlık Fakültesi

AKTÜRE, S.; 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi, Ankara, 1978, ODTÜ Mimarlık Fakültesi

ALTINOLUK, Ü.; Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar, İstanbul, 1988. TTOK Yayınları.

ANON, Beyoğlu Galata Turizm Gelişim Projesi, K.T.B. Fiziksel Planlama Grup Başkanlığı, İstanbul Planlama Bürosu Müdürlüğü.

ANON, Beyoğlu'nun Rehabilitasyonu, İstiklal Caddesi ve Çevresinin Düzenlenmesi, M.S.Ü. SBPB, İstanbul, 1985.

ANON, Cambridge Townscape An Analysis, Department of Architecture and Planning City of Cambridge, Autumn, 1979.

ANON, Dolapdere, Piyalepaşa Bulvarı Nazım Plan Revizyonu STFA, İstanbul, 1987.

ANON, Tarlabaşı Paneli, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, 1986.

de AMICIS, E; İstanbul (1874), Çeviren Beymum Akyavaş, Kültür Bakanlığı Yayınları: 882, Türk Sanatı Eserleri Serisi: 14, Ankara, 1981.

- ARSEVEN, C.E., Eski Galata ve Binaları,
Hazırlayan: Dilek Yelkenci, İstanbul Ç.G.V.
İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989.
- ARPAD, B., Yokedilen İstanbul: Gözlemler, Anılar,
İstanbul, 1983, TTOK Yayınları.
- ARSLAN, R.; İstanbul Kentleşme Sürecinde Yapısal Değişme,
Sosyoloji Konferansları, 12. Kitap 1974'den
ayrı basım, İstanbul, 1974.
- ARSLAN, R., Tarihi Kentlerde Tarihsel Kesimlerin, Ekonomik
Açıdan Değerlendirilmesi, Tarihi Kentlerde
Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya
Şehircilik Günü Kollokyumu, Ankara, Bayındırlık
ve İskan Bakanlığı Matbaası, 1989.
- ATALIK, G., ÇETİNER, A., GÖÇER, O., KESKİN, A., ÖZDEŞ, G.,
SUHER, H., Şehircilik İstanbul, İTÜ Matbaası, 1985.
- AYSU, E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri,
İstanbul, 1977, İDMMA Yayınları.
- BAYHAN, İ., Şehir Planlaması, İstanbul, 1969, İskender Matbaası.
- BELGE, M., "Yanyana Yabancıların Kenti" İstanbul, Mimarlık
Sayı 199 (1984-1), s.20-23.
- "Beyoğlu", Hayat Ansiklopedisi, C.2, s.588-589.
- "Beyoğlu", Meydan Larouse, C.2, İstanbul, Meydan
Yayınevi, 1969, s.343-344.
- "Bevoğlu TÜRSAB Dergisi, Sayı 26, 1984, s.19-25.
- BİRSEL, S., Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, 3. Baskı, Türkiye İş
Bankası, Kültür Yayınları, Genel Yayın No:251,
Edebiyat Dizisi, 63, Ankara, 1983.

DALAN, B., (Söyleşi Yapan: Ahmet Eken) "Bedrettin Dalan ile Beyoğlu Üzerine Söyleşi, İstanbul, Aralık, 1987, Sayı 10, s.(37-38).

DENEL, S., Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri; Ankara, 1982, ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

DİRİMTEKİN, F., "19. Yüzyıldan Bugüne Kadar İstanbul", TTOK Belleteni, İstanbul, Ekim, 1972, s.3-9.

DÖKMECİ, V., ÇIRACI, H., "Beyoğlu'nun Tarihsel Gelişimi", Yapı Dergisi, 1987/ , s.42-47).

DUHANI, S.N., Eski İnsanlar Eski Evler, 19. Yüzyıl Sonunda Beyoğlu'nun Sosyal Topografyası, Çev. Ahmet Parman, İkinci Baskı, İstanbul, TTOK Yayınları, 1984.

ERGİN, O.N.; Osman Nuri Ergin: Türk Belediyecilik ve Şehircilik Tarihi Üstüne Seçmeler, İstanbul, Bileşim Reklam, 1987.

GÜLERSOY, Ç., İstanbul Görünümleri, İstanbul, 1973.

GÜLERSOY, Ç., "Dünkü Beyoğlu Otelleri", Yıllar Boyu Tarih C.7, Sayı 9 (Eylül 1981), s.59-65.

GÜLERSOY, Ç., "Gündemdeki Beyoğlu'ndan Eski Beyoğlu'na Sanat Dergisi, Sayı 97, Sıra 457, 1984, s.2-19.

GÜLERSOY, Ç., "İstanbul'un Avrupası" Şehir Dergisi Mart 1987, s. 68-74.

GÜLERSOY, Ç., Taksim; Bir Meydanın Hikayesi; İstanbul, TTOK Yayınları, 1986.

GÜRSEL, Y., "Beyoğlu Üzerine Görüşler", Yapı Dergisi 1987, s. 26-27.

İSTANBUL İL YILLIĞI - 1973, İstanbul, 1973.

İSTANBUL, İslam Ansiklopedisi, C.5, Kısım 2, 1950, s.1138-1141.

"İstanbul Metropolitan Alanı Planlama Çalışmaları" Mimarlık,
Sayı 79, (1970-5), s.55-76.

KAPTAN, H., "İstanbul Metropolitan Alanı İçinde Planlama, Deneyimleri", Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, ODTÜ Şehir Bölge Planlama Yayınları, Ankara, 1981.

KAPTAN, H., Metropolitan Alan İçinde Düşük Gelir Grubunun Yerleşme Düzeni, Basılmamış Tez, 1988.

KAPTAN, Ö., Beyoğlu (Kısa Geçmişi Argosu), (2. bası) İstanbul İletişim Yayınları, 1989.

KELEŞ, R., Şehirciliğin Kuramsal Temelleri, Ankara, SBF Yayını, 1972.

KERAMETLİ, C., Galata Mevlevihanesi: Divan Edebiyatı Müzesi, İstanbul, TTOK, 1977.

KILINÇASLAN, T., İstanbul: Kentleşme Sürecinde Ekonomik ve Mekansal Yapı İlişkileri, İstanbul İTÜ Mimarlık Fakültesi, 1981.

KIRAY, M., Örgütlemeyen Kent, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Yayınları, 1972.

KIRAY, M., İstanbul: Metropolitan Kent; Mimarlık 1984/1, s.28-37.

KÖMÜRCÜYAN, E.C., İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul. İstanbul, Eren Yayınları, İkinci Baskı, 1988.

KUBAN, D., İstanbul'un Tarihi Yapısı, Mimarlık, 1970/5, s.26-48.

- KUBAN, D., Türkiye'de Tarihi Çevre Korumanın Kültürel Boyutları, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu, Ankara, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Matbaası, 1989.
- KUBAN, D., Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerinde Kuramsal Bir Yaklaşım, Mimarlık, 84/3-4, s.3-5.
- MAMTRAN, R., 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, Kurumsal İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi, Çev. Ahmet Ali Kılıçbay - Enver Özcan, 2. cilt, Ankara, V Yayınları, 1986.
- MIDDLESON, M., Koruma Alanları, Çev. Y. Namıkoğlu; M. Akpolat, Mimarlık 79/1, s.34-35.
- MİLLİYET YAYINLARI; Bu Şehr-i İstanbulki: İstanbul Üzerine Anılar, Gözlemler, İzlenimler, Sohbetler, Der. Şemsi Kutlu, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1972.
- MİLLİYET, Sanat Dergisi, Yeni Dizi 97/1, Haziran, 1974.
- MOLTKE, H., Türkiye Mektuplar, İstanbul Remzi Kitapevi, 1969.
- ORTAYLI, İ., İstanbul'dan Sayfalar (2. Bası), İstanbul Hil Yayınları, 1987.
- ÖZTÜRKATALAY, H., Hepsini Yıkacağız, Şehir Dergisi, Mart 1987, s.78).
- SPERCO, W., Yüzyılın Başında İstanbul, Ç.G.V. İstanbul Kütüphanesi Yayınları, 1989.
- TEKELİ, İ., Osmanlı İmparatorluğunda Mekan Organizasyonun Evrimi, Bölge Planlama Üzerine, İstanbul, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Yayın, 1972.
- TEKELİ, İ., Türkiye'de Kent Planlamasının Kökleri, Türkiye'de İmar Planlaması, Ankara ODTÜ, 1980, s.8-112.

TÜMERTEKİN, E., İstanbul Sanayiinde Kuruluş Yeri, İstanbul, İ.Ü. Coğrafya Enstitüsü Yayını, 1972.

VIDİNLİOĞLU, N., Kentsel Çöküntü Alanları ve Hazinesinin Miras Hakkı, Katılımı, Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1984.

VIDİNLİOĞLU, N., Tarihi Kentlerin Planlanmasında Hukuki Boyutlar, Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları, Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu Ankara, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Matbaası, 1989.

VARDAR, A., Kentlerin Yenilenmesi Üzerine, Şehir Dergisi 1988, (sayı 9), s.82-86.

YAVUZ, F., R. KELEŞ, C. Geray, Şehircilik, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1978 (2. bası)

YENİ GÜNDEM DERGİSİ; İstanbul Kimler İçin Düzenleniyor, İstanbul, 2. Sayı, 1985.

YERASİMOS, S., Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, İstanbul Gözlem Yayınları, 1975.

YESARİ, A., İstanbul Hatırası, İstanbul TTOK, 1987.

ÖZGEÇMİŞ (BİOGRAFİ)

Seyit Ali tekin 1.5.1964 yılında Konya'da doğmuştur. İlk öğrenimini 1970-1975 tarihleri arasında, orta öğrenimini de 1975-1981 tarihleri arasında İzmir'de tamamlamıştır.

1982 yılında İstanbul Yıldız Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Lisans (4 yıllık) eğitim programına başlamış 1986 yılında aynı bölümden mezun olmuştur. 1986 yılında Yıldız Üniversitesi Yüksek lisans (2 yıllık) eğitim programına başlamış ve halen aynı bölümde eğitimine devam etmektedir.

Eğitim programının yanısıra 1985 yılından bu yana özel bir Şehir Planlama bürosunda part-time olarak çalışmaktadır.

